T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KARİKATÜR DERGİSİNE GÖRE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

ELİF CEREN YALÇINER

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Orhan AVCI

KIRIKKALE-2024

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KARİKATÜR DERGİSİNE GÖRE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

ELİF CEREN YALÇINER

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Orhan AVCI

KIRIKKALE-2024

KABUL-ONAY

Elif Ceren YALÇINER tarafından hazırlanan "KARİKATÜR DERGİSİNE GÖRE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI" adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Orhan AVCI İmza……..

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan : Dr.Öğr.Üyesi Hakan KAYNAR İmza……..

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Mert Can ERDOĞAN İmza……..

Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Tez Savunma Tarihi: ...../……/……

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

……..…….

Unvanı Adı SOYADI

…….. Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- o Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- o Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- o Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- o Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- o Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

(Adı Soyadı)

(Tarih)

ÖZET

KARİKATÜR DERGİSİNE GÖRE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Kırıkkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Orhan AVCI
Nisan 2024, 200 sayfa

Bu çalışmanın amacı, İkinci Dünya Savaşı'nı karikatürler üzerinden incelemektir. Çalışma bilimsel yöntemlerle, bilimsel kaynaklar ışığında hazırlanmıştır. Karikatür, olayların gülünç yanlarını çizim yoluyla anlatma sanatıdır. Savaşlar insanlığı derinden etkileyen gelişmeler olmuş ve karikatür haline getirilmiştir. 1939-1945 yılları arasında meydana gelen İkinci Dünya Savaşı da tüm dünyayı ve insanlığı derinden etkileyen önemli bir savaştır. Bu savaş, Almanya'nın 1 Eylül 1939 yılında Polonya'ya saldırısı ile başlayan, Mihver ve Müttefik Devletler olarak bilinen iki blok arasında yaşanmış bir savaştır. Savaş, Türkiye'yi de büyük ölçüde etkilemiş bilhassa ekonomik açıdan problemlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Yaşanan olaylar bu dönemde yayın hayatında yerini alan Karikatür Dergisinde çizilen karikatürlere de yansımıştır. Ramiz Gökçe, Ratip Tahir Burak ve Kozma Togo mevcut dergideki karikatüristler arasında yer almış, söz konusu karikatüristler Almanya, İtalya ve Japonya'nın oluşturduğu Mihver Devletler ile İngiltere, Rusya ve ABD'nin bir araya gelmesiyle oluşan Müttefik Devletlerin ve Türkiye'nin siyasî, ekonomik ve askerî alanda yaşadığı gelişmeleri karikatür haline getirerek mizah yoluyla anlatmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Karikatür Dergisi, Mihver Devletler, Müttefik Devletler, Türkiye, Ramiz Gökçe, İkinci Dünya Savaşı

ABSTRACT

SECOND WORLD WAR ACCORDING TO CARTOON MAGAZINE

Kırıkkale University
Social Sciences Institute
Department of History, Master's Thesis
Supervisor: Doç. Dr. Orhan AVCI
April 2024, 200 pages

The aim of this study is to examine the Second World War through cartoons. The study was prepared using scientific methods and in the light of scientific sources. Caricature is the art of expressing the ridiculous aspects of events through drawing. Wars have been developments that deeply affected humanity and have been turned into caricatures. The Second World War, which took place between 1939 and 1945, is an important war that deeply affected the whole world and humanity. This war was a war between two blocks known as the Axis and Allied Powers, which started with Germany's attack on Poland on September 1, 1939. The war greatly affected Turkey, especially causing economic problems. The events that took place were also reflected in the cartoons drawn in the Cartoon Magazine, which took its place in publication life during this period. Ramiz Gökçe, Ratip Tahir Burak and Kozma Togo were among the cartoonists in the current magazine, and the cartoonists in question were the political, economic and military forces of Turkey and the Axis Powers, consisting of Germany, Italy and Japan, and the Allied Powers, which were formed by the coming together of England, Russia and the USA. They explained the developments in the field through humor by turning them into cartoons.

Keywords: Cartoon Magazine, Axis Powers, Allied Powers, Turkey, Ramiz Gökçe, World War II

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın amacı, İkinci Dünya Savaşını karikatürler üzerinden inceleyip değerlendirmektir. 1939-1945 yılları arasındaki süreçte yaşanan gelişmeler bu dönemde basın yayın araçlarında yer alan karikatürlere de yansımıştır. Bu araçlardan biri de Karikatür Dergisi olmuştur. Dergide devrin önemli karikatüristleri tarafından çizilen karikatürler döneme ışık tutması açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Bu çalışmada da söz konusu karikatürler üzerinden inceleme ve araştırma yapılmıştır.

Çalışmamın her aşamasında bir düzen ve plan içerisinde yazılması hususunda yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam sayın Doç. Dr. Orhan Avcı'ya yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET……... iii

ABSTRACT……..... iv

TEŞEKKÜR…… v

İÇİNDEKİLER……... vi

KISALTMALAR…… vii

1. GİRİŞ……... 1

2. 2.DÜNYA SAVAŞI VE TÜRKİYE……... 8

3. KARİKATÜR DERGİSİNİN 2.DÜNYA SAVAŞINA BAKIŞI

1. 1939-1941 Yılları Arasındaki Dönemde Yaşanan Gelişmeler……. 13

2. 1941-1943 Yılları Arasındaki Dönemde Yaşanan Gelişmeler……. 21

3. 1943-1945 Yılları Arasındaki Dönemde Yaşanan Gelişmeler……. 36

4. KARİKATÜR DERGİSİNİN SAVAŞIN TÜRKİYE'YE ETKİSİNE BAKIŞI……. 48

1. İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye Ekonomik Etkileri……... 55

1.1. İhtikâr ve Muhtekir……. 58

1.2. Millî Korunma Kanunu …….. 61

1.3. Varlık Vergisi…….. 64

5. SONUÇ……. 67

KAYNAKÇA…… 70

EKLER……. 79

ÖZGEÇMİŞ……... 200

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

c. : Cilt

çev. : Çeviri

no. : Numara

s. : Sayfa

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

1. GİRİŞ

Türkiye'de karikatür basılı kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanmasına bağlı olarak gelişme göstermiştir. Tanzimattan sonraki yıllarda gazete ve dergilerin sayısı çoğalmış, baskı tekniklerinde birtakım ilerlemeler görülmüş ve bu durum grafik sanatlarından yararlanmayı da beraberinde getirmiş, gazetelerde, dergilerde haberleri ele alan çizimler, resim çalışmaları görülmeye başlamıştır. Daha sonra eğlendirme maksadıyla bu anlatım biçimleri kullanılmaya başlanmış, zamanla bu işin uzmanı olan sanatçılar yetişmiş hatta bununla ilgili gülmece gazete ve dergileri yayınlanmıştır.

Anadolu'da Selçuklu dönemine ait mizah anlayışı masal, tekerleme, bulmaca, fıkra, şiir, hikâye gibi türlerden meydana gelmiş ve Selçuklu mizahı kendine özgü bir yapıya sahip olmuştu. Selçuklu mizahı, Osmanlı döneminde de halk arasında aktif bir biçimde varlığını sürdürmüştür. Dede Korkut masallarındaki mizah, Keloğlan masalları, Nasreddin Hoca fıkraları, Selçuklu mizahının başlıca örnekleridir.[1]

Karikatürün Türkiye'de kısa sürede benimsenmesinin sebebi geleneksel Türk sanatları arasında ona yakın özellikler taşıyan alanların bulunmasıdır. Bu sanat, minyatüre yakın bir resim sanatıdır. Ayrıca bir perde oyunu olan Karagöz de gülünç tiplerden oluşmaktadır. Karikatürde bulunan gülmece unsuru eski çağlardan beri Anadolu insanının kullandığı bir anlatım şekli olmuştur. Türkler Nasrettin Hoca, Bektaşi, Kayserili, Laz fıkrası gibi gülmece unsurlarıyla bu sanata katkıda bulunmuşlardır. Aynı şekilde Ortaoyununda da gülmece unsuru kullanılmaktadır.[2]

Türkiye'de karikatür ilk olarak Arif Arifaki'nin 1867'de İstanbul'da çıkardığı "*İstanbul"* adlı bir gazetede yer almıştır. Bu gazetede 20-25 karikatüre yer verilmiştir. Sonra "*Terakki"* gazetesi 1870'de gülmece şeklinde bir ek çıkarmış ve bunda hiç karikatüre yer verilmemiştir. Daha sonra gazetenin adı "*Terakki Eğlencesi"* olmuş ve bu gazetede 1871'de karikatür yayımlanmış 13.sayıda da gazetenin adı Letâif-i Asar şeklinde değişmiştir. Bu dönemde Teodor Kasap, 1869 yılında Diyojen'i yayımlamış ve Diyojen'de ilk karikatür 1871'de yer almıştır.[3]

Teodor Kasap, Karagöz sevgisini, mizah yayıncılığına da taşır. Seyirlik komedya evrenini, yazı ve çizgiye bağlı bir evren haline getirmiştir. *Diyojen* ve

[1] Ferit Öngören, *Türk Mizahı ve Hicvi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1973, s.43
[2] Üstün Alsaç, *a.g.e*, s.24-25
[3] Hıfzı Topuz, *a.g.e*, s.211

Çıngıraklı Tatar'da yayıncılığının çıraklığını yaşamış, Hayalhanesini kurmuştur. Hayal'de başyazıları Karagöz-Hacivat'ın karşılıklı konuşmaları biçiminde yer almış, dönemin önemli karikatürcüsü Nişan G. Berberyan da gazetenin karikatürlerini çizmiştir. Böylece Teodor Kasap başyazılarını Berberyan'a çizgiletmiştir.[4]

II.Abdülhamit'in kurduğu baskı yönetimi gazete ve dergilerin çıkmasını engellemiş, az da olsa çıkanlarda eleştiri amaçlı gülmeceye izin vermemiştir. O yüzden bu dönemde karikatür daha çok Türkiye dışında yayımlanan gazete ve dergilerde sürmüştür. 1908'de II.Meşrutiyet'in duyurulmasından sonra yayınlar, özellikle de gülmece dergileri yeniden çoğalmış, bu durum karikatürün canlanmasına yol açmıştır. Adları bilinen ilk Türk karikatürcüleri bu dönemde görülmüştür. İlk dönem karikatürcüleri arasında Ali Fuat Bey'in yanı sıra Nişan Berberyan, Tınghi, Santr, Opçanadassis gibi adlar vardır. Pek çok karikatür de imzasız olarak yayımlanmıştır.

İkinci Meşrutiyeti takip eden dönemde Sedat Nuri (İleri), Scarselli, A.Rigopulos gibi adlar görülür. Dönemin önde gelen sanatçısı ise Cemil Cem'dir. Sanatçı, güçlü portre karikatürcülüğü ve hem yönetimde olanları hem de karşıtlarını gülmece ve eleştiri konusu yapmıştır. İlk Türk karikatür albümü de Cemil Cem tarafından 1909'da çıkarılmıştır.[5]

Tanınmış yazarlardan biri olan Celâl Esad (Arseven) 1908 yılında Kalem mizah mecmuasını (1908-1911) çıkarmıştı. Dergi Meşrutiyeti desteklemiş; fakat hem meclisi hem de İttihat ve Terakki Cemiyetini eleştirmişti. II. Meşrutiyet basınındaki karikatürlerinden bazılarını kendi dergisinde çizen Mehmed Fazlı, Kahire'de Lâklâk dergisini çıkarmış, dergi 1907 yılında beş sayı yayımlanmıştı. II.Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'da aynı dergiyi 14 sayı daha çıkarmıştı. Kendi dergisini çıkarıp karikatürlerini çizmiş, 1909'da 31 Mart Vakasına kadar haftada bir olmak üzere yedi sayı çıkan Püsküllü Bela dergisinde de pek çok karikatür çizmiştir. Aynı yıl Resimli Afgan Seyahatnamesini yayımlamıştır. Mehmed Fazlı'nın öne çıkan özelliği yayıncılığı ve karikatürcülüğü kadar çok sert toplumsal taşlamaları olmuştur.

İstanbul'daki siyasî mizah yayıncılarının öncülerinden biri olan Kirkor Faik 1885'ten 1914'e kadar pek çok dergiyi çıkarıp yönetmiş, bu dergilerde yazmıştı. Bu dergiler: Geveze, Gülşen, Hazine-i Fünun, Mecmua-i Lisan, Musavver Geveze,

[4] Turgut Çeviker, Karikatür Üzerine Yazılar, İris Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.1-2
[5] Üstün Alsaç, *a.g.e*, s.25-26

Musavver Terakki, Perde ve Yeni Geveze idi. Söz konusu dergiler farklı sürelerde, farklı türlerde yayımlanarak taşlama, edebiyat, bilim, tarih ve siyasetle uğraşmıştır. Bazıları ise resimliydi. Yeni Geveze dergisi II.Meşrutiyet döneminde eşi görülmedik derecede geniş bir karikatür yelpazesine sahipti.[6]

Günlük gazete Volkan'ı çıkaran Derviş Vahdeti, mizah dergilerindeki karikatürlerin hedeflerinden biriydi. Ayrıca 1909-1911 yılları arasında İstanbul'un yayıncılık hayatında yer alan Hüseyin Nazmi, eleştirel bazı mizah dergilerinde çalışmış, Afacan, Cadaloz, Çekirge, Eşref, Hale, Hande ve Musavver Hale yayınlarıyla bağlantısı olmuştu.[7]

1908-1918 arasındaki dönemde yaşamış karikatürcüler; Cemil Cem, Sedat Nuri (İleri), Ali Dino, İzzet Ziya, Ali Sami (Boyar), Halit Naci Bey, Mehmed Baha Bey, Mehmed Fazlı, Damat Fahir Bey, Münir (Osman), D.Mazlum, Cevat Nuri, Sedat Simavi, Fatma Zehra, A.Enver, Ali Fuat Bey, Kenan Bey, Celil Safvet, İskender, Ramiz (Gökçe), Ahmet Lütfi, Ahmet Cemil, Lâl, A. Scarselli, d'Ostoya, A. Rigopulos, Pahatrekas, İon, Pleicek, Fellah, İdis, L. Andres, Couros, Redleb, C.P., Aram Andonyan idi.[8]

Kurtuluş Savaşı sırasındaki mizahı ise Ankara Hükûmeti ile İstanbul Hükûmeti biçimlendirmiştir. Ankara Hükûmetini destekleyen mizah dergisi *Güleryüz,* dergiyi çıkaran ise Sedat Simavi'dir. İstanbul Hükûmetini destekleyen dergi ise *Aydede,* dergiyi çıkaran da Refik Halit Karay'dı. Bu durumda Güleryüz, Kurtuluş Savaşı'nı desteklerken, Aydede, Kurtuluş Savaşı'na karşı bir tutuma sahip olmuştur.[9]

İkinci Meşrutiyet, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında tanınmış bir karikatürcü de *Sedat Simavi*'dir. Sedat Simavi Türk basınında yeni bir dönemi başlatmıştır. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra karikatürcülüğe başlayan Simavi, karikatürün yanı sıra yayıncılığa yönelmiştir. Öncelikle Cem, Zekâ, Karikatür ve Servet-i Fünun dergilerinde çizdi. 1916'da Hande adlı haftalık gülmece gazetesi yayımladı. İki yıl sonra ise 1918'de Diken dergisini çıkardı. Daha sonra da İnci (1919), Dersaadet (1920-21), Payitaht (1921), Güleryüz (1921-23), Hanım (1921),

[6] Palmira Brummett, İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm (1908-1911), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.64-65
[7] Palmira Brummett, a.g.e, s.66
[8] Palmira Brummett, a.g.e, s.78
[9] Ferit Öngören, *a.g.e,* s.68

Hacı Yatmaz (1921), Yeni İnci (1922), Resimli Gazete (1923-29), Yıldız (1924-26), Meraklı Gazete (1926), Yeni Kitap (1927), Arkadaş (1928), Bravo (1930), Yedigün (1933-50), Karagöz (1935-50), Karikatür (1936-48), Model (1937), Ev Doktoru (1937-39) ve son olarak Hürriyet (1948 -) yayınlarını ele almıştır.[10]

Önemli karikatürcülerden bir diğeri ise *Ramiz Gökçe*'dir. Mütareke yıllarından önce pek çok dergide, daha sonra ise Ayine, Aydede, Akbaba, Zümrüdüanka ve Kelebek dergilerinde çizen Ramiz, sonraki yıllarda Cemal Nadir'le beraber Türkiye'nin en başarılı karikatürcülerinden biri olmuştur.[11] Ramiz Gökçe, 1900 yılında İstanbul'da doğmuş, 1953 yılında yine İstanbul'da vefat etmiştir. Beşiktaş İttihat ve Terakki Mektebi'nde, Kabataş İdadisinde ve İstanbul Öğretmen Okulu'nda okumuş, 1916'da karikatür çizmeye başlamıştır. 1919'da Ortaköy Darüleytamına ve Şişli Terakki Lisesi'ne resim öğretmeni olarak atanmıştır. Kendisinden sonraki kuşaklara yol açan ve ülkemizde karikatürün yayılması için büyük çaba gösteren sanatçı, Akbaba, Aydede, Karikatür, Karagöz, Cumhuriyet, Tasvir dergi ve gazetelerinde uzun bir müddet çalışmıştır. Mizah adlı dergisini 1949 yılında yayımladı. Peri ve Salon dergilerini de yayımlayan Ramiz Gökçe, İkinci Dünya Savaşı yıllarında da Yeni Sabah gazetesinde günlük karikatürler çizmiştir. Tombul Teyze karakterine karikatür dergilerinde uzun yıllar yer vermiştir. Konferanslar vermiş, toplu karikatür sergileri düzenlemiş, kişisel sergiler açmıştır.[12] Ramiz Gökçe'nin eserleri: Çocuk Vali (Çocuk Oyunu, 1933), Ramiz Karikatür Albümü (1937), Bu Harbin Karikatür Albümü-1 (1939), Bu Harbin Karikatür Albümü-1 (1944), Bu Harbin Karikatür Albümü-1 (1945), Kadınlar Albümü (1945), Tombul Teyze – 1-2-3-4 (1946), Yeni Zengin (1946), Hacıağalar Albümü (1946), Seçim Albümü (1950).[13]

Bir diğer karikatürcü ise Ratip Tahir Burak (1904-1978)'tır. Kendisi Yüksek Deniz Ticaret Okulu'nu bitirmiş, Devlet Deniz Yolları'nda kaptan olarak çalışmış, daha sonra Dışişleri Bakanlığı'nda görev almıştır. 1935'te Güzel Sanatlar Akademi'sini bitirmiştir.

[10] Hıfzı Topuz, *a.g.e*, s.221
[11] Hıfzı Topuz, *a.g.e*, s.222
[12] Semih Balcıoğlu, *Cumhuriyet'in 75.Yılında Türk Karikatürü,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s.24
[13] https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ramiz-gokce/

Ratip Tahir, karikatür hayatına 1922'de *Aydede*'de başlamış, sonra *Akbaba, Süs, Zümrüdüanka, Karagöz* ve *Kelebek'*te karikatür çizmiştir. Uzun yıllar *Ulus*'ta, *Halk* gazetesinde, *Yeni İstanbul* ve *Hürriyet* gazetelerinde çalışmış, tarihsel roman ve dizileri resimlemiştir. 1962'de Kurucu Meclis üyesi olmuş, 1962'de de CHP'den İstanbul milletvekili seçilmiştir.[14] İstanbul İrfan Ordusu (1926), Karikatürcünün Şakaları (1953), Hapishane Hatıraları (1961), Barbaros'un Son Seferi (1950), Koca Yusuf (1950), Cem Sultan (1951), Saray kadınları (1952), Plevne (1953), Lale Devri (1953), Bir Yemin Uğruna (1953), Selma (1955), Küçükbey (1955), Kırk Şehitler Kalesi (1959), Bize Barbaroslu Derler (1960), Kara İbo (1963), Bir Kolun Diyeti (1963), Akdeniz'de Doğan Güneş (1963), Zaferden Zafere (1963), İstanbul'un Fethi (1964), Hürrem Sultan (1965), Hilal ve Salip (1967), Kara Ahmet (1968), Timur (1969), Timur ve Yıldırım (1969), Solak Reis (1976).[15] bilinen eserleridir.

Karikatürist Kozma Togo ise,1895 yılında İstanbul'da doğdu. Liseyi Vatelo Lisesi'nde okudu. İyi derecede Rumca ve Fransızca öğrendi. Henüz lise yıllarında iken karikatür çizmeye başladı. Bu dönemde bir süre resim eğitimi aldı. İlk çizgileri İstanbul'da yayımlanan Ano Kato (Aşağı Yukarı / 1911-1913) adlı bir Rum dergisinde görüldü. Theo imzasını kullandığı ve 1935'e kadar sürecek olan bu dönemde daha çok Yunanca, Fransızca ve Osmanlıca-Fransızca yayın yapan dergiler için portreler çizdi. Bu portreler Akşam ve Cumhuriyet gazetelerinde yayımlanıp beğenilince çeşitli mizah dergilerinde ve günlük gazetelerde konulu karikatürler çizmeye başladı. Togo'nun çizgi yaşamı boyunca Les Annales De Turquie, P'st, Tan, Milliyet, Cumhuriyet, Akşam, Son Telgraf, Karagöz, Babacan, Köroğlu, Köylü, Embros, Akbaba gibi dergi ve gazetelerde de karikatürleri yayımlandı. Kitap kapakları ve reklam çizimleri yaptı. 1931-1961 yıllarında Türkiye'de her yıl yayımladığı "Togo Albümü" (1935'e kadar "Theo Albümü")'nün yanı sıra Yunanistan'da da 1951-1955 arasında "O Romios", 1962-64 arasında "O Fanos" adlı albümleri ve 1961'de A.Papadopulos'la birlikte "Yılbaşı Akşamı" adlı karikatür dergi-albümü yayımladı. Kozma Togo 5 Ekim 1964'de İstanbul'da yaşamını yitirdi.[16]

1923-1945 arası dönemde ki Mütareke yıllarında çıkarılan *Karagöz, Akbaba, Zümrüdüanka, Kahkaha* ve *Kelebek* dergileri Cumhuriyet yıllarında da

[14] Hıfzı Topuz, *a.g.e*, s.230
[15] https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ratip-tahir-burak/
[16] https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/kozma-togo/

yayımlanmaya devam etmişlerdir. Daha sonra Sedat Simavi 1935 yılında *Karagöz*'ü, ertesi yılda *Karikatürü* çıkarmıştır. Karikatür dergisi, Ramiz Gökçe'nin Akbaba dergisi ise Cemal Nadir'in egemenliğindeydi.

1923-1945 yılları arası genel itibarla baskının olduğu bir dönemdi. Bilhassa İkinci Dünya Savaşı yıllarında Sıkı Yönetim Komutanlıklarından gazetelere yasak kararları iletiliyor ve bu durum karikatürlere de sınırlar getiriyordu. Yönetimin başında olan liderlerin bilhassa Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün, İsmet İnönü'nün ve başbakanların karikatürlerinin alay konusu olacak şekilde çizilmemesine büyük bir ehemmiyet veriliyordu. Ayrıca Genel Kurmay Başkanı ve komutanlar da karikatüre konu olamazlardı. Ancak övgü maksadıyla çizilebilirdi. Bu tür yasaklar bakanlar için pek fazla katı değildi. Tevfik Rüştü Aras, Recep Peker ve Hasan Âli Yücel özellikle karikatürlerde yer alan bakanlardı.

Karikatürcüler tehlikeli olabilecek bilgilere değinmeden ve üst düzeydeki kişileri hedef almadan siyasal karikatür yaparak, belediye sorunları, vurgunculuk, yolsuzluk, ihtikâr, pahalılık, taşıt, su ve çöp gibi konulara yoğunlaşıyorlardı. Yahudi fıkraları, yeni modalar, yeni sözcükler, balolar ve bürokrasinin yarattığı zorluklar karikatürlerde yer alırdı. Belediye Başkanları, bilhassa Muhittin Üstündağ ve Lütfi Kırdar gibi kişiler karikatür konusuydu. Ramiz Gökçe ve Ratip Tahir Burak ara sıra gazetelerin sayfalarında yer alıyorlardı. Karikatürler düzenli bir şekilde Akbaba ve Karikatür dergilerinde yayımlanıyordu.[17]

Çalışmanın amacı İkinci Dünya Savaşını Karikatür Dergisinde yayımlanan karikatürler üzerinden tarihçi gözüyle inceleyip değerlendirmektir. Bu bağlamda Mihver, Müttefik Devletler ve Türkiye ile ilgili gelişmelerin olduğu karikatürlere yer verilmiştir. Bu savaş çok sayıda ülkenin katıldığı en fazla insan kaybının yaşandığı bir savaştır. Savaşan Devletler arasındaki ilişkiler özellikle Almanya'nın uyguladığı "Hayat Sahası" politikası ve bu politika ekseninde savaşın gelişmesi, İtalya ve Japonya'nın Almanya'nın yanında yer alarak sınırlarını genişletme yönündeki çabası, bu devletlere karşı demokrat bir tutum sergilemeye çalışan İngiltere ve Amerika'nın faaliyetleriyle birlikte Türkiye'nin savaşa fiilen girmese bile seferberlik ilan etmesi ve savaşın Türkiye'yi de olumsuz bir şekilde etkilemesi, bu olumsuzluğun Türkiye'ye yansımasının ise askerî, ekonomik ve sosyal alanda olması, savaş yıllarında erkeklerin askere alınması, Türkiye'de karaborsacılığın ortaya çıkması ve

[17] Hıfzı Topuz, *a.g.e*, s.231

ekmek karnesi uygulamasına geçilmesi gibi konular karikatürlerde bir tarihçinin bakış açısıyla ulaşılabilecek konulardır.

Karikatür Dergisi üzerine daha önce yapılmış üç tane çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar; 2002 yılında Sevtap Yazar tarafından yapılmış bibliyografya çalışması, 2021 yılında Büşra Alabbası'ya ait mizah üzerine yapılmış bir çalışma ve 2022 yılında Tuğrul Çelik'in Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Siyasi Karikatüründe Erkeklik üzerine yapılmış bir çalışma olarak bilinmektedir.

Bu çalışmada 1000 tane karikatür incelenmiş, 130 tane karikatür kullanılmıştır. Karikatürlerin yayımlanma tarihi dipnotta gösterildiği için ayrıca metinde tarih belirtilmemiştir. Çalışmayı hazırlarken ilk önce Karikatür Dergisi'nin tüm sayıları incelenerek karikatürlerin taraması yapılmış ardından bu karikatürler Mihver Devletler, Müttefik Devletler ve Türkiye şeklinde tasnif edilmiş, mevcut karikatürlere 2.Dünya Savaşı ve Türkiye, Karikatür Dergisinin 2.Dünya Savaşına Bakışı, Karikatür Dergisinin Savaşın Türkiye'ye Etkisine Bakışı başlıkları içerisinde yer verilmiş, daha sonra karikatürlerin ne anlattığı açıklanmaya çalışılmış, son olarak değerlendirme yapılmıştır. Dergide İkinci Dünya Savaşı ile ilgili yer alan karikatürler Ramiz Gökçe, Ratip Tahir Burak ve Kozma Togo tarafından çizilmiştir. Derginin eksik sayısı bulunmamaktadır. Daha önce İkinci Dünya Savaşı'nın karikatürler ile anlatıldığı bir çalışma bulunmadığı için hazırlanan bu çalışmanın ayrı bir önemi vardır.

2. 2.DÜNYA SAVAŞI VE TÜRKİYE

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Mihver Devletler, Berlin, Roma ve Tokyo Mihverinden meydana gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte dünya yeni bir düzene girmiştir. 1919 yılında imzalanan Versay Antlaşması ile Almanya'ya birtakım sınırlamalar getirilmiş daha sonra 1933'te Nazi Partisinin yönetime geçmesiyle Versay Antlaşması'nın getirdiği bu sınırlamalar ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. İtalya'da ise, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı ekonomik problemler baş göstermiştir. Bu problemlerin ortaya çıkmasında 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı da etkili olmuştur. Yaşanan bu durum İtalya'yı Habeşistan'a yöneltmiş ve İtalya, 1936 yılında Habeşistan'ı işgal etmiştir. İtalya ve Habeşistan arasındaki savaş, Almanya ile İtalya arasında iş birliğinin meydana gelmesine vesile olmuştur. İtalya, Avrupa'da kendisine yardımcı olabilecek bir güç arıyordu. Bu güç ise Almanya olacaktı. İtalya ile Habeşistan arasındaki savaş sırasında Almanya, İtalya'ya yardımda bulunmuş, İtalya ise bu durumdan memnun kalmıştır. Bir süre sonra 1936 yılında Almanya ile İtalya arasında görüşmeler başlamış, İtalya Dış İşleri Bakanı Kont Ciano, Almanya'yı ziyaret etmiş böylece Berlin-Roma Mihveri kurulmuştur.

Berlin-Roma Mihveri 1936 yılında oluşturulduğu sırada diğer taraftan Berlin-Tokyo Mihveri de oluşturulmuştur. Bu, Sovyet Rusya'ya karşı Almanya ile Japonya'nın imzaladıkları pakttır. Sovyet Rusya'nın askerî tedbirleri Almanya'nın tepkisine neden olurken öte yandan Japonya'nın Asya'da ilerlemesinin önündeki en büyük engel de yine Soyvet Rusya olmuştur. Bu bağlamda gerek Almanya gerek Japonya için ortak tehlike Sovyet Rusya idi. Bu sebeplerden dolayı iki devlet arasında Anti-Komintern Pakt adı verilen Berlin-Tokyo Mihveri kurulmuştur. Kurulan bu pakta İtalya'da 1937 yılında dahil olmuş ve Berlin-Roma-Tokyo Mihveri oluşmuştur.[18]

Almanya'da 1919 yılında hazırlanan Weimar Anayasası ile birlikte Cumhuriyet yönetimi kurulmuştu. Üçüncü Alman İmparatorluğu olarak kabul edilen Nazi İmparatorluğu'nun tarih sahnesine çıkmasından evvel Berlin'de gergin bir ortam hüküm sürüyordu. Çünkü uzun zamandan beri Cumhuriyet dağılma noktasına gelmişti. Dönemin Başbakanı General Kurt von Schleicher, Cumhuriyet'e gereken

[18] Fahir Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Kronik Kitap, İstanbul, 2018, s.199-200

önemi vermiyor, Almanya'yı Parlamento'nun kararlarını dikkate almadan yönetiyordu. Bu nedenle 28 Ocak 1933 tarihinde Cumhurbaşkanı Feld Mareşal von Hindenburg tarafından Başbakanlık görevine son verilmiştir. Bu gelişmeler yaşanırken Almanya'da Nasyonal Sosyalist Partisinin başında bulunan Adolf Hitler ise, Demokratik Cumhuriyetin Başbakanı olmak yönünde faaliyetlerde bulunuyordu.[19]

Nasyonal Sosyalist Partisinin temeli 1918 yılında kurulan Alman İşçi Partisi tarafından oluşturulmuştur. 1920'de bu parti, Nasyonal- Sosyalist Alman İşçi Partisi adını almıştır. Adolf Hitler'in parti yönetiminin başına geçmesi ve yaptığı faaliyetlerin partinin güç kazanmasında büyük bir etkisi olmuştur. 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik krizi Alman ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş ve bu durum Nazi Partisi'nin yönetimin başına geçmesinde etkili olmuştur.[20]

Cumhurbaşkanı Hindenburg, bir müddet sonra Schleicher'in Başbakanlığı idare edemeyeceğini görmüş ve 30 Ocak 1933'te bu vazifeyi Nazi Partisi lideri Adolf Hitler'e vermiştir. Böylece Nazi Partisi yönetimin başına geçmiş ve sonraki süreçte Hitler diktatörlük kurmuştur. Hitler'in yönetimin başına geçmesinden sonraki süreçte Almanya'nın Nazileştirilmesi politikasına başlanmış, Nazi Partisi Alman halkını ekonomik, kültürel ve sosyal alanda her bakımdan kontrolü altına almıştır.[21]

Mihver Devletlerden bir diğeri İtalya'da ise Birinci Dünya Savaşından sonra faşizm rejimi ortaya çıkmıştı. Faşizmin İtalya'da yönetimi ele geçirmesinde İtalya'nın iç durumunun karışık bir halde olması büyük role sahiptir. İtalya, Birinci Dünya Savaşı'na büyük ümitlerle katılmış; ancak Paris Barış Konferansının ilk günlerinden itibaren hayal kırıklığına uğramıştır. Alman sömürgelerinden pay vaat edildiği halde İtalya'ya hiçbir şey verilmemişti. Savaş sona erince ekonomik hayatta sarsılmalar meydana gelmişti. İç politikada da istikrar kalmamıştı. 1919-1922 arasında iki defa seçim yapılmış ve dört hükûmet değişmişti. Hükûmetlerin bir otoritesi de kalmamıştı.

Söz konusu gelişmeler Benito Mussolini önderliğindeki Faşist Partisi'nin işine yaramıştır. Faşist Partisi, 1919 yılında Fascio Di Combattimento olarak kurulmuş, 1921 yılında parti haline gelmiş ve 1921 seçimlerinde parlamentoya 35

[19] William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu,* c.1, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2002, s.19
[20] Fahir Armaoğlu, *a.g.e,* s.182
[21] Fahir Armaoğlu, *a.g.e,* s.184

milletvekilinin katılmasını sağlamıştır. Bundan sonraki süreçte hızla yayılıp gelişmiştir. 30 Ekim 1922'de de Mussolini başkanlığa getirilmiş, bu durum İtalya tarihinde Mussolini ve Faşist diktatörlüğünün başlangıcı olmuştur. Bu diktatörlük 1943'e kadar devam etmiştir.[22]

Mihver Bloğunu oluşturan üçüncü ülke ise Japonya idi. İkinci Dünya Savaşı başladığında Japonya, yeni bir politika sistemini geliştirmişti. Yeni bir iktisadî, siyasî ve kültürel sistem tesis etmeyi hedeflemiştir. Buna göre; imparatorluğun tesisi fikri ve dolayısıyla bütün dünyada yeni nizamın sağlanmasına yardım etmek üzere Büyük Asya'da yeni nizamı inşa etmek istemesi, Japonya'nın millî misyonunu başarmasını sağlamaya çalışması ve imparatorluk yolunda herkesin iş birliği yapmasını sağlamasıydı.[23]

Müttefik Devletler ise İngiltere, ABD, Sovyet Rusya ve Fransa'dan oluşmuştu. Amerika, Birinci Dünya Savaşından sonra Monroe Doktrini politikasını benimsemişti. Bu politikaya göre Avrupa'nın işlerine karışılmayacak buna karşılık Avrupa Devletleri de Amerika'nın işlerine karışmayacaktı. Söz konusu politika, İkinci Dünya Savaşı'na diğer bir ifadeyle 1941 yılına kadar devam etmiştir.[24] İkinci Dünya Savaşı başladığında ABD tarafsızlık politikasını benimsemiş hatta Başkan Roosevelt bir demeç vererek Amerikan halkından düşüncelerinde bile tarafsız kalmalarını istemişti.[25]

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı öncesinde yatıştırma politikasını benimsemişti. İngiliz Başbakan Neville Chamberlain bu politikanın öncüsüydü. Temel anlayış, savaşın açtığı yaraları sarmak ve Versay Antlaşmasının haksızlıklarını gidermekti. Ancak Hitler, 1939'da "hayat sahası" politikasına başlayıp işgal siyasetini benimseyince Chamberlain, yatıştırma yolu ile barış arama çabalarını bırakmıştı. Bu noktaya kadar Birinci Dünya Savaşını önleyebilecek olan tedbirlerle gelecek bir savaşın engellenebileceğine inanmıştır.[26]

Rusya'da 1924 yılında Lenin'in ölümünden sonra Stalin iktidarı ele geçirmiş, ekonomik sorunlarla ilgilenmişti. Stalin'in buradaki amacı Rusya'yı ileri

[22] Fahir Armaoğlu, *a.g.e*, s.135
[23] TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Cumhuriyet Tarihi Daire Başkanlığı Arşivi*, Belge no.: 490, 01, 605, 93, 7
[24] Fahir Armaoğlu, *a.g.e*, s.63
[25] Oral Sander, *Siyasî Tarih (1918-1994)*, İmge Kitabevi, Ankara, 1996, s.145
[26] Oral Sander, *a.g.e*, s.46

sanayileşmiş sosyalist bir ülke haline getirmekti. Bunun için de Rusya'ya barış gerekiyordu. 1933 yılından sonra Hitler Almanya'sının gelişip çevresini tehdit etmeye başlaması Sovyet Rusya'da da endişeye neden oldu ve Sovyetler silahsızlanmayı istemeye başladılar. Neticede Sovyet Rusya, yeni bir dış politika izlemeye başladı. Almanya ile İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde bir anlaşma imzaladılar.[27]

Fransa, Birinci Dünya Savaşı'ndan elde ettiği çıkarları ve durumu korumak için yeni önlemler alma gereğini duymaya başladı. Bilhassa Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nda uğradığı kayıpların acısını kendisinden çıkarmasından çekiniyordu. Güvenliği açısından bu kaygıyı giderebilmek için Almanya'ya karşı bir ittifaklar sistemi kurmak istiyordu.[28] Fransa, Mihver Kuvvetlerin karşısında yer almıştı. 1930'lu yılların başında Fransa, Avrupa'da İngiltere'den daha etkiliydi. 1926'da parasal açıdan istikrara kavuşmuştu. Fakat Fransız ekonomisi 1933 sonrasında önemli sorunlar yaşamaya başlamıştı. 1935 yılında sanayi daha da büyük kayıplar yaşamıştı.[29]

Türkiye, Birinci Dünya Savaşında topyekûn bir mücadele vermişti. Büyük Millet Meclisi bu mücadeleyi zaferle taçlandırmış, böylece Yeni Türkiye'nin bağımsızlığı sağlanmıştı. Birinci Dünya Savaşı dünyaya temelsiz bir sulh düzeni getirmişti. Bu düzen, kazanan devletlerin emperyalist bir dünya düzenini sürdürme konusundaki çabasına dayanmaktaydı. Savaştan sonra dünyanın yeniden paylaşılması konusunda planları vardı. Bu şartlar içerisinde İkinci Dünya Savaşı'nın kaçınılmaz olduğu düşünülmüştü. Dünyada genel durum böyle iken Mustafa Kemal Atatürk vefat etmiş, İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmişti.[30]

İkinci Dünya Savaşı sırasında İsmet İnönü'nün dış politikasının amacı; Türkiye'nin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunması idi. Savaş boyunca İnönü, Almanlara, İtalyanlara Türkiye'nin sınırlarının ihlal edilmesine asla izin vermeyeceğini duyurmuştu. İnönü, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin doğusundaki bazı toprakları ele geçirme tehlikesi hususunda kaygı duymuş, Almanya'yı yenmesi

[27] Rıfat Uçarol, *Siyasî Tarih*, Der Yayınevi, İstanbul, 2006, s.532-533
[28] Rıfat Uçarol, *a.g.e*, s.521
[29] İlhan Tekeli, Selim İlkin, Dış Siyaseti ve Askerî Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi, c.I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s.129
[30] Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, c.2, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1967, s.85

durumunda Sovyet emperyalizminin Avrupa'yı ve Ortadoğu'yu ele geçirebileceği konusunda öngörüde bulunmuştu.[31]

II. Dünya Savaşı büyük ölçüde I. Dünya Savaşının bir tekrarıydı. Arada belirgin farklılıklar da mevcuttu. Eylül 1939 tarihinde başlayan savaş Avrupa ve Kuzey Afrika'da yapılmıştı. Aralık 1941'de başlayan Uzakdoğu savaşıyla örtüştü. Uzakdoğu Savaşı İngiltere ve ABD için büyük sıkıntılar yaratmasına karşı iki savaş birbirinden ayrı kalmıştı. Almanya ve Japonya hiçbir zaman kuvvetlerini birbirine bağlamamıştı. Sadece Japonların Pearl Harbor'a saldırması sonucunda Hitler'in Amerika'ya savaş ilan etmesi konusunda birbirleriyle bağlantı kurmuşlardı. II. Dünya Savaşında hemen hemen aynı Avrupalı Müttefikler aynı karşıt devletlerle mücadele etmişti. Benzer şekilde Almanya'nın yenilgisi ile de sona ermişti. Almanya, II.Dünya Savaşında bilhassa ilk savaşın hükmünü değiştirip ve bu savaşın ardından yapılan anlaşmayı ortadan kaldırmak için savaştı.[32]

[31] Hüner Tuncer, *İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012, s.38
[32] A.J.P. Taylor, İkinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri, çev. Hakan Abacı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2015, s.49

3. KARİKATÜR DERGİSİNİN 2.DÜNYA SAVAŞINA BAKIŞI

1. 1939-1941 Yılları Arasındaki Dönemde Yaşanan Gelişmeler

İkinci Dünya Savaşı'nı iki ayrı savaş oluşturmuştu. Bunlar: Avrupa Savaşı ve Uzakdoğu Savaşıydı. İngiltere ve Fransa tarafından cesaretlendirilen Polonya 1939'da bağımsızlığını kaybetme riskinden çok savaşmayı tercih etmişti. 1940 yılında ise Mussolini zaferin kesin bir şekilde elde edileceği düşüncesiyle İtalya'nın savaşta yer almasını istemişti. Avrupa'da savaşı Alman yönetimi başlatmıştı. Almanya ve Japonya'nın eylemleri ve İngiltere, Fransa, Polonya ve Birleşik Devletlerin onlara tepkileri İkinci Dünya Savaşı'nı açıklamaktadır.[33]

Almanya'nın Polonya'ya saldırısıyla başlayan İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin endişe duyduğu en önemli konu, ulusal egemenliğine ve toprak bütünlüğüne zarar gelmeden bu olayı en güvenli şekilde atlatabilme yönünde olmuştur. Türkiye, savaşa giden süreçte kendisini savaşın içine çekebilecek düzenlemelerden kaçınmaya çalışmıştı. Yalnızca karşılıklı saldırmazlık ve güvenlik taahhütleri içeren anlaşmalar imzalamak suretiyle Avrupa'da beliren gruplaşmalara dahil olmadan sınırlarının güvenliğini garanti altına almaya uğraşmıştı.[34]

İtalya, 7 Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgale başlamıştı. İtalya'nın bu şekilde Balkanlara doğru yayılmaya çalışması Türkiye'yi endişelendirmişti. Çünkü İtalya, büyük devletler arasında Türk topraklarına yönelik hedefleri olan tek devlet olarak görülmüştür. Mussolini, 19 Mart 1934'te yaptığı konuşmada İtalya'nın tarihî hedeflerinin Asya ve Afrika'da olduğunu ve bunun doğal bir genişleme sayılması gerektiğini söylemişti. Mussolini, bu konuşmada Türkiye'yi kastetmediğini belirtmiş; ancak bu açıklama Türkiye'nin endişesine engel olamamıştı.

Mussolini'nin konuşmalarında sık bir şekilde Akdeniz'le ilgili olarak Mare Nostrum (Bizim Deniz) kavramını kullanması da Türkiye'yi rahatsız etmişti. Bir de 1937 yılından itibaren doğu Akdeniz'de Türk karasularına yakın bölgelerde bazı ticaret gemilerinin kimliği belli olmayan korsan denizaltıları tarafından saldırıya uğraması da İtalya'ya karşı şüphe duyulmasında etkili olmuştur. Ayrıca Birinci

[33] R.a.c Parker, *II.Dünya Savaşı*, Dost Kitabevi, Ankara, 2005,s.9
[34] Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.399

Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu topraklarından beklediği payı alamadığı için İtalya, hayal kırıklığına uğramıştı. Bu nedenle eline geçen ilk fırsatta tekrar söz konusu bölgeleri ele geçirmeye çalışabileceği göz önünde bulundurulmuştur.

İtalya'nın Arnavutluk'u işgal etmesinden sonra İngiltere ve Fransa yeni bir saldırı ihtimaline karşı Yunanistan ve Romanya'ya garanti vermiş ve İngiltere aynı teklifi Türkiye'ye yaptığında ise Türkiye, tek taraflı garantiyi kabul etmemişti. Türkiye, bu garantinin Mihver Devletlerinin tepkisini çekeceğini düşünerek karşılıklı iki taraf arasında bir ittifak anlaşması olacak şekilde görüşmeler sürecinin başlamasını teklif etmişti. Aynı dönemde Türkiye ile Sovyet Rusya arasında da buna benzer bir iş birliği ve karşılıklı dayanışma anlaşması konusunda görüşmeler yapılmıştı. Türkiye, İngiltere ve Fransa'nın tekliflerini Sovyetlere bildirmiş, söz konusu gelişmeler karşısında Sovyet Rusya'nın tutumunu öğrenmek istemiştir. Türkiye'nin burada amacı hem İngiltere ve Fransa ile yakınlaşmak hem de aynı zamanda SSCB ile dostluğunu devam ettirmekti.[35]

İkinci Dünya Savaşı, 1 Eylül 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'ya saldırısı ile başlamıştı. İngiltere ve Fransa Polonya'ya garanti vermiş olmasına rağmen yardım edememiş; ancak her iki devlet Almanya'ya harp ilan etmişti. Bu savaşta Almanlar yeni bir savaş taktiği uygulamaya başlamıştı. Bu taktiğe kendileri "Yıldırım Harbi" (Blitzkrieg) diyordu. Bu taktiğin temeli zırhlı kuvvetlere ve sürate dayanıyordu.[36] Almanya, İkinci Dünya Savaşı'nda "Hayat Sahası" politikasını benimsemiş ve bu konu Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde *"HAYAL SAHASI!"* başlığı altında *"Tavuk- Kendimi buğday ambarında görür gibi oluyorum!"*[37] sözleri ile yer almıştır. Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesiyle Almanya'nın dış politikası da hareket kazanmıştır. Uyguladığı *"Hayat Sahası"* politikası bunda önemli bir paya sahiptir. Hayat Sahası Nazi emperyalizmine verilen isimdi. Politikanın amacı ise Almanların yaşamadığı pek çok ülkeyi kendi sınırlarının içine dahil etmek

[35] Baskın Oran, *a.g.e,* s.415-416
[36] Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e*, s.140
[37] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 21 Eylül 1939, sayı.195, s.11

üzerine kurulmasıydı.[38] Almanya'nın uygulamaya çalıştığı emperyalizm doğuda Sovyet Rusya'ya yönelik sınırlarını genişletmek ve Sovyet Rusya'nın geniş kaynaklarından yararlanmaya yönelik olmuştur.[39]

Almanya, 1 Eylül 1939'da Polonya'ya savaş ilan ettiğinde Polonya hava kuvvetlerinin neredeyse tamamını yok etmiş, ordu karargâhlarını, haberleşme altyapısını ve şehirleri bombalamıştı.[40] Yaşanan bu gelişmeyi Ramiz Gökçe karikatürde *"Harp isteyenler: İlerliyorlar!!!"*[41] sözüyle yorumlamıştır.

Hitler, savaş başladıktan sonra Polonya'nın dört haftada yenilgiye uğratılacağını sonraki dört haftada ise askerî kuvvetlerini Batı Cephesi'ne gönderebileceğini düşünmüştü. Ayrıca Almanya, Varşova'yı işgal ettikten sonra Hitler'in öne süreceği anlaşma teklifleri vasıtasıyla savaşın hızlı bir şekilde sona ereceğini düşünmüştü.[42]

Diğer taraftan Almanya'nın 1 Eylül 1939'da Polonya'yı işgal etmesinden sonra Sovyet Rusya, Polonya'daki iki şehre karşılık Baltık Devletlerini Almanya'dan istemiştir. Baltık Devletleri, Birinci Dünya Savaşı sona erince Rusya'nın elinden alınmıştı. Söz konusu olan bu devletlerin coğrafi konumu Almanya'nın yapacağı ani bir hücum karşısında Sovyetler Birliği'ne korunma imkânı sağlayacaktı. Daha sonra Alman- Sovyet Sınır ve Dostluk Antlaşması adı verilen bir pakt imzaladılar. Bu antlaşma ile Sovyetler Birliği Almanya'ya destekte bulunmuş ve Polonya, Almanya ile Rusya arasında bölünerek haritadan silinmiştir.[43] Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde bu olay *"MİHVER DÖNÜYOR!"* başlığı altında *"Almanya- Sağ kalmak için biraz da sola gidelim!"*[44] sözleriyle yer almıştır. Yine aynı konu Ramiz Gökçe'nin çizdiği bir başka karikatürde *"RUS-ALMAN ANLAŞMASINDAN SONRA"* başlığı altında *"-Hey gidi hey! Günün birinde bu külahı giyeceğimi kim ümit ederdi."*[45] sözleriyle yorumlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Almanya'nın sınırlarını genişletmeye çalışması hususunda dünyanın diğer ülkelerinin basınında birtakım yazılar

[38] Fahir Armaoğlu, *a.g.e*, s.184
[39] Sabiha Sertel, *II.Dünya Savaşı Tarihi*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009, s.62
[40] John Keegan, İkinci Dünya Savaşı, Say Yayınları, İstanbul, 2016, s.51
[41] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 14 Eylül 1939, sayı.194, s.4 (Bkz. Ek-5)
[42] Kont Galeazzo Ciano, *Savaş Günlükleri 1939-1943*, Kronik Kitap, İstanbul, 2020, s.189-192
[43] William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu,* c.2, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2002, s.801
[44] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 5 Birinciteşrin 1939, sayı.197, s.6 (Bkz. Ek-1)
[45] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 5 Birinciteşrin 1939, sayı.197, s.1 (Bkz. Ek-4)

yayımlanmıştır. Bilhassa Avrupa, Balkanlar ve Baltık ülkelerine yönelik bir yayılma siyasetinin gerçekleştirileceğine yönelik haberlerin dünya basınında yer almasına Hitler itiraz ederek bu haberlerin doğru olmadığını konuşmasında ifade etmiştir. Alman Hükûmetinin esasen pek çok ülkeye karşı dostane bir yaklaşım içerisinde olduğunu belirtmiştir.[46] Hitler'in benimsediği mevcut siyaset Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde *"Uzaktan baktıkları için beni herkes korkunç görüyor, halbuki aynada ben kendimi olduğum gibi görüyorum!.."*[47] sözleriyle yer almıştır.

Stalin, Polonya'nın paylaşılmasından sonra Almanya'ya karşı Rusya'nın Baltık bölümünü koruma altına almak için Finlandiya'yı almak istemiştir.[48] Almanya ile Rusya arasında Finlandiya konusunda anlaşmazlıklar vardı. Her iki tarafta Finlandiya topraklarında hakimiyet kurmak istiyordu. Hitler ile Molotov arasında görüşmeler yapılmış, bu görüşmelerde Finlandiya sorunu konuşularak bu ülkenin Rus etkinlik alanı içinde olması esas olarak kabul edilmiştir.[49] Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde bu durumu *"ŞİMAL SPORLARINDAN: KAYAK!"*[50] sözleriyle yorumlamıştır.

Stalin'in Rusya için Baltık Devletlerinden daha büyük bir stratejik önem ifade eden Finlandiya üzerinde planları vardı. Finlandiya'nın güneyi Leningrad'a yakındı. Rusya, bölgeyi ele geçirmek için faaliyetlere başlamış; ancak Stalin'e ilerleyen birliklerin ağır kayıplar verdiğini ve askerlerin dinlenmeye ihtiyacı olduğu bildirilmişti. 1940 Ocak ayının ilk günlerinde Rus askerleri cepheden kaçmıştı. Orduda disiplin sorunları yaşanmıştı. Kızıl Ordu'nun performansı kötü bir durumdaydı.[51]

Sovyet Rusya, Baltık Devletlerinden sonra Balkan Devletlerine yönelmiş, 27 Haziran 1940'ta Romanya'ya ultimatom vererek, Besarabya bölgesi ile Kuzey Bukovina'nın kendisine verilmesini istemişti. Almanya, Romanya'yı desteklemediği için Romanya, Besarabya ile Bukovina'yı Sovyetlere bırakmak zorunda kalmıştı. Diğer taraftan Almanya'da Bulgaristan'ı elde etmek istediği için Romanya'ya baskı

[46] Hans-Adolf Jacobsen, 1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989, s.180
[47] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 Birinciteşrin 1939, sayı.199, s.1 (Bkz. Ek-2)
[48] Basil Liddell Hart, İkinci Dünya Savaşı Tarihi, çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018 s.61
[49] Winston S. Churchill, *2.Dünya Savaşı Hatıraları Tek Başımıza Mücadele 1940*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2005, s.397
[50] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 28 Birincikanun 1939, sayı.209, s.11 (Bkz. Ek-3)
[51] Sean McMeekin, *Stalin'in Savaşı* (çev. Zeynep Demir), Kronik Kitap, İstanbul, 2021, s.142

yaparak Romanya'nın Bulgaristan'a Dobruca'yı bırakmasını sağlamıştı. Bu durum üzerine 19 Ağustos'ta Bulgaristan, Romanya'dan Güney Dobruca'yı almıştı. Macaristan'da Kuzey Transilvanya'yı istemişti. 30 Ağustos 1940 tarihli Viyana Antlaşması ile Romanya, Transilvanya'nın üçte ikisini Macaristan'a bırakmıştı.[52]

1940-1941'de Almanya'nın kurduğu bir strateji vardı. Bunlardan biri Kafkaslardaki petrol yataklarını ele geçirmek için zırhlı birliklerle saldırmak şeklindeydi.[53] Bu konuyu Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[54] Daha önce Almanya, Romanya'dan da petrol almış, Romanya'dan aldıkları petrol ihtiyacının çok küçük bir kısmını karşılamıştı.[55] Ramiz Gökçe, Almanya'nın petrol ihtiyacını Romanya'dan karşılamasını resmetmiştir.[56]

Almanya'nın Polonya'yı istilasından sonra Belçika ve Hollanda'ya taarruza karar verdiği ortaya çıkmıştır. Bu taarruz, Belçika üzerinden gerçekleştirilecekti. Bu durum üzerine Belçika Hükûmeti ise Berlin'de herhangi bir olaya sebep olmayacak şekilde eğer bir taarruz meydana gelirse Belçika ordusunun bütün kuvveti ile vatanı savunmaya mecbur olduğunu belirtmiştir.[57] Hollanda ile yapılan ve beş gün süren savaş ise Almanya'nın havadan paraşütçü askerleri indirmesi ile gerçekleşmiştir. Hollanda, Alman birliklerinin geri çekilmesi için pek çok çareye başvurmuş ve bunda da hemen hemen başarılı olmuştu. Hitler bu durumu çıkardığı emirde *"Hollanda ordusundaki direnme gücünün sanılandan daha kuvvetli olduğu anlaşılmıştır. Gerek siyasî ve gerek askerî nedenler bu direnmenin süratle kırılmasını gerektirmektedir."* sözleriyle ifade etmiştir.[58] Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde bu durum *"Vakitsiz başlayan ilkbahar nakaratı!.. Harp edeceğiz, taarruz edeceğiz, istila edeceğiz"* [59] sözleriyle ifade edilmiştir.

Almanya, İngiltere'nin Atlantik'teki yollarına gemiler sevk etmiş, mayınlar döşemiş, hava taarruzlarında bulunarak İngiliz gemilerinin kendi limanlarına gelmesine engel olmak için çabalamıştır. Bu durum İngiltere için tehlikeli olmuştur. İngiltere ise Alman denizaltı filosunun yarısını imha etmiş, mayınları ortadan

[52] Hüner Tuncer, *a.g.e*, s.68
[53] Jane Caplan, *Hitler Almanyası*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s.173
[54] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Şubat 1940, sayı.218, s.1 (Bkz. Ek-8)
[55] TC. Başbakanlık Arşivi, Belge no.: 030, 10, 247, 670, 1
[56] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 1 Şubat 1940, sayı.214, s.6 (Bkz. Ek-7)
[57] TC. Başbakanlık Arşivi, Belge no.: 030, 10/232, 561, 4
[58] William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu,* c.2, s.913
[59] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 15 Şubat 1940, sayı.216, s.3 (Bkz. Ek-6)

kaldırıp denizlerin hakimiyetini elde tutmak için çabalamıştır. Ayrıca İngiliz Hava Kuvvetlerinin zamanı geldiğinde harekete geçeceğini de söylemiştir.[60]

Aynı şekilde Norveç ve Danimarka da Almanya tarafından işgal edilmişti. İngiliz ve Fransız deniz kuvvetleri ise Norveç sularına girmiş ve Almanya ile ticaret yapacak bütün gemilere engel olmak maksadıyla bu bölgeye mayın yerleştirmişti. Almanya, İngilizlerin denizdeki üstünlüğünü hiçe saymış, Churchill ise bunu stratejik hata olarak adlandırmıştı.[61] Ramiz Gökçe bu durumu karikatürde *"ABLUKA ŞİDDETLENDİKTEN SONRA"* başlığı altında, *"Ateş çemberi içinde kalan akrep!.."*[62] sözleriyle çizgilerle yorumlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı başladığında Mihver Devletlerinden bir diğeri olan İtalya ise Almanya'nın teşviki ile savaşa dahil olmuştu. Ramiz Gökçe bu konuyu çizdiği karikatürde göstermiştir.[63] 18 Mart 1940 tarihinde Hitler ile Mussolini arasında Brenner buluşması gerçekleşmiş ve burada Mussolini savaşa girmeye hazır olduğunu belirtmiştir.[64] Esasen 1940 Haziran'ın da Avrupa Savaşı yeni bir safhaya girmiş ve 5 Haziran 1940 tarihinde Alman uçaklarının Paris'i bombardımanı ile Alman-Fransız Savaşı başlamıştı. Fransızlar bütün çabalarına rağmen Alman saldırılarını durduramamıştı. Alman kuvvetleri, 7 Haziran 1940 tarihinde Fransız Cephesini yararak elli kilometre kadar ilerlemişti.[65] Daha sonra Mussolini, 10 Haziran 1940 tarihinde Fransa'ya savaş ilan etmiştir.[66] Bundan sonraki süreçte İtalya, bir takım savaş tedbirleri alarak Almanların kanunlarına uygun kanunlar çıkarmış ve dış politikada Almanya ile ortak hareket etmeye yönelik karar almıştır.[67] Bu konuyu Ramiz Gökçe bir başka karikatürde resmetmiştir.[68]

Alman ordusu, Haziran başlarında Fransız güçlerinin direnişini kırmış; Alman güçleri, 14 Haziran'da Paris'e girmiş; Fransa Başbakanı Reynaud, İngiltere ile ABD'den beklediği yardımı alamayınca istifa etmiş ve Mareşal Petain'in

[60] "*İngiliz Millî Müdafaa Nazırının Nutku"* Akşam, 18 Şubat 1940, s.1
[61] Basil Liddell Hart, *a.g.e,* s.73
[62] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Nisan 1940, sayı.223, s.3 (Bkz. Ek-9)
[63] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 9 Mayıs 1940, sayı.228, s.1 (Bkz. Ek-10)
[64] Hans-Adolf Jacobsen, *a.g.e,* s.14
[65] Mahmut Goloğlu, *Millî Şef Dönemi*, Kalite Matbaası, Ankara, 1974, s.91
[66] Hüsrev Gerede, *Harb İçinde Almanya*, ABC Ajansı Yayınları, İstanbul, 1994, s.89
[67] Kont Galeazzo Ciano, a.g.e., s.312
[68] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 20 Haziran 1940, sayı. 234, s.3 (Bkz. Ek-11)

başkanlığında oluşturulan yeni Fransız Hükûmeti ateşkes istemişti. Petain Hükûmeti de Almanlardan barış istemişti.[69]

İtalya'nın Balkan toprakları üzerinde planları vardı. Balkanlara komünizmin getirilmesine İtalya karşıydı ve bunun için her türlü direnişe hazırdı. Bu doğrultuda Rusya ile Balkanlarda mücadele etmiştir.[70] Ramiz Gökçe, çizdiği karikatürde bu konuyu *"BAL-KAN ÖNÜNDE İTALYA"* başlığı altında *"Arı- Ötekinden fayda yok, işin tatlı tarafına gitmeli"*[71] sözleriyle yorumlamıştır.

Mussolini, Yunanistan'a saldırıda bulunmuş, hedeflerinin bütün Güney Arnavutluk kıyısı ile Zenta, Kefalonya, Korfu Adalarının ele geçirilmesi ve Selanik'in işgali olduğunu belirterek aynı zamanda Yunanistan'ın baştanbaşa işgal edilerek bölgenin siyasî ve ekonomik bakımdan egemenlik altına alınması yönündeydi.[72] Bu dönemde İtalya, Yunanistan'a taarruz ettiği sırada Almanya tarafından destek görmüştür.[73] Almanya ise deniz kuşatması ile İngiltere üzerinde etkisini göstermeye çalışarak, gücünü artırarak İngiltere adalarında taş üstünde taş bırakmayacağını düşünmekteydi.[74] Ramiz Gökçe, çizdiği karikatürde bu konuyu yorumlamıştır.[75] İkinci Dünya Savaşında Mihver Devletlerin Yunanistan'dan beklentisi vardı. Yunanistan Başkanı Metaksas, Mihver Devletlerin elçilerini kabul etmiş ve elçiler kendisinden bir takım taleplerde bulunmuştur. Ancak Metaksas, bu talepleri reddetmiştir. Buna göre; Almanya'nın Yunanistan'a olan borçlarının ortadan kaldırılmasını istemişlerdir. Mihver Devletler, Almanların Yunanistan'a girebilmeleri için vize istemişler, İngiliz halkına verilecek vizelerin kontrol edilmesini ve Mihverlere ait uçakların Yunan arazisi üzerinden geçmesini istemişlerdir.[76] Ramiz Gökçe, bir başka karikatürde bu konuyu çizgilerle yorumlamıştır. [77]

İtalya'nın Yunanistan'a karşı koyacak gücü kalmamıştı. Yunanistan ve İtalya arasındaki muharebeler sonucunda Görice'yi Yunanlar ele geçirmişti. Böylece İtalyan direnişi kırılmıştı. Yunanların süngülerle uyguladığı hücumlar karşısında

[69] Hüner Tuncer, *a.g.e*, s.66
[70] "*İtalya'nın Vaziyeti"* Akşam, 19 Teşrinisani 1939, s.1
[71] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 23 İkinciteşrin 1939, sayı.204, s.3 (Bkz. Ek-13)
[72] Winston S. Churchill, a.g.e, s.323
[73] Kont Galeazzo Ciano, *a.g.e*, s.354
[74] Hüsrev Gerede, *a.g.e*, s.130
[75] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 7 Teşrinisani 1940, sayı.254, s.3 (Bkz. Ek-12)
[76] "*Mihver Yunanistan' dan Ne İstiyor?"* Ulus, 18 Birinciteşrin 1940, s.1
[77] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 24 Teşrinievvel 1940, sayı.252, s.8 (Bkz. Ek-15)

İtalya'nın maneviyatı kırılmıştı.[78] Ramiz Gökçe bu vaziyeti, bir Yunan ile İtalya arasındaki diyaloğa yer verecek şekilde karikatürde çizerek göstermiştir.[79]

İtalya, esasen savaş boyunca istediği gibi bir zafer elde edememiştir. Bunun sebebi ise alınan yenilgiler için kumandanların birbirini suçlaması ve aralarında anlaşmazlıkların çıkmasıdır. Ayrıca savaş devam ederken pek çok kumandanın değiştirilmiş olması da yenilgiyi artırmıştır.[80] Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde *"MAKARNA ZİYAFETİ"* başlığı altında *"-Bu kadar haşlama yememiştim, bakalım nasıl hazmedeceğim."*[81] sözleriyle bu konu yorumlanmıştır.

İngiltere, Almanya ve İtalya ile çetin mücadelelerde bulunmuştu. İkinci Dünya Savaşında Birinci Dünya Savaşına nazaran daha kuvvetliydi. Abluka faaliyetlerine şiddetli bir şekilde devam etmişti. Gerek donanma gücü gerek Amerika'nın dostluğu sayesinde bütün dünya kaynaklarından yararlanmıştı.[82] Ramiz Gökçe, karikatürde İngiltere'nin Almanya'yı abluka altına almasını çizgilerle yorumlamıştır.[83] İkinci Dünya Savaşı'nda İngiltere, Avrupa'da barışı sağlama hususunda tehlike arz eden Almanya'da var olan rejimi ortadan kaldırarak savaşı bitirmek yönünde karar almıştı.[84] Almanya, savaş süresince İngiltere üzerine en büyük hava hücumlarını yapmıştı. Alman uçakları, İngiltere'de uzun bir sahada sahil bölgesine taarruz etmişti. Buna karşılık İngiltere ise Almanya ve İtalya'da çok fazla tahribatta bulunmuştur.[85] Ramiz Gökçe'nin bir başka karikatüründe İngiltere'ye yapılan hava taarruzları çizilerek gösterilmiştir.[86]

İngiltere ve Almanya'nın Norveç üzerindeki hakimiyet mücadelesi de Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde resmedilmiştir.[87] Almanya, Norveç'teki Iskajarak boğazını 1940 yılında işgal etmişti. Karşılığında ise İngiliz Kuvvetleri, Almanya'yı bu bölgeden çıkarmak için muharebelere başlamıştı. 1940 yılında Skajarak'ta büyük bir deniz muharebesi olmuş ve bu muharebe sırasında İngiliz Deniz Kuvvetleri,

[78] *"Görice Zaptedildi"* Vatan, 23 İkinciteşrin 1940, s.1
[79] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 28 Teşrinisani 1940, sayı.257, s.1 (Bkz. Ek-16)
[80] "*İtalyan Ric'ati Devam Ediyor"* Yeni Sabah, 14 İlkkanun 1940, s.3
[81] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 Kanunuevvel 1940, sayı.260, s.7 (Bkz. Ek-14)
[82] "*Churchill Son Vaziyeti İzah Etti"* Tan, 21 Ağustos 1940, s.1
[83] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 İkinciteşrin 1939, sayı.205, s.1 (Bkz. Ek-17)
[84] Kont Galeazzo Ciano, *a.g.e*, s.225
[85] *"Londra'ya Dün de Birkaç Akın Yapıldı"* Tan, 28 Ağustos 1940, s.1
[86] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Ağustos 1940, sayı.244, s.5 (Bkz. Ek-18)
[87] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 18 Nisan 1940, sayı.225, s.11 (Bkz. Ek-23)

Alman Deniz Kuvvetlerini mayın döşemek suretiyle tamamen yok etmiştir. Bu şekilde Norveç'i ele geçirmek isteyen Almanya bu amacına ulaşamamıştı.[88]

İngiltere, Akdeniz hakimiyetini ele geçirmek için de İtalya ile şiddetli savaşlar yapmıştır. Bu doğrultuda Mısır topraklarına yönelmiş ve yeni kuvvetlerin gelmesiyle İtalyan ordusuna karşı saldırıları gittikçe şiddetlendirmiştir. Ayrıca bir İngiliz filosu da Atlas okyanusuna açılmıştı.[89] Ramiz Gökçe, karikatüründe bu konuyu resmetmiştir.[90] İngiliz Kuvvetleri, Mısır'dan sonra Trablusgarp limanını da bombardıman etmiş, buradaki Bardia bölgesine saldırı düzenlemiştir.[91] Yine Ramiz Gökçe'nin çizdiği bir başka karikatürde İngiltere'nin Akdeniz üzerindeki politikası yorumlanmıştır.[92]

İngiltere, savaş sırasında aynı zamanda iktisadî harp uygulamıştı. Ekonomik anlamda uygulanan bu politika İtalya'nın aleyhine yaşanan bir gelişme olmuştur. Neticede Müttefik Devletler, iktisadî anlamda uyguladığı savaşı şiddetlendirmeye karar vermişti. Bu konuda çok gayret sarfetmişlerdi. Norveç, İsveç, İrlanda, Belçika ve Hollanda ile savaş zamanına mahsus olmak üzere ticaret muahedeleri imzalamışlardır.[93] İktisadî açıdan meydana gelen söz konusu olayı Ramiz Gökçe resmetmiştir.[94]

İkinci Dünya Savaşı süresince İngiltere'ye Amerika'nın çok fazla yardımı olmuştu. Hatta Amerika'da İngiltere'nin yenilmesine müsaade edilmeyeceği belirtilerek bazı nüfuzlu gruplar harp yardımlarının artırılması için girişimlerde bulunmuştu.[95] Söz konusu yardımları Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[96]

2. 1941-1943 Yılları Arasındaki Dönemde Yaşanan Gelişmeler

1940 yılında Nazi-Sovyet anlaşmasının başarısız olması savaşın bundan sonraki gelişimini etkilemiş önemli bir olaydı. Almanya ile SSCB arasında ittifak kurmaya yönelik girişimler sona ermiş ve iki ülke birbirine karşı savaşa

[88] *"Skajarak'ta Büyük Bir Deniz Muharebesi Oluyor"* İkdam, 17 Nisan 1940, s.3
[89] "*Afrika'da İngilizler Sollum ve Capuzzo'yu Zaptetti"* İkdam, 18 Birincikanun 1940, s.1
[90] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 Kanunuevvel 1940, sayı.260, s.8 (Bkz. Ek-19)
[91] "*Trablusgarp Limanı Bombardıman Edildi"* İkdam, 25 Birincikanun 1940, s.5
[92] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 26 Kanunuevvel 1940, sayı.261, s.4 (Bkz. Ek-20)
[93] "*Chamberlain'in Çok Mühim Beyanatı"* İkdam, 3 Nisan 1940, s.3
[94] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Nisan 1940, sayı.223, s.1 (Bkz. Ek-21)
[95] "*Amerikan Azmi"* Cumhuriyet, 18 Birincikanun 1940, s.5
[96] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 Kanunuevvel 1940, sayı.260, s.1 (Bkz. Ek-22)

hazırlanmaya başlamıştı. Hitler, Barbarossa Harekâtı için harekete geçmiş bu doğrultuda 1941 başında Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'ı savaş yapmadan, Yunanistan ve Yugoslavya'yı ise yıldırım harekâtıyla ele geçirmiştir. Almanya, Sovyet Rusya'ya saldırıya geçmeden evvel güney kısmı garanti altına almak istemişti. Çünkü SSCB'ye saldırdığında Müttefiklerin Balkanlarda Almanya'ya karşı yeni bir cephe açma ihtimali konusunda endişelenmiş ve bunu engellemek istemiştir.

Mevcut olaylar karşısında Bulgaristan'ın konumu stratejik bakımdan değer kazanmıştı. Bu ülke, Almanya için Sovyet Rusya'ya saldırı düzenlemesi konusunda önemliydi. Sovyetler açısından ise Boğazlar konusunda oldukça önemli bir konuma sahipti. Dolayısıyla Bulgaristan üzerinde Almanya ile SSCB arasında yarış başladı ve olay Türkiye'ye yansıdı. Sovyet Rusya, Bulgaristan'la imzalanacak bir yardımlaşma paktıyla hem Almanların güneye inmesine engel olunabileceğine hem de Bulgaristan aracılığıyla Boğazlarda üs elde etmek için Türkiye üzerinde bir baskı kurabileceklerine inanıyordu. Bulgaristan'a iletilen karşılıklı yardım paktı taslağında Türkiye ile ilgili yer alan önerilere göre; Sovyet Hükûmeti, Bulgaristan'ın Batı Trakya'daki menfaatlerini anlayışla karşılamış ve söz konusu menfaatlerin gerçekleşmesi için iş birliğine hazırlanmıştır. SSCB, Sovyet ve Bulgar çıkarlarını sağlamak için Eylül 1939'daki karşılıklı yardım paktı teklifini yenilemiş, bu sayede Bulgaristan'a ulusal çıkarlarını sadece Batı Trakya'da değil, Doğu Trakya'da da gerçekleştirme konusunda yardımcı olacağına inanmıştır. Eğer Bulgaristan tehdit edilirse veya Türkiye tarafından saldırıya uğrarsa SSCB, Bulgaristan'a bütün yardımı yapma konusunda garanti vermiştir. Ancak, Bulgar Kralı Romanya'daki Alman yığınağından ve hükûmetteki Alman taraftarlarından çekindiği için söz konusu önerileri kabul etmemiştir.[97]

1941 yılında Almanya'nın uyguladığı *"Yeni Nizam"* politikasının savaşın seyri üzerinde etkisi vardı. Yeni Nizam politikası 19. Yüzyılın sonunda *"yaşam alanı"* kavramına bağlı olarak gelişmiştir. Almanya, ekonomik açıdan sıkıntı yaşamayacak bir düzen oluşturmak için *"Yeni Nizam"* politikasını geliştirmiştir. Bu ideolojide önemli olan kamu

[97] Baskın Oran, *a.g.e*, s.434- 435

yararı ve devlettir.[98] Yeni Nizam politikasını Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde *"1941'DE NİSAN BALIĞI"* başlığı altında, *"Almanya- Bizim balık bayatladı galiba, artık kimse yutmuyor!"*[99] sözleriyle yorumlamıştır.

Almanya'nın karşısında iki büyük devlet vardı. Bu devletler, İngiltere ve Rusya idi. Hitler'in bu durumu yıllar önce varlığını sürdürmüş Napolyon'un durumuna benzetilmiştir. Çünkü Napolyon'un karşısında da bu iki devlet vardı ve Napolyon, Rusya ile geçici bir anlaşma yapmıştı. Aynı şekilde Hitler'de Rusya ile anlaşmıştı. Fakat Napolyon döneminde olduğu gibi, sonradan vaziyet değişti ve Hitler, bu iki devletten birini yenilgiye uğratması gerektiğini anlamıştı. Napolyon, yıllar önce Rusya'ya saldırmıştı. Hitler'de bu doğrultuda hareket etmiştir.[100] Ukrayna zaferinden sonra Alman generalleri Napolyon gibi kendileri için büyük bir öneme sahip olan Moskova'ya yönelmek istemişlerdir. Hitler, Moskova taarruzunu Napolyon'un Borodino da ki kuvvetlerinin on katı ile başlatmıştır. Hedefler ise ortaktır: büyük Rus kuvvetlerini Moskova'ya girmeden evvel kesin suretle yenilgiye uğratmaktır.[101] Hitler ve Napolyon'un politika konusunda benzer anlayışa sahip olmasını Ramiz Gökçe çizdiği karikatürle yorumlamıştır.[102]

1940'ta Hitler, Rusya'ya saldırmak hususunda önemli kararını vermişti. Hitler: "Varoluş mücadelesinde Alman halkına yaşam alanı sağlamak üzere yeni topraklardan bahsettiğimiz zaman, ilk olarak Rusya ve sınır devletlerini düşünmemiz gerekir." düşüncesine sahipti.

Almanya'ya göre Rusya parçalanırsa İngiltere'nin son umudu da bitecek ve Almanya, Avrupa ile Balkanların efendisi olacaktı. Rusya devrildiği zaman Japonya'nın önemi artacak ve Birleşik Devletler, İngiltere'nin umutlarını desteklemekte daha da zorlanacaktı. Rusya ne kadar çabuk parçalanırsa Ukrayna, Beyaz Rusya, Baltık Devletleri gibi ülkeler Almanya açısından o kadar iyi bir durumda olacaktı.

Rusya ile yapılacak savaşın başka ikna edici nedenleri de vardı. 1940'ta Roosevelt, Amerika'ya ait kaynakların İngiltere için kullanılması konusunda karar almıştı.1941'de Hitler, Amerika'nın gücünün önemsiz, 1942'de önemli ve bundan

[98] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *a.g.e*, s.54
[99] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 3 Nisan 1941, sayı.275, s.1
[100] Oral Sander, *a.g.e*, s.124
[101] Raymond Cartier, *İkinci Dünya Savaşı*, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, İstanbul, 1976, s.270
[102] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 10 Nisan 1941, sayı.276, s.9 (Bkz. Ek-24)

sonraki süreçte ise tehlikeli olduğunu düşünmüştü. Almanya'nın 1941'de İngiltere'ye karşı galip geleceği de kesin değildi. Bu ortamda Sovyetler Birliği güçlenecek ve batıyla uğraşan Almanya Rus tehditlerine karşı korunmasız kalacaktı. Eğer Rus Kuvvetleri 1941'de yok edilirse Almanya, Avrupa kıtasının bütün kaynaklarını kontrol edebilecek bu sayede İngiliz-Amerikan ittifakına karşı güvende olacaktı. Ayrıca Japonya, Rus korkusundan kurtulup Uzakdoğu'da Amerika'nın çıkarlarını tehdit edebilecekti.[103]

Netice itibariyle Hitler, 13 Aralık 1940'ta Barbarossa Harekâtı emrini imzalamış, hazırlıkların ise 15 Mayıs 1941'e kadar tamamlanmasına karar verilmişti. Tarih 22 Haziran 1941'i gösterdiğinde ise harekât başlamıştı. Esasen Almanlar rakiplerinin üzerinde bir güce sahipti. Ancak bu üstünlük onların Rusya'yı yenilgiye uğratmasına ve Avrupa Rusya'sını fethetmelerine yetecek büyüklüğe sahip değildi. Harekât, Almanların istediği gibi sonuçlanmamıştı.[104]

Almanya, savaş devam ederken hedefinin Moskova ya da Ukrayna'dan hangisinin olacağına karar vermemişti. Daha sonra bazı nedenlerden dolayı hedef olarak Ukrayna seçilmişti. Birinci neden, Güney Ordular Grubu'nun bu bölgede bir zaferin temelini atmış olmasıdır. İkinci neden, Ukrayna'nın ham maddeleri ve tarım ürünlerinin, savaşın devam etmesi için Almanya açısından gerekli olduğuna inanılıyordu ve son olarak Hitler, Romanya petrol alanlarına karşı harekât yapan Kırım'ın etkisiz bir hale getirilmesini gerekli görüyordu.[105] Almanya'nın Ukrayna toprakları üzerindeki faaliyetleri ve Rusya'nın bu faaliyetler karşısındaki tutumu Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde *"UKRAYNA TARLALARINDA"* başlığı altında *"Rus- Bu telaş ne için? Alman- Fazla koparmak için!"*[106] sözleriyle yorumlanmıştır. Almanlarla Ruslar arasındaki mücadele esnasında Almanlar çok ağır zayiat vermişti. Sovyet Rusya, Almanya'ya karşı nefes aldırmadan seyyar kuvvetlerle harekâtta bulunmuştu.[107] Almanya'nın Rusya ile kıyasıya mücadelesi İngiltere'nin de çıkarına uygundu. Bu vaziyet, Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde resmedilmiştir.[108]

1941'de Almanya, doğrudan Amerika'yı olmasa da İngiltere'yi tehdit etmekteydi. Bu düşünce ile kararlaştırılan siyasete göre belirlenen temel ilke,

[103] R.a.c Parker, a.g.e, s.70-71
[104] R.a.c Parker, a.g.e, s.76
[105] General Heinz Guderian, *Bir Askerin Anıları*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2020, s.234
[106] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 10 Temmuz 1941, sayı.289, s.1 (Bkz. Ek-25)
[107] *"Almanlar Çok Ağır Zayiat Veriyorlar"* Anadolu, 9 Temmuz 1941, s.1
[108] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 10 Temmuz 1941, sayı.289, s.8 (Bkz. Ek-37)

öncelikle Almanya idi. Roosevelt ve Churchill, Stalin'e güvence vermiş, Almanya'nın direnişini kırmak üzere kullanılacak ana yöntemler çerçevesinde Rusya'nın taarruzuna her şekilde destek verileceği ilan edilmiştir.[109] Bu doğrultuda İngiltere ve Rusya'nın kurmaya çalıştığı dostluğu, Ramiz Gökçe çizdiği karikatürle göstermiştir.[110]

Almanya ile Sovyetler Birliği arasında yapılan savaşta verdiği kayıplara rağmen Rus ordusu temmuz ayı içerisinde görülmemiş bir direnme göstermiştir. Sovyet ordusu kadar Alman ordusu da ağır kayıplar vermiştir. Ruslar, Hitler'in beklediği gibi değildi. Malzemeleri sağlamdı. Almanya'nın hiç bilmediği çok sayıda Sovyet tümeni sürekli savaşa gönderiliyordu.[111] Rusya Seferi sırasında Almanya'nın Rusya'daki ilerleyişi yavaş bir şekilde devam ediyordu. Rusya direniş gösteriyordu. Savaş Almanların öngörüsüne göre daha zor şartlarda gerçekleşmiştir. Alman ilerleyişleri sürüyordu; ancak yavaş ve güçlü Sovyet karşı taarruzları ile mücadele ederek.[112] Almanya'nın büyük mücadelelerle gerçekleştirdiği Rusya Seferini Ramiz Gökçe çizdiği karikatürle yorumlamıştır.[113] Hitler, Rusya seferinde düşmanın askerî gücünün kırılmasını sağlamadan ekonomik ve ideolojik açılardan önemli olan bölgeler üzerine yürümeye karar vermiş, bu durum onu askerî açıdan uygun olmayan harekâta girişmeye zorlamıştı.[114] Bu konu yine Ramiz Gökçe'nin çizdiği bir başka karikatürde gösterilmiştir.[115]

Almanya, 1941 İlkbaharında Balkanlara doğru harekete geçmişti. 1 Mart 1941'de Bulgaristan, 25 Mart 1941 tarihinde de Yugoslavya, Almanya, İtalya ve Japonya arasındaki Üçlü Pakta katılmıştı. 27 Mart'ta Yugoslavya'da Mihver ile iş birliğinde bulunma hususunda taraftar olmayan Simoviç Hükûmeti iktidara gelince Almanya, Yugoslavya'ya savaş ilan etmiş ve 6 Nisan 1941'de Yugoslavya'yı işgale başlamıştı. Diğer taraftan 6 Nisan günü Almanya, İtalya'ya karşı başarıyla direnmekte olan Yunanistan'a da saldırmıştı.

11 Nisan'da Macaristan, Yugoslavya'ya savaş ilan etmiş, 15 Nisan'da Bulgaristan, Yugoslavya ile diplomatik ilişkilerini kesmiş, 17 Nisan'da Yugoslavya,

---

[109] Sean Mcmeekın, *a.g.e,* s.405
[110] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 17 Temmuz 1941, sayı.290, s.3 (Bkz. Ek-38)
[111] William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu,* c.3, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2002, s.1080
[112] Kont Galeazzo Ciano, *a.g.e,* s.425
[113] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 17 Temmuz 1941, sayı.290, s.1 (Bkz. Ek-26)
[114] General Heinz Guderian, *a.g.e,* s.332
[115] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 3 Eylül 1942, sayı.349, s.3 (Bkz. Ek-27)

kayıtsız şartsız teslim olmuş ve ülke Almanlar tarafından işgale uğramıştı. İşgalin ardından Almanya'nın Yugoslavya'da kurduğu Hırvat-Sloven Devleti, Almanya ile ittifak yapmıştı.

25 Nisan'da Yunanistan'da Atina düşmüş ve Nisan sonunda Mora'nın tamamı Almanlar tarafından işgal edilmişti. Girit'in işgali ise 31 Mayıs'ta tamamlanmıştı. Ege adalarının da Almanlar tarafından işgal edilmesi ile Almanya, bütün Balkanlar'a, Ege Denizi'ne ve Doğu Akdeniz'e egemen olmuştu.[116] Almanya'nın genişleme siyaseti Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde resmedilmiştir.[117]

1941 yılına gelindiğinde İtalya, artık büyük bir devlet olmaktan çıkmıştı. Almanya'ya bağlı bir hale gelmişti. Mussolini'nin büyük bir imparatorluk kurma hayali vardı. Ancak bu hayal tamamen ortadan kalkmıştı.[118] İtalya'nın yok oluşunu Ratip Tahir Burak çizgilerle yorumlamıştır.[119]

İngiltere, İtalya tarafından işgal altında olan Trablus, Habeşistan, Arnavutluk, Eritre ve Akdeniz topraklarında üstünlüğü ele geçirmişti. İngiltere, Akdeniz'de İtalya ile çarpışmış ve bunun sonucunda bir İtalyan zırhlısı hasara uğramış, iki İtalyan kruvazörü de ziyan olmuştu.[120] İngiltere ve İtalya arasında yaşanan bu mücadeleyi Ramiz Gökçe çizdiği karikatürle resmetmiştir.[121]

İtalya ve İngiltere arasında Afrika toprakları konusunda da mücadele yaşanmıştır. Afrika cephesinde İngilizler Bingazi sahiline gelmiş burada şiddetli bir muharebe başlamıştı. Alman ve İtalyan zırhlı tümenlerinin İngiltere tarafından işgal edilen bölgelere yönelik saldırı girişimi olmuş; ancak İngiliz zırhlı tümenleri karşı hücumda bulunarak saldırıya engel olmuştu.[122] Bu konuyu Ramiz Gökçe çizdiği karikatürle göstermiştir.[123]

İtalya, İngilizlerin yoğun saldırıları karşısında fazlasıyla yıpranmıştı. Artık hiçbir toprağının feda edilmesini istemiyordu. İngilizlerin hedefinin kendilerini yok etmek olduğunun farkındaydı. İngiltere, Mihver Devletlerin en zayıf noktasına art

[116] Hüner Tuncer, *a.g.e*, S.85
[117] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 5 Haziran 1941, sayı. 284, s.8 (Bkz. Ek-28)
[118] "*İtalya Artık Büyük Devlet Değildir"* Anadolu, 28 İkincikanun 1941, s.1
[119] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 30 Kanunusani 1941, sayı.266, s.11 (Bkz. Ek-29)
[120] "*İtalyan Filosu Sıkıştırıldı"* Bugün, 30 Mart 1941, s.1
[121] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 3 Nisan 1941, sayı.275, s.3 (Bkz. Ek-30)
[122] *"İngilizler Bingazi Sahilinde"* Tan, 1 İlkkanun 1941, s.1
[123] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Birincikanun 1941, sayı.310, s.8 (Bkz. Ek-31)

arda saldırı düzenliyordu. Neticede İtalya, savaşın en ağır yükünü üstlenmişti.[124] Mevcut vaziyeti Ratip Tahir çizdiği karikatürle resmetmiştir.[125]

Habeşistan'da Habeş vatanperverlerinin faaliyetleri ile bölgeyi ele geçirmeye çalışan İngiliz ve İtalyanlara büyük kayıplar verdirilmişti. İtalya'nın Habeşistan'a yönelik gerçekleştirdiği taarruzlar devam ederken aynı zamanda İngiliz kuvvetleri de Habeşistan'a girmişti.[126] Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde Habeşistan'da yaşanan gelişmeler *"HABEŞİSTAN AYAKLANDI"* başlığı altında *"İğreti ata binen tez iner."*[127] sözleri ile yorumlanmıştır.

Kuzey Afrika'da İtalya'nın Müttefik Devletlere karşı yaptığı savaşta uğradığı kayıp çok fazlaydı. İtalyanlar 130.000 esir vermiş ve 400 tank bırakmıştı. İtalya'nın bu yenilgisi karşısında, Almanya da Kuzey Afrika savaşlarına katıldı. Diğer taraftan İtalya'nın Habeşistan'da da 200.000 kişilik bir kuvveti vardı. Bu kuvvetler bir yandan Sudan'ı ele geçirmek bir yandan da İngiliz Somali'sini ele geçirmek için faaliyette bulundu. Fakat İngiltere, bu bölgelerde karşı taarruza geçince İtalyanlar hezimete uğradı. İngiliz Kuvvetleri hem İtalyan Eritre'sini hem de Habeşistan'ı işgal etmiş aynı zamanda da İngiliz Somali'sini İtalyanlardan kurtarmıştır. Böylece Doğu Afrika savaşları 1941 Mayıs ayında sona ermiştir.[128] Ramiz Gökçe'nin çizdiği bir başka karikatürde İtalya'nın Afrika Cephesindeki kaybı ve buna bağlı olarak Habeşistan'daki amacına ulaşamaması resmedilmiştir.[129]

Afrika Cephesinde bir diğer gelişme Libya topraklarında İngiliz, Alman ve İtalyan kuvvetleri arasında yaşanan şiddetli çarpışma olmuştur. Bu savaş, İngiltere'nin ikinci bir cephe açması için Rusya tarafından yapılan istek üzerine yapılmıştı. İngiltere'nin bu savaştan yana büyük umutları vardı. İtalya ve Almanya'nın tamamen Afrika'dan atılabileceği söylenmişti.[130] Mihver ve Müttefik Devletler arasındaki bu mücadeleyi Ramiz Gökçe resmetmiştir.[131]

İngiltere, Mısır, Trablusgarp, Seydi Barani ve Bardiya topraklarını himayesi altına aldıktan sonra Derne ve Tobruk bölgesine yönelmiştir. Libya'da Derne

[124] Raymond Cartier, a.g.e, s.195
[125] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 6 Şubat 1941, sayı.267, s.11 (Bkz. Ek-32)
[126] "*İngilizler Bingazi Önlerinde"* Yeni Sabah, 25 İkincikanun 1941, s.5
[127] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 Kanunusani 1941, sayı.266, s.6 (Bkz. Ek-33)
[128] Fahir Armaoğlu, *a.g.e*, s.282
[129] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 15 Mayıs 1941, sayı.281, s.1 (Bkz. Ek-34)
[130] "*Libya'da Şiddetli Çarpışma Başladı"* Vakit, 21 İkinciteşrin 1941, s.4
[131] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 27 İkinciteşrin 1941, sayı.309, s.1 (Bkz. Ek-35)

bölgesine İngiliz kuvvetleri harekât düzenlemiş, Tobruk'ta ise İtalyanlar esir edilmiştir. Ayrıca Eritre bölgesinde de İngiliz kuvvetler İtalyanlara karşı taarruzu arttırmıştır.[132] Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde bu konu *"AKDENİZDE İNGİLİZ HAREKETİ"* başlığı altında *"Çımacı- Seydi Barani, Bardiya, Tobruk, Derne, Bingazi, Trablus'tan aktarma doğru Sicilya!"*[133] sözleri ile yorumlanmıştır.

1941 senesine gelindiğinde Amerika fiilen savaşa girmiş sayılmıştı. Bu dönemde Amerika'nın aldığı bütün tedbirler ve yaptığı bütün işler savaş halinde olan bir ülkenin tedbirleriydi.[134] Amerika'nın savaşa girmek üzere olduğunu Ramiz Gökçe resmetmiştir.[135] Bir süre sonra İkinci Dünya Savaşı Amerika için tehlikeli bir boyuta ulaşmıştı. Bundan dolayı Roosevelt, meclise Amerika'nın tehlikede olduğunu beyan ederek ordu hizmetinde bulunanların bir senelik olan hizmet sürelerinin uzatılması için yetki istemişti.[136] Bu vaziyeti Ramiz Gökçe bir başka karikatürde çizgilerle yorumlamıştır.[137]

Amerika İkinci Dünya Savaşı'na girdiğinde kendinden emin bir politika anlayışına sahipti. Roosevelt, söylediği bir nutukta Hitler ve Nazi kuvvetlerini ezmek için her şeyi yapacaklarını, Amerika'da silah imalatının arttığını, güçlü bir ordu ve donanmaya sahip olduklarını ve ordularının her geçen gün daha da büyüdüğünü belirtmiştir.[138] Amerika'nın kendinden emin tutumunu Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[139]

Amerika'da meclis tarafından yardım kanunu hazırlanmış ve Roosevelt ise bu kanunu imzalamıştı. Böylece başta İngiltere olmak üzere bütün demokrat devletlere yardım edilecekti. İlk seferde ise İngiltere'ye yetmiş beş muhrip ve beş milyarlık harp malzemesi verilecekti.[140] Ramiz Gökçe Amerika'nın demokrat devletlere yaptığı yardımı resmetmiştir.[141] Aynı şekilde Ramiz Gökçe çizdiği bir başka karikatürde İngiltere'nin Amerika'dan savaş araç gereçleri ve para konusunda yardım

---

[132] "*Yeni İngiliz Zaferleri"* Yeni Sabah, 28 İkincikanun 1941, s.5
[133] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 Kanunusani 1941, sayı.266, s.3 (Bkz. Ek-36)
[134] *Zekeriya Sertel, "Amerika Harbe Girecek mi?"* Tan, 18 Haziran 1941, s.1
[135] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 Haziran 1941, sayı.286, s.8 (Bkz. Ek-39)
[136] *"Roosevelt Amerika'da Fevkalâde Ahval İlânını ve Ordunun Emre Hazır Bulunmasını Kongreden Talep Etti"* Cumhuriyet, 23 Temmuz 1941, s.5
[137] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 24 Temmuz 1941, sayı.291, s.1 (Bkz. Ek-40)
[138] "*Roosevelt Mühim Bir Nutuk Söyledi"* Akşam, 2 Eylül 1941, s.2
[139] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Eylül 1941, sayı.297, s.8 (Bkz. Ek-41)
[140] "*Yardım Kanunu"* Cumhuriyet, 12 Mart 1941, s.1
[141] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 13 Mart 1941, sayı.272, s.7 (Bkz. Ek-45)

almasını yorumlamıştır.[142] Söz konusu yardımların yanı sıra Amerika İngiltere'ye yedi milyarlık yardımda bulunmuştu. Yapılan yardımı Ramiz Gökçe yine çizdiği karikatür ile göstermiştir.[143]

Amerika, İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında savaş dışı kalmaya çalışsa da ilerleyen süreçte savaşa girmeye mecbur kalacaktı. Çünkü Amerika'nın tutumu ve yaşanan hadiseler bunu göstermiştir. Bu hadiselerden en önemlisi Amerika'nın yaptığı yardımlardı. Roosevelt'in Kiralama ve Ödünç Verme Kanunu hakkında parlamentoya verdiği raporlar ise yardımın büyük bir kısmının İngiltere'ye yapıldığını göstermektedir.[144] Neticede savaş Amerika'nın kapısına da dayanmış bu durumu Ramiz Gökçe resmetmiştir.[145]

Amerika, İkinci Dünya Savaşı başladığı sırada infirat (yalnızlık) politikasını sürdürmüş ve tarafsızlık ilkesini benimsemişti. Bir süre sonra Roosevelt, ticaret vapurlarının silahlandırılması için bitaraflık kanununu kaldırmaya yönelik teşebbüste bulunmuştur.[146] Ratip Tahir Amerika'nın infiratçılık politikasını çizgilerle yorumlamıştır.[147] Bitaraflık kanununun kaldırılması konusunu Ramiz Gökçe'de çizdiği karikatürle göstermiştir.[148]

İkinci Dünya Savaşı Avrupa'da olduğu kadar Asya'da da yayılmaktaydı. Japonlar, Çin'de ilerlemeyi sürdürmüş, Hindistan'ın doğusu ve Çin'in güneyinde kalan yarımada bölgesi olarak bilinen Çinhindi'yi kolaylıkla ele geçirmiştir. Bu yüzden Amerika harekete geçmiş, konuyu Japonlarla görüşmüşler ve Japonların ele geçirdiği bu bölgelerden çıkmasını istemişlerdi. Japonlar, Amerika'ya bir nota vermiş, Amerika'nın Japon alacaklarını serbest bırakması ve biraz da petrol vermesi halinde Çinhindinden çıkacaklarını bildirmişler, buna karşılık Amerikalıların notası ise *"Amerika Hükûmeti, Japonya'nın ulusal gelişimi ve rahatlığı için gereken önemli ekonomik araçları vermeye hazırdır. Fakat Japonlar, hem Çin'de ki hem de Çinhindindeki bütün askerlerini kesin olarak geri çekmelidirler."* şeklinde olmuştur.[149] Amerika'nın Japonya'nın siyasetine bu şekilde yön vermeye çalışmasını

[142] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 20 Mart 1941, sayı.273, s.1 (Bkz. Ek-46)
[143] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 20 Mart 1941, sayı.273, s.3 (Bkz. Ek-47)
[144] *"Amerika Harbe Girmeye Mecbur Kalacaktır"* Akşam, 17 Eylül 1941, s.1
[145] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 18 Eylül 1941, sayı.299, s.8 (Bkz. Ek-42)
[146] "*Amerikan Bitaraflık Kanunu Kalkıyor"* Akşam, 1 Teşrinievvel 1941, s.1
[147] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 2 Birinciteşrin 1941, sayı.301, s.4 (Bkz. Ek-43)
[148] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 20 İkinciteşrin 1941, sayı.308, s.5 (Bkz. Ek-44)
[149] Mahmut Goloğlu, *a.g.e*, s.127

Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[150] Bu durumu yine Ramiz Gökçe çizdiği bir başka karikatürde resmederek Amerika'nın Japonya'nın savaşa girişindeki rolünü yorumlamıştır.[151]

Japonya, çok güçlü bir ordu sistemi kurmuş, büyük, ekonomik olarak kendine yeten bir bölgeyi ele geçirmek ve bu bölge etrafında savunmaya dayalı bir çevre oluşturmak niyetindeydi. Ayrıca savaş durumunda Pasifik donanmasının Japon sularında hareket etmesini beklemek, bu arada donanmayı destroyer ve denizaltı saldırılarıyla zayıf düşürerek daha sonra Japon amiralin seçeceği bir zaman ve yerde kesin bir donanma harekâtına girişmeyi amaçlamıştı. Japon saldırı filoları, ABD pasifik donanması devre dışı bırakılmadan önce denizde ilerleyemezdi. Bunun için Pearl Harbor'da demirlemiş Amerikan savaş filosuna uçak gemilerinden yapılacak sürpriz bir hava saldırısı yapılacaktı.[152]

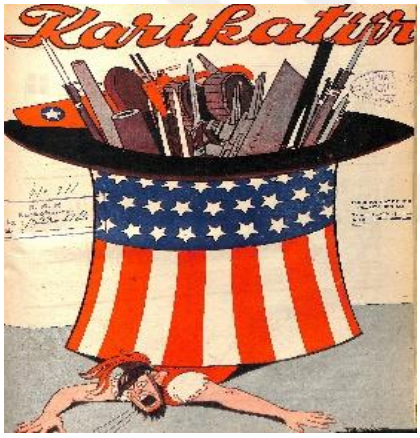

Roosevelt, Japon yayılmasına karşı bu ülkeye uygulamış olduğu petrol ambargosunu şiddetlendirerek karşılık verdi. Bu yüzden Japon ekonomisi olumsuz etkilendi. Japonya, ABD'ye geçici bir anlaşma önermiş ve buna bağlı olarak ekonomik ambargonun kaldırılmasını istemişti. Ancak Amerika, bu öneriyi reddetmiştir. Bunun üzerine Japonya, savaşa karar vermiş, 7 Aralık 1941'de Pearl Harbour deniz ve hava üssüne saldırı düzenlemiştir. Söz konusu saldırı, ABD için bir sürpriz olmuştu. Saldırıdan dolayı Amerika'nın kaybı çok fazlaydı.[153] Esasen ABD kongresi savaşa girmek istemiyordu. Ancak Japon bombardıman uçakları ABD Pasifik filosuna saldırı düzenleyince ABD'nin tavrı değişti.[154] Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde bu durum, *"AMERİKA HARBE GİRDİKTEN SONRA"* başlığı altında *"Harp- Silindir ağır bastı, artık belimi doğrultamam!"*[155] sözleri ile yorumlanmıştır. Japonya'nın saldırısı neticesinde Amerika'nın savaşa resmen katılmasını Ratip Tahir de çizdiği karikatürde

[150] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 31 Temmuz 1941, sayı.292, s.7 (Bkz. Ek-48)
[151] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 Birinciteşrin 1941, sayı.305, s.8 (Bkz. Ek-49)
[152] R.a.c. Parker, *a.g.e*, s.99
[153] Oral Sander, a.g.e, s.148-149
[154] Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, İmge Kitabevi, (çev.Burcu Çığman, Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya.), Ankara, 2011, s.1072
[155] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi,11 Birincikanun 1941, sayı.311, s.1

göstermiştir.[156] Japonya, Amerika'ya karşı Pearl Harbour saldırısını düzenleyince Hitler, dört gün sonra ABD'ye savaş ilan etmişti. Hitler, Amerika'nın gücünü küçümsemişti. Ancak daha sonra bunun bedelini ağır bir şekilde ödeyecekti.[157]

Pearl Harbour baskınından sonra Amerika çok fazla kayıp vermiş olmasına rağmen bir süre sonra bu kayıpları telafi etmiştir. Roosevelt, Amerika'nın çok sayıda uçak, tank, büyük top, mitralyöz yapabildiğini açıklamıştı. Böylece Amerika'nın teknik gücü harekete geçmişti. Daha sonra Amerikalılar Pasifikteki büyük Solomon (Guadalcanal) deniz ve kara harbini kazandıklarını ilan etmişti.[158]

Müttefik Devletlerden biri olan Sovyet Rusya'da yaşanan gelişmeler ise şu şekildeydi: Sovyet Rusya'nın Finlandiya topraklarına yönelik girişiminin yanı sıra Romanya topraklarını ele geçirmeye yönelik bir politikası da bulunmaktaydı. Molotov'un Romanya'yı ele geçirme konusundaki girişiminin Macaristan ve Bulgaristan gibi diğer komşu ülkelerin tepkisine sebep olacağı düşünülmüştü. Romanya petrol bakımından zengin bir ülkeydi. Almanya, petrolün büyük bir çoğunluğunu Romanya'dan ithal etmekteydi. Dolayısıyla Stalin, bu bölgeyi ele geçirme fırsatını kaçırmayacaktı.[159] Ramiz Gökçe, Sovyet Rusya'nın Romanya, Almanya, Macaristan ve Finlandiya'ya yönelik izlediği politikayı resmetmiştir.[160]

Almanlarla savaşan Sovyet Rusya'ya İngiltere ve Amerika tarafından yapılan yardım meselesi önemli konulardan biriydi. Rusya'ya gönderilecek malzemelerin hangi yollarla ulaştırılacağı da tartışma konusu olmuştur.[161] Ramiz Gökçe Sovyet Rusya'ya yapılan yardım konusunu çizgilerle yorumlamıştır.[162]

Fransa'da bu dönemde yaşanan gelişmelere bakacak olursak; General de Gaulle ile özgür Fransızlar, Afrika'daki Fransız ülkelerini özellikle Atlantik kıyısında olanlarını birleşik bir duruma getirme konusunda girişimleri vardı. Bu doğrultuda Batı Afrika kıyısına Özgür Fransız birliklerini çıkarmak üzere bir proje hazırlanmıştı. Buna göre Fransız kuvvetleri Batı Afrika limanında kolayca karaya çıkarılabilecek şekilde donatılmalı, kuvvetler yalnızca Özgür Fransız birliklerinden oluşmalı fakat birlikleri götüren vapurlarda ve bunlara eşlik eden savaş gemilerinde

[156] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 4 Birincikanun 1941, sayı.310, s.3 (Bkz. Ek-50)
[157] Oral Sander, a.g.e, s.150
[158] Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e*, s.247
[159] Sean McMeekin, *a.g.e,* s.185-186
[160] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 3 Temmuz 1941, sayı.288, s.1 (Bkz. Ek-51)
[161] "*Rusya'ya Yardım Yolları"* Son Posta, 5 İkinciteşrin 1941, s.1
[162] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 6 İkinciteşrin 1941, sayı.306, s.3 (Bkz. Ek-52)

İngilizler bulunabilecekti.[163] Fransa'nın Afrika'ya yönelik politikasını Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[164]

Fransa'da Laval'den sonra Darlan da Almanlarla iş birliği yapmak teşebbüsünde bulunmuştu. Bu nedenle İngilizler ve Amerikalılar, Fransa üzerindeki saldırılarını artırmaya başlamıştı. Tunus'ta bulunan fosfat yüklü Fransız gemisini bombardıman ederek batırmışlardı.[165] Bu durumu Ratip Tahir çizdiği karikatür ile yorumlamıştır.[166]

Fransa'nın Suriye toprakları üzerinde de emelleri vardı. Fransa, Suriye'den Irak'a Alman uçaklarının geçmesini ve Suriye'deki Fransız ordusu harp malzemesinden bir kısmının Irak'a verilmesini istemiş bunun neticesinde İngilizler Suriye'ye taarruz etmişti. İngilizlerin Suriye'ye taarruzu, Fransa'ya karşı savaş ilanı demekti.[167] Ramiz Gökçe bu konuyu çizgilerle yorumlamıştır.[168] Ramiz Gökçe bir başka karikatürde ise Suriye üzerinde İngilizlerle Fransızların mütareke yapmasını resmetmiştir.[169] General Dentz ile General Wilson arasında Suriye'de mütareke imzalanmıştı. Böylece Suriye seferi fiilen sona ermiş ve Suriye'de emniyet sağlanmıştı.[170]

1942 yılına gelindiğinde Almanya ile Sovyet Rusya arasındaki harp devam etmiş buna bağlı olarak Almanya, Stalingrad'ı ele geçirmeye çalışarak Rusya'ya karşı üstünlük sağlamak için mücadele etmiştir. Bu durumu Ramiz Gökçe çizdiği karikatür ile resmetmiştir.[171] Hitler, ordunun Stalingrad'a taarruz etmesi için emir vermiş, güneybatıdan ve güneyden savaşarak şehre yaklaşmışlardır. Buna karşılık Sovyetler Birliği ise, bir adım dahi geri çekilmeme kararını almıştır.[172]

Almanya ve İngiltere Akdeniz ve Afrika topraklarına hâkim olmak için kıyasıya mücadele etmekteydi. Bu nedenle Libya toprakları hususunda aralarında rekabet vardı. Hitler, Rommel komutasında olan kolorduyu Libya'ya göndermişti. Söz konusu kolordu İngiltere'nin Libya'yı fethetmeye yönelik planlarını hüsrana

[163] Winston S. Churchill, *a.g.e*, s.236
[164] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 2 Kanunusani 1941, sayı.262, s.8 (Bkz. Ek-53)
[165] Behiç Erkin, *Hâtırat*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010, s.499
[166] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 15 Mayıs 1941, sayı.281, s.12 (Bkz. Ek-54)
[167] Behiç Erkin, *a.g.e*, s.501
[168] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Haziran 1941, sayı.285, s.3 (Bkz. Ek-55)
[169] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 17 Temmuz 1941, sayı.290, s.8 (Bkz. Ek-56)
[170] *"Suriye'de Mütareke İmzalandı."* Yeni Sabah, 14 Temmuz 1941, s.1
[171] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 24 Eylül 1942, sayı.352, s.3 (Bkz. Ek-57)
[172] Hans-Adolf Jacobsen, *a.g.e*, s.57

uğratmaya yetecek kadar güce sahipti. Her iki taraf arasında yaşanan muharebeler 1941 İlkbaharından 1942 Sonbaharına kadar devam etmiştir.[173] Ramiz Gökçe bu konuyu çizdiği karikatür ile resmetmiştir.[174] Afrika toprakları için Mihver ve Müttefik Devletler arasında Mısır Meydan Muharebesi gerçekleşmiş ve bu muharebe çok şiddetli olmuştu.[175] İki tarafın Afrika konusundaki mücadelesini Ramiz Gökçe bir başka karikatüründe çizgilerle yorumlamıştır.[176]

Mihver Devletler, Afrika'daki Tunus ve Trablusgarp'ı her ne pahasına olursa olsun elde tutmayı amaçlamıştı. Bu şekilde Müttefik Devletler için Akdeniz yolunun tekrar açılmasını geciktirmek istemişlerdi.[177] Mihver Devletlerin Afrika'da kesin bir zafer elde etmek için yaptığı mücadeleyi Ramiz Gökçe resmetmiştir.[178] Bir süre sonra Kuzey Afrika'ya sefer düzenleyen İtalya ve Almanya bu sefer neticesinde kötü haberler almıştı. Rommel bozguna uğramış, Müttefikler Kuzey Afrika'ya çıkarma yapmış ve bu durum daha sonra İtalya'ya yapılan taarruzla sonuçlanmıştı.[179] Almanya ve İtalya'nın Afrika hususunda aldığı yenilgiyi Ramiz Gökçe çizdiği karikatür ile göstermiştir.[180]

İtalya, istila tehlikesine karşı tedbirler almış, aynı zamanda bombardımana uğrayan şehirlerin tahliyesine de devam etmiştir. İngiliz Hava Kuvvetleri tarafından bombardıman edilen bu şehirler tahliye edilmişti.[181] İtalya'nın saldırılar karşısındaki tutumunu Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[182]

İngiltere, bu dönemde Amerika ve Rusya ile iş birliği yaparak savaş sürecini devam ettirmiştir. Bu bağlamda İngiltere, Rusya'ya yardımda bulunurken Amerika ise İngiltere'ye yardım ederek önemli miktarda savaş uçakları göndermiştir. Bu şekilde İngiliz adalarını savunup Almanya'ya yapılacak taarruzlarda kullanılacaktı.[183] İngiltere'nin Amerika ve Rusya ile birlik olarak yeni planlar hazırladığı bu süreci Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[184] Ayrıca

[173] B.H.Liddell Hart, Hitler'in Generalleri Konuşuyor, çev. Selçuk Uygur, Kronik Kitap, İstanbul, 2020, s.270
[174] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 25 Haziran 1942, sayı.339, s.1 (Bkz. Ek-58)
[175] *"Mısır Meydan Muharebesi"* Son Telgraf, 29 Haziran 1942, s.3
[176] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 2 Temmuz 1942, sayı.340, s.1 (Bkz. Ek-59)
[177] "*Mihverin Gayesi Çok Açık"* Yeni Asır, 23 Sonteşrin 1942, s.1
[178] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 26 İkinciteşrin 1942, sayı.361, s.1 (Bkz. Ek-60)
[179] William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu*, c.3, s.1165
[180] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Birinciteşrin 1942, sayı. 357, sayfa.7 (Bkz. Ek-61)
[181] *"İtalya Bir İstilâ İhtimaline Karşı Tedbirler Alıyor"* Tan, 23 Sonteşrin 1942, s.1
[182] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 İkinciteşrin 1942, sayı.360, s.7 (Bkz. Ek-62)
[183] *"Churchill Haftalardan Beri Beklenen Nutkunu Dün Söyledi"* Yenigün, 27 Sonkanun 1942, s.2
[184] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 İkincikanun 1942, sayı.318, s.1 (Bkz. Ek-63)

Amerika harp masraflarını artırmış, Pearl Harbour'un saldırıya uğradığı sıralarda yapılan harp malzemelerinin bir misli fazlasını yapmaya karar vermiş ve harp için ayda 4,5 milyar dolar sarfetmiştir.[185] Ramiz Gökçe'nin çizdiği bir başka karikatürde bu konu resmedilmiştir.[186] Amerika'nın Müttefik Devletlere yardımını bir diğer karikatürist Ratip Tahir de çizgilerle yorumlamıştır.[187]

Müttefik Kuvvetler, Pasifik'te Japonya'ya taarruzlar düzenlemiş, iki taraf arasında yapılan deniz muharebelerinde Japonlar Müttefiklere ait olan 44 gemiyi batırmış, bunun karşılığında ise Müttefik kuvvetlere ait uçaklar Japon harp ve nakliye gemilerine aralıksız saldırmıştı. Amaçları ise Japonları denize dökerek ortadan kaldırmaktı.[188] Müttefikler ile Japonların Pasifik'te ki bu rekabetini Ratip Tahir resmetmiştir.[189]

Japonya, Uzakdoğu'da aktif bir role sahip olmuş ve bu bağlamda Çin'e asker çıkarmıştı. Japon kuvvetleri ve Çinliler arasında önemli çarpışmalar yaşanmıştır.[190] Japonya'nın doğudan başlayan istilasına karşı İngiltere ve Amerika'nın tutumunu Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[191] Japonya, genişleme politikasına bağlı olarak fazla toprak elde etme çabası içerisindeydi. Bu dönemde sınırlarını genişletme politikasının parçası olarak Hindistan'a yönelmiş ve burada ikinci bir Pearl Harbour baskını yapmak istemiş; ancak İngiliz uçakları ve tanklarıyla karşılaşmıştı.[192] Japonya'nın genişleme yönündeki politikasını Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[193]

1942 yılında gündeme gelen önemli konulardan biri İkinci Cephe'nin açılmasıydı. Bu dönemde Almanya ve Japonya'ya karşı yeni cepheler açılması ihtimali oluşmuştur. Bu ihtimali kuvvetlendiren ise Amerika ordu ve hava kuvvetleri şeflerinin Londra'ya geliş ve Birleşik milletler reisleri arasında yapılmış olan önemli toplantılar olmuştur.[194] Amerika'nın İkinci Cepheyi açmak için Avrupa'ya gelmesi konusunu Ramiz Gökçe resmetmiştir.[195] İngiltere Başkanı Churchill, İkinci Cephe

---

[185] *"M. Stimson Diyor Ki: Harbi Düşman Topraklarına Götüreceğiz."* Son Telgraf, 18 Mart 1942, s.3
[186] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Mart 1942, sayı.324, s.3 (Bkz. Ek-64)
[187] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 28 Mayıs 1942, sayı.335, s.8 (Bkz. Ek-65)
[188] "*Bir Ayda Japonlar 44 Müttefik Gemi Batırdılar"* En Son Dakika, 4 Mart 1942, s.2
[189] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 5 Mart 1942, sayı.323, s.8 (Bkz. Ek-66)
[190] "*Japonlar Çine Tekrar Asker Çıkardılar"* Son Posta, 24 Mart 1942, s.1
[191] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 26 Mart 1942, sayı.326, s.4 (Bkz. Ek-68)
[192] *"Hindistan Meselesi"* Yeni Sabah, 7 Nisan 1942, s.3
[193] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 9 Nisan 1942, sayı.328, s.3 (Bkz. Ek-67)
[194] "*Yeni Cepheler mi? Japon Şehirlerine Hava Hücumları Hazırlandı"* Yeni Asır, 29 Mayıs 1942, s.1
[195] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Haziran 1942, sayı.336, s.1 (Bkz. Ek-69)

hususunda müzakerelerde bulunmak için Amerika'ya gidip Roosevelt ile görüşmüştü. Aynı zamanda savaşın sevk ve idaresini sağlamak ve zaferin temin edilmesi için gerekli olan konular hakkında da görüşmeler yapmışlardır.[196] Roosevelt ve Churchill arasında İkinci Cephe için yapılan görüşmeyi Ramiz Gökçe çizdiği karikatür ile göstermiştir.[197]

İkinci Cephenin açılması konusunda taraflar anlaşma sağlayamamıştı. Bu durum üzerine Avrupa'da İkinci Cephenin açılması yönünde bir istek oluşmuştu. Aynı zamanda Amerika ve İngiltere'de de derhal İkinci Cephenin açılmasını istemişler hatta bu karar İngiltere Başkanı Churchill'e de bildirilmiştir. Sovyet Rusya Büyükelçisi Litvinov ise İkinci Cephenin açılması için Amerika Başkanı Roosevelt ile görüşmüştü.[198] Taraflar arasındaki bu durumu Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[199]

Moskova Konferansında Stalin ile Churchill görüşmüş ve toplantıda Sovyet Rusya İkinci Cephe'nin hemen açılması için ısrar etmiştir. Çünkü Sovyet Rusya, Kafkasya ve Volga bölgelerini kaybetmek tehlikesi altındaydı. Bu tehlikeyi önlemek için de Müttefiklerin ikinci bir cephe açması lazımdı.[200] Rusya'nın ikinci cephe konusundaki beklentisini Ramiz Gökçe resmetmiştir.[201] İkinci Cephenin açılma amaçlarından biri de İngiltere ve ABD'nin Rusya'ya yardım etmek istemesiydi. Ancak İngilizlere göre İkinci Cephenin zamanından önce açılması Rusya'yı kurtarmayacak hatta kendileri de olumsuz bir şekilde etkilenecekti.[202] İngiltere ve Amerika'nın İkinci Cephe vasıtasıyla Sovyet Rusya'ya yardım etme çabasını Ratip Tahir çizdiği karikatür ile göstermiştir.[203]

Fransa ise savaş devam ederken bir süre sonra sömürgelerini kaybetmeye başlamış ve savaş dışı kalmıştı. İngiltere ve ABD ile Afrika'daki Dakar'a yönelik girişimi bırakmak zorunda kalmaları, alınan yenilgi ve orduların hasara uğraması bu duruma örnekti.[204] Ayrıca İtalya Korsika, Nis ve Tunus'un İtalya'ya devredilmesi konusunda Vichy Hükûmetine nota vermiş, Almanya ise İtalya'yı desteklemiş ve

[196] *"Mr. Churchill Amerika'da"* Yeni Sabah, 20 Haziran 1942, s.3
[197] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 25 Haziran 1942, sayı.339, s.3 (Bkz. Ek-70)
[198] "*Yeni Cephe Açılmalı"* Yeni Asır, 24 Temmuz 1942, s.4
[199] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 23 Temmuz 1942, sayı.343, s.1 (Bkz. Ek-71)
[200] "*Moskova Konferansı"* Cumhuriyet, 18 Ağustos 1942, s.3
[201] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 13 Ağustos 1942, sayı.346, s.1 (Bkz. Ek-72)
[202] "*İkinci Cephe Ne Zaman Açılacak"* Son Posta, 24 Ağustos 1942, s.1
[203] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 20 Ağustos 1942, sayı.347, s.8 (Bkz. Ek-73)
[204] Winston S. Churchill, a.g.e, s.262

Fransız hududunda önemli miktarda İtalyan askeri toplanmıştı.[205] Fransız sömürgelerinin kaybedilmesi konusu Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde resmedilmiştir.[206]

1942 yılının sonlarına doğru savaş Mihver Devletlerinin aleyhinde olacak şekilde devam etti. Bu durumdan faydalanan Müttefikler 1943 yılından itibaren yeni cepheler açma yoluna gitmişlerdir. Müttefik Devletlerin bu faaliyetlerine karşı Almanya direnmeye devam etmiş ancak Müttefikler Almanya'nın ilerlemesine engel olmuşlardır.[207]

3. 1943-1945 Yılları Arasındaki Dönemde Yaşanan Gelişmeler

1942 yılının sonbaharından itibaren Türkiye üzerinde Müttefik Devletlerin baskısı artmaya başlamış, Almanya'nın Türkiye üzerindeki baskısı bir neticeye ulaşamamıştı. Bilhassa Almanların Kasım 1942'de başlayan Stalingrad savaşını kaybetmeleri neticesinde Müttefikler Almanya'yı kesin olarak yenilgiye uğratmak adına planlar yapmaya başlamışlardı. Türkiye de stratejik bakımdan önemli bir konuma sahip olmasından dolayı söz konusu planların içinde yer almıştır.

Stalingrad Savaşı, Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki ilişkiler açısından da dönüm noktası olmuştu. Almanya'nın SSCB'ye yönelik saldırısından sonra Sovyetlerin Türkiye'ye karşı anlayışlı ve dostane bir yaklaşımı olmuştu. Stalingrad Savaşı'nın Almanya için iyi bir şekilde sonuçlanmaması, SSCB'nin bu savaştaki zaferinden sonra Avrupa'nın hâkimi olmasına Müttefiklerin engel olup olmayacağı Türkiye'de endişe yaratmıştı. Ancak Türkiye her şeye rağmen savaş dışında kalma hususunda kararlı bir tutuma sahip olmuştu.

Stalingrad Savaşı devam ederken Kuzey Afrika'da Alman harekâtı durdurulmuştu. Bu şekilde batı veya güney Avrupa'da yeni bir cephe açarak Almanya'yı zor durumda bırakmaya yönelik fikir ortaya çıkmıştı. Böylece Sovyet Rusya üzerindeki Alman baskısı hafifletilecek, ayrıca Sovyetler karşı taarruza geçerek Balkanlara gelme imkanına sahip olacaktı. Mevcut planlarda anahtar ülke Türkiye idi. Bu noktada İngiltere Başkanı Churchill, Türkiye'nin 1943 baharında Müttefiklerin tarafında savaşa girmesi için çaba gösterilmesi gerektiğini belirtmiş,

[205] *"İtalya Vichy'ye Nota Verecek"* Akşam, 25 Mayıs 1942, s.1
[206] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 28 Mayıs 1942, sayı.335, s.3 (Bkz. Ek-74)
[207] Rıfat Uçarol, *a.g.e*, s. 609

bunun için de Türkiye'ye kış boyunca silah sevkiyatı yapılmasının yanında İngiltere, ABD ve SSCB'nin Türkiye'nin toprak bütünlüğünün sağlanması konusunda teminat vermeleri gerektiğine inanmıştır. Daha sonra Churchill, Roosevelt ve Stalin'in desteğini de almış ve Türkiye'nin 1943 ilkbaharında savaşa girmesini sağlamak için her şeyin yapılması gerektiğine karar vermişlerdir.

14 Ocak 1943'te toplanan Casablanca Konferansında Roosevelt ve Churchill savaşın gidişatı konusunda görüşme yapmak üzere bir araya gelmiş ve savaşın Mihver Devletlerin kayıtsız şartsız teslim olmasına kadar sürdürüleceğine karar vermişlerdi. Görüşmelerde yer alan konulardan biri de Türkiye olmuştu. Casablanca'da bir kere daha Türkiye'nin savaşa girmesini sağlamak için girişimlerde bulunulması konusunda karar vermişlerdir. Bu girişimi Churchill'in yapmasına karar vermişlerdi. Casablanca Konferansında Çin ile meşgul olma işinin tamamen ABD'ye bırakılması karşılığında Türkiye ile meşgul olma işi de İngiltere'ye bırakılmıştı. Ayrıca Türkiye'nin savaşa girmesini sağlamak için yapılacak Amerikan askerî yardımı da İngiltere vasıtasıyla gerçekleşecekti. Esasen Türkiye, Almanya'nın Avrupa'da devamlı olabilecek bir barış ortamının sağlanması için bilhassa savaştan sonra Sovyet Rusya'ya karşı denge unsuru olarak korunması gerektiğine inanmıştı.[208]

Almanya, 1943 yılına gelindiğinde düşmanlarına oranla daha zayıf bir durumdaydı. Ayrıca Almanya bütün cephelerde düşüşe geçmiştir. Bu durum Alman kuvvetlerinin tükenmiş bir halde olmasından kaynaklanıyordu.[209] Almanya'nın sırayla kaybettiği toprakları Ratip Tahir çizgilerle yorumlamıştır.[210]

Esasen Almanya'nın savaştan zafer elde edeceğine yönelik umutları söz konusu iken Moskova Konferansı toplanmış ve burada alınan kararlar Almanya'nın beklediği gibi sonuçlanmamıştır. Savaş sonrasında dünyanın düzenlenmesi hususunda üç büyük devlet arasında ilk kararlar Moskova Konferansında alınmıştır. Bu konferansta ABD, SSCB, İngiltere ve Çin kısa sürede uluslararası örgüt kuracaklarını açıklamış ayrıca Roosevelt ve Churchill ile Stalin'in yakın bir zamanda görüşmeleri kararlaştırılmıştır.[211] Moskova Konferansında alınan kararlar karşısında Almanya'nın tutumunu Ramiz Gökçe resmetmiştir.[212]

---

[208] Baskın Oran, *a.g.e*, s.450-451
[209] Hans-Adolf Jacobsen, *a.g.e,* s.567
[210] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 14 Birinciteşrin 1943, sayı.407, s.2 (Bkz. Ek-75)
[211] Türkkaya Ataöv, *İkinci Dünya Savaşı*, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985, s.122
[212] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 14 Birinciteşrin 1943, sayı.407, s.3 (Bkz. Ek-76)

Sovyet Rusya'nın 1943 yılında Stalingrad zaferi gerçekleşmişti. Kente saldıran Alman Kuvvetleri, Sovyet askerleri tarafından kuşatılmış ve Ruslara teslim olmak zorunda kalmıştı. Bu ortamda Roosevelt ile Churchill arasında Washington Konferansı toplanmış ve burada alınan kararlar ile dünya siyasetine yön verilmek istenmiştir.[213] Yaşanan bu gelişmeler Ramiz Gökçe'nin çizdiği karikatürde gösterilmiştir.[214]

Bu dönemde İtalya'ya yönelik çok sayıda taarruz gerçekleşmiş, istila korkusu artmış, bunun neticesinde İtalya'da karşı koymak için askerî önlemler alınmıştır. Aynı zamanda Spezia, Livorno, Sicilya gibi bölgelere Müttefik Kuvvetler tarafından havadan ve karadan istilalarda bulunulmuştu.[215]

İkinci Dünya Savaşı devam ederken İtalya, elindeki toprakları kaybetmeye başlamıştı. Bu topraklardan birisi olan Pantellaria Adası Müttefikler tarafından ele geçirilmiş, bu ada Müttefiklerin eline geçen ilk İtalyan toprağı olmuştu. Adanın teslim olmasıyla birlikte Müttefikler Sicilya'ya da yakın olmuşlardı. İngiliz ve Amerikan uçakları bu adayı bir ay gibi bir süre zarfında ele geçirmişti.[216] Pantellaria Adasının Müttefiklerin eline geçmesini Ratip Tahir resmetmiştir.[217]

İngiliz ve Amerikan birliklerinin eş zamanlı olarak güney ve doğu kıyılarından çıkarma yaptıkları tarih olan 10 Temmuz 1943'te Sicilya'nın işgali başlamıştı. Alman destek güçleri adanın tümünün hızla fethedilmesini engellemek istemiş; ancak bölgeye çok geç ulaşmıştı. Müttefikler, Sicilya'dan Calabria'ya Eylül'de geçmiş ve dağlık yarımadanın kuzeyine doğru çetin bir ilerlemeyi başlatmıştı. Neticede bu iş yaklaşık olarak iki yıllarını almıştı. Once Brindisi'de büyük bir üs kurdular ve bu üs sayesinde Polonya ile Yugoslavya'yı da kapsayan Orta ve Doğu Avrupa boyunca Müttefik hava gücünün uzun uçuşlarla ulaşabileceği alan genişlemişti. Bu olayın en önemli sonucu Mussolini rejiminin yıkılmasına yol açmış olmasıydı. Mareşal Badoglio 25 Temmuz 1943 tarihinde Mussolini'yi görevden almaya ve Müttefiklerle görüşmeye ikna etmişti.[218]

---

[213] Hüner Tuncer, *a.g.e*, s.114
[214] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 25 Mart 1943, sayı.378, s.3 (Bkz. Ek-77)
[215] "*Spezia'ya Büyük Bir Hava Akını Yapıldı"* Akşam, 6 Haziran 1943, s.1
[216] "*Pantellaria Adası Dün Teslim Oldu"* Ulus, 12 Haziran 1943, s.1
[217] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 17 Haziran 1943, sayı.390, s.9 (Bkz. Ek-78)
[218] Norman Davies, *a.g.e*, s.1076

Müttefiklerin İtalya'ya hava akınları artarak devam etmiş, Sicilya ve Sardunya'ya çok şiddetli hava akınları yapılmış, bu yüzden İtalya'nın güneyindeki bütün şehirler tahliye edilmişti. Uçaklar üç dalga halinde taarruz etmiş, İngiliz uçakları da Malta Adasından kalkarak Güney Sicilya'da demiryollarına ve garlara akın etmişlerdi.[219]

Akdeniz'de Pantellaria, Korsika, Sardunya ve Sicilya'ya yönelik yapılan hava taarruzları Sardunya Adasının istilaya uğrayacağı ihtimalini ortaya çıkarmıştır.[220] Sardunya Adası'nın istilaya uğrama ihtimalini Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[221] Sicilya'da meydan muharebesi yapılmış, Müttefikler Sicilya'ya kuvvetler çıkarmış, bu nedenle ada İtalyanların elinden çıkmıştı. Aynı zamanda Müttefik Hava Kuvvetleri de Sicilya ve İtalya üzerinde taarruzlarda bulunmuştu.[222] Ratip Tahir ise İngiltere'nin Sicilya'yı ele geçirmeye yönelik teşebbüsünü resmetmiştir.[223]

Akdeniz'de yaşanan kayıplardan sonra Mihver Devletlerin Afrika'da özellikle Tunus'ta direnişi kırılmıştı. İngiliz piyade ve tank kuvvetleri ilerledikçe Mihver Kuvvetlerinin teslimi daha da artmış, Müttefik Hava Kuvvetleri, Mihver Kuvvetleri bombalamışlardı.[224] Yenilgiye giden yolda İtalya için Trablusgarp'ın kaybı ile birlikte Afrika'da ki son imparatorluk kalıntısı da ortadan kalkmıştı. İtalyan gazeteleri de halkı Trablusgarp'ın kaybına hazırlayarak Tunus'un işgal edilmesinden sonra bu bölgenin önemini kaybettiğini belirtiyorlardı. Trablusgarp'ın düşmesi İtalyanlar için çok büyük bir kayıptı çünkü burası İtalya İmparatorluğunun son şehriydi.[225]

İtalya'da Mussolini savaştan beklentisi doğrultusunda bir sonuç elde edememiş, hükûmet devrilmiş ve Mussolini hapsedilmişti.[226] Müttefik Devletlerin batıda bir cephe açmaları mümkündü. Öncelikle

[219] "*Dün Sicilya ve Sardenya'ya En Şiddetli Hava Akını Yapıldı, İtalya Cenubundaki Bütün Şehirler Tahliye Ediliyor"* Son Posta, 20 Haziran 1943, s.1
[220] *"İtalya'daki Adaların İstilâsı Yakın mı?"* Ulus, 6 Haziran 1943, s.1
[221] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 10 Haziran 1943, sayı.389, s.1 (Bkz. Ek-79)
[222] "*Sicilya'da İlk Meydan Muharebesi"* Cumhuriyet, 14 Temmuz 1943, s.3
[223] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 15 Temmuz 1943, sayı.394, s.7 (Bkz. Ek-80)
[224] "*Tunus'ta Mihver Mukavemeti Bitiyor"* Son Posta, 12 Mayıs 1943, s.1
[225] "*İngiliz Ordusu Trablus Varoşlarına Girdi"* İkdam, 23 İkincikanun 1943, s.1
[226] Hans-Adolf Jacobsen, *a.g.e*, s.62

İtalya'yı saf dışı edip buraya birkaç noktadan taarruz başlatılmıştı.[227] Böylece İtalya, 1943 yılında İkinci Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile ayrılmıştı. Söz konusu yenilgiyi Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde *"Zaman- Bil bakayım ben kimim? Mussolini- Kim olursan ol. Yalnız elini kaldırma, kimsenin karşısına çıkacak yüzüm yok."*[228] sözleriyle yorumlamıştır. Ramiz Gökçe çizdiği bir başka karikatürde ise Mussolini'nin zafer beklentisinin gerçekleşmediğini çizgilerle yorumlamıştır.[229]

Mussolini savaştan çekildikten sonra Roma'da nümayişler yapılmış, bu vaziyetten Almanya'da etkilenmiştir. Bir süre sonra Roma ile Berlin arasında telefon muhaberesi de kesilmişti.[230] Hatta Mussolini, Almanya'ya kaçmak istemiş; ancak subaylar tarafından bu duruma engel olunmuştu.[231] Ratip Tahir, İtalya'nın uğradığı büyük kayıplar sonucunda Mussolini'nin Berlin'e sığınma yönündeki girişimini resmetmiştir.[232] İtalya'nın teslim oluşu ile birlikte içinde bulunduğu vaziyeti ise Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[233]

Mussolini yönetimden çekilip İtalya Müttefik Devletler karşısında yenilgiye uğrayınca Hitler bu durumdan rahatsız olmuştu ve Mussolini'yi yeniden yönetimin başına getirmek istiyordu. Ancak kısa bir süre sonra Müttefik kuvvetler Almanya'ya karşı hava akınlarına başlamıştı. Hamburg şehrine o güne kadar yapılan hava akınlarının en büyüğü yapılmıştı. Bir milyon insanın yaşadığı bu şehir ağır bir şekilde tahribata uğramıştı. Bu durum karşısında halkın mümkün olduğu kadar uzak bölgelere götürülmesi düşünülmüştü.[234]

Savaş boyunca önemli gelişmelerin yaşandığı Uzakdoğu'da Japonya'nın ilerlemesi 1942 Nisan'ında Avustralya'da durdurulmuştu. Bunun en önemli sebebi, Japon haberleşme kodunun Amerikalılarca çözülmüş olmasıydı. Amerikan ve Japon filoları, 1942 Mayıs'ında Mercan Denizinde karşı karşıya gelmiş ve yapılan deniz savaşında Japon ilerlemesi durdurulmuştu.[235] Amerika ve Japonya arasındaki mücadeleyi Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde yorumlamıştır.[236]

---

[227] "*Bir Şey Halledildi Fakat Pek Çok Şey Halledilmedi"* İkdam, 25 Ağustos 1943, s.1
[228] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Temmuz 1943, sayı.396, s.3
[229] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Temmuz 1943, sayı.396, s.8 (Bkz. Ek-81)
[230] "*Dün Gece Yarısı Roma'da Nümayişler Yapıldı"* Son Posta, 27 Temmuz 1943, s.1
[231] *"Mussolini Kaçmış mı?"* Cumhuriyet, 27 Temmuz 1943, s.1
[232] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 29 Temmuz 1943, sayı.396, s.7 (Bkz. Ek-82)
[233] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 9 Eylül 1943, sayı.402, s.3 (Bkz. Ek-83)
[234] William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu*, c.3 s.1269
[235] Oral Sander, *a.g.e*, s.164
[236] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 7 Birinciteşrin 1943, sayı.406, s.1 (Bkz. Ek-84)

Japonya, Pasifikte İkinci Dünya Savaşı'nın başlarındaki gücünü yitirmişti. 1942 yılında yapılan Midway ve Guadalcanal deniz savaşları ile Japonya'nın Pasifik'teki genişlemesi durdurulmuş ve 1943 yılından itibaren inisiyatif Pasifik'te Amerika'nın ve Güneydoğu Asya'da da İngiltere'nin eline geçmiştir.[237] Japonya'nın Pasifikte hakimiyetini kaybetmesini Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[238]

Fransa'nın ise bu dönemde Afrika üzerinde planları vardı. Müttefikler 1942 Kasım'ında Fransız Kuzey Afrika'sını istila etmişlerdi. Dakar'a ve ayrıca Afrika'nın Batı kıyısı açıklarındaki adalara yönelik çıkarma yapılması konusunda Amerika'nın planları vardı.[239] Fransa'nın Afrika politikasını Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[240]

Fransa'da General Giraud ile General de Gaulle arasında başkumandanlık konusunda anlaşmazlık yaşanmıştı. Daha sonra anlaşmazlık sona ermiş her ikisi de başkumandan olmuştu. General Giraud şimalî Afrika ve Fransız batı Afrika'sı Fransız Kuvvetleri Başkumandanlığına ve General de Gaulle'de diğer Fransız kuvvetlerinin başkumandanlığına getirilmiştir. Neticede Cezayir'de anlaşmazlık sona ermişti.[241] Fransa'da başkumandanlık hususunda yaşanan bu anlaşmazlığı Ramiz Gökçe resmetmiştir.[242]

Fransa, Lübnan üzerinde de etkin bir role sahip olmaya çalışmış bölgede çıkan isyanı teşvik etmiş bu vaziyet karşısında Fransa'ya tepkiler artmıştı. General de Gaulle tarafından Lübnan'da meydana gelen hadiseler eleştirilmiş, olaylar karşısında Orta Şark'ta asayişten İngilizlerin sorumlu oldukları belirtilmiş ve bölgede asayiş sağlanmadığı takdirde İngiliz ve Amerikan kuvvetlerinin müdahalede bulunacağı belirtilmişti.[243] Lübnan meselesini Ratip Tahir çizgilerle yorumlamıştır.[244]

Savaşın sonlarına doğru Almanya'ya yönelik şiddetli hava taarruzu başlamıştı. Almanya'nın başkentine saldırılar gerçekleşmiş ve bu saldırıları da Churchill desteklemiştir. Ayrıca Stuttgart, Frankfurt ve Leipzig gibi önemli bölgelere

---

[237] Fahir Armaoğlu, *a.g.e*, s.307
[238] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 21 Birinciteşrin 1943, sayı.408, s.1 (Bkz. Ek-85)
[239] B.H. Liddell Hart, Hitler'in Generalleri Konuşuyor, s.387
[240] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 14 İkincikanun 1943, sayı.368, s.1 (Bkz. Ek-86)
[241] *"Giraud ile De Gaulle Anlaştı."* En Son Dakika, 23 Haziran 1943, s.1
[242] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 24 Haziran 1943, sayı.391, s.1 (Bkz. Ek-87)
[243] *"Lübnan'da Süratle Asayiş İade Edilmezse İngiliz ve Amerikan Kıtaları Müdahalede Bulanacaklar"* Son Posta, 15 İkinciteşrin 1943, s.1
[244] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 18 İkinciteşrin 1943, sayı.412, s.7 (Bkz. Ek-88)

hava baskını düzenlenmiştir. Fakat Almanya dize getirilememişti.[245] Müttefik Kuvvetler Almanya'yı yıkmak için çaba sarfetmiştir. Hitler, Müttefiklerin geri çekilmesini sağlamak ve Almanya'nın Müttefik ordusu karşısında güçlü olmasını sağlamak amacıyla savaşa katılım sağlanması yönünde çağrıda bulunarak bir takım kararlar almıştı.[246]

Müttefikler 1944'te Siegfried Hattını[247] kuşatmak için taarruza başladı. Ancak bu taarruz başarısızlığa uğradı ve Müttefikler geri çekildi. Bu gelişmelere rağmen Almanların Batı Cephesinde kendilerini toparlayabilecekleri düşünülmemişti. Hitler, bir süre sonra Batıda büyük bir taarruza başladı. Böylece Müttefiklerin toparlanmalarına vakit kalmayacağını bu şekilde istediği zaferi elde edeceğini düşünmüştü.[248]

Avrupa'da gerçekleşen savaşın 1944 yılından 1945 yılının mayıs ayına kadar süren son bölümü Almanlara çekilme, yenilgi ve çöküş getirmiştir. Fakat Almanya son anına kadar yıkıcı olmaya devam etmiştir. 1944 yılının başında Almanların büyük bir kısmı hâlâ savaştan zafer elde edeceğine inanıyordu. Yılın sonuna gelindiğinde ise Almanya havadan, doğuda Kızıl Ordu tarafından ve Normandiya çıkartmasından sonra da batı tarafından saldırı içerisinde kalmıştı.[249]

İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği sırada Fransa ve Belçika kaybedilmiş doğuda ise büyük boyutta işgaller başlamıştı. Rusya Ağustos ortalarında Doğu Prusya sınırına gelmiş Baltık bölgesinde de elli Alman tümenini ele geçirmiştir. Batıda da İngiltere ve Amerika, Almanya'nın toparlanmasına vakit bırakmadan ilerlemiştir. Ağustos'un sonuna doğru Alman orduları Batıda 500.000 kayıp vermişti. Yarısı ise savaş esiriydi. Savaş araçlarının çoğunu kaybettiler. Ellerinde yurtlarını korumak için çok az silahları kalmıştı. Sigfried Hattı'nda neredeyse hiçkimse kalmadı. Batıda bulunan generallerin çoğu son günlerin geldiğini düşünüyordu.[250]

Alman kuvvetleri çok yıpranmış kısmen de yok olmuş durumdaydı. Müttefikler ise, tank sayısı bakımından Almanya'dan üstün bir konumdaydı. Buna rağmen Almanya, mevcut kuvvetleriyle batı bölgelerinin tam savunma yapabilmesini

[245] Basil Liddell Hart, *a.g.e*, s.834
[246] Hans-Adolf Jacobsen, *a.g.e*, s.681
[247] Siegfried Hattı, Batı Duvarı anlamına gelmektedir. Almanya tarafından I.Dünya Savaşı'nda Kuzey Fransa'da kalelerden ve tank engellerinden oluşacak şekilde inşa edilmiştir.
[248] William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu*, c.3, s.1372
[249] Jane Caplan, *Hitler Almanyası*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s.222
[250] William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu*, c.3 s.1367

sağlamış ve zaman kazanmak amacıyla savaşmıştır.[251] Ancak batıda İngiltere-Amerika çıkarması başlamak üzereydi. Almanya'nın askerî açıdan çöküntüye uğramasına az kalmıştı. Ayrıca Alman ordusu şüphe içindeydi. Çünkü İngiltere-Amerika çıkarmasının ne zaman ve nerede yapılacağı bilinmiyordu.[252]

Diğer taraftan Romanya, Müttefik Devletlerin tarafına geçmişti. Hitler, orduların geri çekilmesini istemiş; ancak bazı birlikler yerlerinde kalarak savaşmaya devam etmişti. Birkaç hafta içerisinde Romanya Ruslar tarafından ele geçirilmişti. Macaristan'da Almanya ile iş birliğine pek fazla inanmamış ve bunu politik zorunluluk olarak yerine getirmiştir. Hitler, savaş boyunca tedbirlerin alınması doğrultusunda Macaristan Kral Naibi Amiral Horthy'e baskı yapmak zorunda kalmıştı. Rusya, Romanya'yı ele geçirdikten sonra savaş Macaristan kapılarına dayanmıştı.[253]

Netice itibariyle Almanya, bu dönemde Doğu Polonya, Romanya ve Bulgaristan'dan uzaklaştırıldıktan sonra Yunanistan'dan da çekilmiştir. Bu şekilde doğu ve batıdaki gücünü kaybetmiştir.[254]

1944 yılında Normandiya Muharebesi diğer ifadeyle İkinci Cephe gerçekleşmiş ve Batı'daki Alman kuvvetlerinin büyük bir bölümü bu muharebeye katılmıştı. Hitler, oradan asla geri çekilmemeleri şeklinde emir vermiş bu durum Müttefikler için büyük bir fırsat yaratmış, Fransa'nın özgürlüğe kavuşması için de imkân oluşturmuştur. Müttefik Devletler Alman sınırına geldiklerinde herhangi bir direnişle karşılaşmamıştı.[255]

Batıda İkinci Cephe İngiltere, Kanada, Polonya ve Amerikan birliklerinin Normandiya kıyılarında 6 Haziran 1944 gününde karaya çıkmalarıyla açılmıştı. Overlord Harekâtı bu savaştaki en büyük teknik beceriyi ifade ediyordu. Bu harekât ile Müttefikler dört yıldır bu çıkartmaya karşı koymaya hazırlanmış savunmacıların olduğu bir kıyıya güven içinde

[251] Hans-Adolf Jacobsen, *a.g.e,* s.667
[252]William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu,* c.3 s.1303
[253] General Heinz Guderian, *a.g.e,* s.442-444
[254] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *a.g.e,* s.348-350
[255] Basil Liddell Hart, *a.g.e,* s.769

çıkmasının gerekli olduğunu düşünmüştü. Sonuç olarak harekât başarıya ulaşmıştı. Çünkü bu konuda iyi bir planlama yapılmıştı.[256] Müttefik Kuvvetler esasen İkinci Cepheyi açarak karadan, havadan ve denizden büyük bir harekâta girişmeyi planlamıştı. Hava harekâtından dolayı Mihver grupta tedirginlik oluşmuştu. Buna ilaveten donanma ve kara ordusu da tedirginlik yaratmıştı.[257] İkinci Cephe'nin açılmasını Ramiz Gökçe *"MÜTTEFİKLER İKİNCİ CEPHEYE TÜMEN TÜMEN ASKER İNDİRİYORLAR"* başlığı altında *"Alman- Ne yalancılar, Avrupa'ya çıkacağız diye bizi kandırdılar. Halbuki boyuna iniyorlar!"*[258] sözleri ile resmetmiştir.

İkinci Cephe açılacağı sırada Almanya, Müttefik Kuvvetler tarafından sürekli saldırıya uğramış, Berlin uçaklarla bombardıman edilmiştir. Almanya ise buna karşılık Mareşal Rommel vasıtasıyla Atlantik seddini koruma altına almış, gereken savunma ortamını hazırlamıştı.[259] İkinci cephenin açılmasının ardından Almanya açısından içinde bulunduğu durumdan kurtuluş imkânı kalmamıştı. Mevcut durum Almanya'nın savaşa devam edecek gücünün olmadığını göstermektedir.[260]

İkinci Dünya Savaşında Almanya'nın yaptığı son büyük taarruz Ardennes'e karşı gerçekleşmiş fakat başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Alman ordusunun gerçekleştirdiği son büyük taarruz olan bu taarruzun başarısızlığa uğraması Batıda yenilgiye neden olduğu gibi Doğuda da olumsuz etkiler yarattı.[261]

Kırım'ın Yalta şehrinde 4-11 Şubat 1945 tarihinde Roosevelt, Churchill ve Stalin arasında Yalta Konferansı toplanmıştı. Bu konferans savaş içinde yer alan Müttefikler arasındaki diplomatik konferansların sonuncusu olmuştu ve savaş sonrası dünya düzeni ile ilgili olarak toplanmıştı. [262] Bu toplantıda; Almanya'ya havadan ve karadan taarruz düzenlenmesine karar verilmiş, Almanya'nın kayıtsız ve şartsız teslim olması için ortak bir hareket kararlaştırılmıştır. Ayrıca Almanya'nın dünya barışını bir kere daha bozmasına engel olmaya yönelik karar alınmıştır.[263] Böylece konferansta Müttefik Devletler Almanya'ya son darbeyi indirmeye karar vermiş,

[256] Norman Davies, *a.g.e*, s.1085
[257] "*İkinci Cephe"* Cumhuriyet, 3 Haziran 1944, s.3
[258] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 15 Haziran 1944, sayı.442, s.1
[259] "*İkinci Cephe"* Cumhuriyet, 10 Mayıs 1944, s.3
[260] Fahir Armaoğlu, *a.g.e*, s.307
[261] William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu*, c.3, s.1380
[262] Hüner Tuncer, *a.g.e*, s.156-157
[263] "*Üçler Toplantısı Tam Anlaşma ile Neticelendi"* Akşam,13 Şubat 1945, s.1

Almanya'yı mağlubiyete uğratmaya yönelik plan hazırlamışlardı.[264] Müttefik Devletlerin konferansta Almanya'ya yönelik aldığı kararları Ramiz Gökçe çizdiği karikatür ile göstermiştir.[265]

Himmler, Müttefik Devletlere karşı bir mütareke önerisinde bulunmuştur.[266] Müttefik Devletler ise bu öneriyi bir şartla kabul etmiştir. Bu şarta göre, İngiltere, Rusya ve ABD, Himmler'in Almanları silahlarını bırakmaya davet ettiği zaman kendisine itaat edileceğinden emin olurlarsa Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim teklifini kabul etmeye hazır olacaklardı.[267] Karikatürist Togo Almanya'nın durumunu *"GAMALI HAÇ ÇATLADI."*[268] ifadesi ile resmetmiştir. 1945 yılının ilkbaharında Nazi İmparatorluğu sona doğru yaklaşmıştır. Amerika ve Rusya 21 Nisan'da Berlin civarına ulaşmıştı. Adolf Hitler, Müttefik Kuvvetlerinin istilası karşısında Berlin'de savunmasız bir şekilde kalmış, Nazi İmparatorluğu sona doğru yaklaşmıştı.[269] Bu vaziyeti Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[270] 30 Nisan 1945'te Adolf Hitler'in intihar etmesinden sonra 2 Mayıs 1945 tarihinde Flensburg'da Dönitz başkanlığında yeni Alman Hükûmeti kurulmuş daha sonra Berlin Sovyetlere teslim edilmiştir.[271]

Müttefik Kuvvetler Pasifik bölgesine de taarruzu artırmış, Japon üslerini ağır ve geniş bir şekilde hava bombardımanına tabi tutmuşlardı. Müttefik Hava Kuvvetleri Yeni Gine'ye yönelik akınlarda bulunmuş buna karşılık Japonya otuz tane uçakla muharebe yapmış; fakat istediği neticeyi elde edememiş hatta Müttefik Kuvvetler uçaklardan sekiz tanesini düşürmüştü.[272] Böylece Amerika Uzak Şark'ta Japonya'dan adaları almaya çalışmıştır. Ramiz Gökçe bu konuyu çizgilerle yorumlamıştır.[273] Amerika'nın ele geçirmeye çalıştığı adalardan biri Filipin

[264] "*Almanya'ya Son Darbe Gelecek Ay İndirilecek"* Akşam,15 Şubat 1945, s.1
[265] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 22 Şubat 1945, sayı.478, s.1 (Bkz. Ek-90)
[266] Hans-Adolf Jacobsen, *a.g.e*, s.88
[267] "*Müttefikler, Himmlerin Talebini Bir Şartla Kabule Hazır"* Akşam,30 Nisan 1945, s.1
[268] Kozma Togo, Karikatür Dergisi, 26 Nisan 1945, sayı.487, s.2
[269] William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu*, c.3, s.1393
[270] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 26 Nisan 1945, sayı.487, s.3 (Bkz. Ek-89)
[271] Hans-Adolf Jacobsen, *a.g.e*, s.88
[272] *"Japon Üsleri Şiddetle Bombalanıyor"* En Son Dakika, 16 Mart 1944, s.2
[273] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi,16 Mart 1944, sayı.429, s.3 (Bkz. Ek-91)

Adalarıydı. Bu nedenle Pasifikte, Filipin adalarının doğusunda Amerika ile Japonya arasında büyük bir deniz muharebesi yapılmış, Japon filosu büyük bir yenilgiye uğratılmıştı.[274] Ramiz Gökçe, Filipinler'de Amerika ile Japonya arasındaki mücadeleyi resmetmiştir.[275]

Japonlar "zafer" adını verdikleri savunma planları hazırlamıştı. Bu planlardan birincisi Filipinler planı olarak hazırlanmıştı. Bu plan Filipinler'i işgale kalkışacak Amerikan birliklerini imha etmekti. İkinci plan ise Amerika ve Japonya arasındaki Pasifik'in kaderini etkileyecek olan Leyte Savaşıydı. 10 Ekim 1944'ten itibaren Amerikan uçakları bombalama faaliyetlerine başlamıştı. Amerika 700 gemi ve 175.000 askerle Leyte çıkarmasını başlatmışlardı. Japonlar kıyıda direnemeyip geriye dağlara çekilmişlerdi. Leyte'nin alınmasından sonra Amerika'nın hedefi Filipinler'in Luzon Adasını işgal etmekti. Neticede Luzon Adasına hava kuvvetlerinin desteğiyle dört tümen asker çıkarıldı.[276]

Amerika, Japonya'yı düzenli bir şekilde bombalamaya karar vermiş, Tokyo alevler içinde kalmıştı. Amerika'nın yaptığı bu akın çok şiddetli olmuş bunun yanı sıra Japon fabrikalarını da düzenli bir şekilde bombalamıştı. Japonya'nın denizden, karadan ve havadan işgal edilmesi planlanmıştı.[277]

Japonya için Pasifikteki askerî gelişmeler iyimser olmaya imkân verecek durumda değildi. Ülke çok büyük bir zorlukla karşılaşmış, Amerika Luzon Adasına çıkarma hareketi yapmıştır. Amerika'nın yaptığı hava akınları ile Japonya'nın başkenti ve diğer önemli şehirleri hasara uğramıştı.[278] Ramiz Gökçe çizdiği karikatür ile bu konuyu göstermiştir.[279] Savaşın sonuna doğru yaklaşırken Amerikan denizaltıları, Japon savaş gemilerine ağır kayıp verdirmişlerdi. Filipinler Deniz Muharebesinde iki Japon uçak gemisini batırmışlardı. Amerikan denizaltıları, Luzon'da ise Japon deniz ticaret filosunun büyük bir kısmını bertaraf etmişti.[280] Karikatürist Togo, Amerika'nın Luzon Adasını ele geçirme yönündeki çabasını

[274] *"Pasifik'te Üç Gün Süren Büyük Bir Deniz Muharebesi Oldu"* Cumhuriyet, 26 Birinciteşrin 1944, s.1
[275] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 26 İlkteşrin 1944, sayı.461, s.3 (Bkz. Ek-92)
[276] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *a.g.e*, s.359-361
[277] "*Japonya Muntazaman Bombalanacak"* Son Posta, 25 İkinciteşrin 1944, s.3
[278] *"Japonya'nın Durumu"* Cumhuriyet, 23 Ocak 1945, s.1
[279] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 25 Ocak 1945, sayı.474, s.1 (Bkz. Ek-93)
[280] Basil Liddell Hart, *a.g.e*, s.948

"PASİFİKTE YENİ AMERİKAN-JAPON BİRDİRBİR OYUNU…" başlığı ile Luzon Adasında Amerika ile Japonya'nın birdirbir oyunu olarak resmetmiştir.[281]

Amerika'nın hedefi, Pasifik Adalarını atlama taşları olarak kullanıp yavaş yavaş asıl Japon Adalarına yaklaşıp ve bu adaları ele geçirmekti. Artık Japonya'nın sonu görünmüş, mart ayında Tokyo bombalanmaya başlanmıştı.[282] Netice itibariyle 1945 yılına gelindiğinde Amerika, 6 Ağustos'ta ilk atom bombasını Hiroşima'ya atmış, ikinci atom bombasını ise 9 Ağustos'ta Nagazaki'ye atmıştır. Atılan atom bombaları neticesinde çok sayıda insan yaşamını yitirmiş ve ağır bir şekilde yaralanmıştı.[283]

Amerika, dünya devleti olma yönündeki idealini gerçekleştirmek için bundan sonraki süreçte sulh politikasını uygulamaya çalışmış, bunun için de konferanslar düzenlenmesine öncülük etmiştir. Toplanan Dışişleri Bakanları Konferansı bu konferanslardan biriydi. Konferans, bir anlaşmaya varılamadan dağılmıştı. Bunun sebebi yaşanan görüş ayrılıklarıydı. Sovyet Rusya, Potsdam Konferansında alınan bir karara uygun olarak sulh anlaşmaları hazırlıklarına yalnız Mihver Devletlerini teslim almış devletlerin katılmasını istemiş; ancak bu karara uyulmamıştı.[284]

Potsdam Konferansında Almanya dört işgal bölgesine bölünmüş yönetim konusu Müttefikler arası bir konseye devredilmişti. Avusturya'ya bağımsızlığı yeniden verilecekti. Fransa Alsace-Lorraine'i, Çekoslovakya Südet Bölgesini geri alacaktı. Polonya'nın sınırları Oder- Neisse Hattı olarak belirlenmişti. Müttefiklerin elinde olan bütün Nazi liderleri bir Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesinde yargılanacaktı. Müttefikler çok az nokta üzerinde uzlaşma sağlamış ve bu konuda fazla bir çaba harcamamıştı.[285]

[281] Kozma Togo, Karikatür Dergisi, 25 Ocak 1945, sayı.474, s.2 (Bkz. Ek-94)
[282] Oral Sander, *a.g.e*, s.168
[283] R.a.c. Parker, *a.g.e*, s.188
[284] "*Konsey Anlaşmazlıkla Sona Erdi"* Son Posta, 3 Ekim 1945, s.7
[285] Norman Davies, *a.g.e*, s.1093

4. KARİKATÜR DERGİSİNİN SAVAŞIN TÜRKİYE'YE ETKİSİNE BAKIŞI

Türkiye'de ise İkinci Dünya Savaşı öncesinde genel durum şöyleydi; Mustafa Kemal Atatürk 10 Kasım 1938'de vefat etmiş, yerine İsmet İnönü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bu dönemde Türkiye, dış politikada Lozan Antlaşması ile oluşan statükoyu korumaya gayret göstermiştir. Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye'nin anlaşma sağlayamadığı devlet İtalya olmuştur. 1928 yılında Türkiye ile İtalya Dostluk Antlaşması imzalasa da İtalya'nın Akdeniz'de oluşturduğu tehdit Türkiye'nin İtalya'ya güvenini sarsmıştır. Bunun yanı sıra İtalya'nın emperyalist bir politika gütmesi, Habeşistan'ı işgali de Türkiye'nin dış politikasını etkileyen önemli faktörlerdir. Bu gelişmelerin bir neticesi olarak Türkiye'nin İngiltere ile ilişkileri olumlu yönde gelişmeye başlamış özellikle 1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesinden sonra daha fazla gelişme kaydetmiştir. Türkiye, İngiltere ile kurduğu dostluğun Sovyet Rusya ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemesini istemiyordu ve bu nedenle aynı zamanda bu iki dostluğu bağdaştırmak istiyordu. Özetle Türkiye, İtalya ve Almanya'nın yarattığı tehlikeye karşı İngiltere ve Sovyet Rusya'nın desteğini almak istiyordu.

Türkiye'nin bu dönemde Almanya ile olan ilişkilerine bakacak olursak; 1933 yılından sonra Almanya'nın Versay Antlaşmasından[286] kurtulmaya çalışması Batılı Devletleri tedirgin ederken bu durum Türkiye'de herhangi bir endişe yaratmamış üstelik Türkiye Almanya'nın "bir millet bir devlet" politikasını haklı bulmuştur. Fakat 1939'da Almanya'nın Çekoslovakya'yı işgal etmesi bu şekilde *"Hayat Sahası"* politikasını faaliyete geçirmesi Türkiye'yi endişelendirmiş ve Batı ile anlaşmaya yönelten bir faktör olmuştur. Çekoslovakya'nın işgal edilmesi, Almanya'nın Polonya üzerindeki faaliyetleri ve Almanya ile İtalya'nın Balkanlar üzerindeki politikası gibi durumlara bizzat şahit olan Türkiye, İngiltere ve Fransa ile görüşmelere başlamıştır.[287]

İkinci Dünya Savaşında Türkiye, olabilecek tüm tehlikelere karşı tedbirler almaya başlamıştı. Türkiye, 1939 yılına geldiğinde on altı yıl süren ısrarlı çalışmaları

[286] Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'ya imzalatılan antlaşma
[287] Ahmet Şükrü Esmer, Oral Sander, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, c.1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977, s.143-144

sonucunda silahlı kuvvetlerini belirli bir noktaya getirmişti. 1938 yılı sonunda Dördüncü İkmal Planı kabul edilmişti. Böylece yeni bir vizyonla kendisini savaşa hazırlamıştı.[288] Ülkede bazı bölgelerde ihtiyat erleri bir buçuk ay talim ve terbiye için Askerlik Mükellefiyeti Kanununun 58'inci maddesine göre silah altına çağrılmıştır.[289] Bunun yanı sıra İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de beslenme ihtiyacının karşılanması gerekiyordu. Bu nedenle tarımsal üretimin sağlanmasına önem verilmişti. Büyük bir nüfusun orduya alınmasıyla birlikte bir taraftan tarımsal üretim azalmış diğer taraftan tüketilmesi gereken gıda miktarı artmıştır. Dolayısıyla halkın ve askerlerin gıda ihtiyaçlarının temini sağlanmaya çalışılmıştı.[290] Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde tarımsal üretimin sağlanması ve asker ihtiyacının karşılanmaya çalışılmasını resmetmiştir.[291]

İkinci Dünya Savaşı karşısında halkın korunmasına yönelik alınacak tedbirlerde gündeme gelmiş buna göre herhangi bir tehlike karşısında halkın sığınması için kum torbaları hazırlanarak, ufak ufak mağaralar yapılarak sığınak olabilecek yerlerden yararlanılması düşünülmüştür.[292] Ratip Tahir çizdiği karikatürde bodrumların sığınak yapılmasını göstermiştir.[293]

1939 yılında hava taarruzlarına karşı savunma amacıyla kanun çıkarılmış ve bu kanunlar doğrultusunda uygulamalar yapılmaya başlamıştı. 18 Kasım 1940'ta Bakanlar Kurulu kararıyla hava saldırılarına karşı bütün kent ve kasabalarda geceleri karartma uygulaması yapılmaya başlanmıştı. 21 Kasım 1940'tan sonra ise, otobüslerin ve tramvayların lambalarına siyah kılıf geçirilmiş, binalardan ışık sızmaması için önlemler alınmıştı.[294]

İkinci Dünya Savaşı başladığından itibaren devletlerin Türkiye ile ilgili politikaları vardı. İngiltere ve Fransa, Türkiye'nin kendi yanlarında savaşa girmesi için çabalamışlardır. Ayrıca bu devletler, Türkiye'ye dayanarak, Almanya'ya karşı bir Balkan bloğu kurma konusunda çabaya girmişlerdir. Almanya, Türkiye'yi Mihver Devletlerinin tarafına çekmek, bu olmazsa Mihver bloğuna karşı dostane bir

[288] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *a.g.e*, s.396
[289] TC. Başbakanlık Arşivi, Belge no.: 030, 01, 34, 2041
[290] İlhan Tekeli, Selim İlkin, İktisadî Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi, c.2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.234
[291] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 14 Eylül 1939, sayı.194, s.8 (Bkz. Ek-95)
[292] Kâzım Karabekir, *Ankara'da Savaş Rüzgarları*, Emre Yayınları, İstanbul, 2000, s.82
[293] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 21 Eylül 1939, sayı.195, s.12 (Bkz. Ek-96)
[294] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *Dış Siyaseti ve Askerî Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, c.1, s.439

tarafsızlık politikası takip etmesini sağlamak doğrultusunda çalışmıştır.[295] Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşında İngiltere ile dostluk kurma yolunda çalışmalarda bulunmasını Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[296]

Alman harp propagandası bu dönemde Türkiye'yi yalan haberlerle etkilemeye çalışmıştır. Türkiye'nin siyasî durumunda sıra dışı gelişmelerin olduğu yönünde bir iddia ortaya atmıştır. Müttefiklerin Türkiye ile ittifakından ve Yunanistan'la Romanya'ya verilen garantilerden korkan Almanlar, Balkanlarda propaganda yapmış, küçük devletlerin Müttefiklerin entrikaları yüzünden savaşa sürüklenmek tehlikesine maruz kaldıkları yönünde bir korku yaymak için ellerinden geleni yapmışlardı. Türkiye ise, Alman propagandasına meydan vermemiş, Müttefik Devletlere karşı dostluğunu korumaya çalışmıştır.[297]

Savaş sırasında Türkiye'de matbuat başka ülkelerin propagandalarının tesiri altındaydı. Bilhassa Alman propagandasının basın üzerinde etkisi mevcuttu. Bu nedenle matbuatın iyi bir şekilde idare edilmesi konusunda karar alınmıştı.[298] Türkiye, yabancı propaganda kanallarına karşı kendi kanallarını güçlendirmiş bu doğrultuda Anadolu Ajansı basındaki haber akışını denetlemiş radyo ise halka istenilen haberlerin ulaştırılmasını sağlamıştı. Daha sonra 20 Temmuz 1940'ta basın organlarına gönderilen talimatla Matbuat Umum Müdürlüğü ve Anadolu Ajansı'nın vereceği dış haberlerden başka haberin yayınlanmaması istenmiştir.[299] Nazi propagandasının Türkiye'de nasıl karşılandığını Ramiz Gökçe resmetmiştir.[300] Alman propagandasına karşı Türkiye'nin tutumunu Ramiz Gökçe çizdiği bir başka karikatürde *"ÇOCUK OYUNCAKLARI:"* başlığı altında *"Göbbels- Çeşit çeşit balonlarımız var, istemez misiniz? Türk- Karşındakini çocuk mu zannettin!"*[301] sözleriyle yorumlamıştır.

Türkiye, Balkanlardan gelebilecek tehlikelere karşı ülkeyi korumak için önlemler almış buna göre, Trakya ve Batı Anadolu'daki dört kolorduya mensup tümenlerin seferberlik ilan edilmeden takviye edilmesi, terhis zamanı gelmiş olan

[295] Kâmuran Gürün, *Türkiye'yi II.Dünya Savaşı'na Sokma Çabaları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s.1457
[296] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 1 Şubat 1940, sayı.214, s.3 (Bkz. Ek-97)
[297] "*Alman Harp Propagandasının Yalan Haberleri"* Akşam, 26 Şubat 1940, s.1
[298] Kâzım Karabekir, *a.g.e*, s.78
[299] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *Dış Siyaseti ve Askerî Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, c.1 s.559
[300] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Şubat 1940, sayı.218, s.3 (Bkz. Ek-98)
[301] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 7 Mart 1940, sayı.219, s.1 (Bkz. Ek-99)

Trakya'daki askerlerin terhislerinin yapılmamasına karar verilmişti.[302] Söz konusu vaziyeti Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[303]

İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin izlemeye çalıştığı politika tarafsızlık politikasıydı. Bu dönemde İsmet İnönü, dış ilişkileri ölçülülükle yönetmişti. Başlangıçta işlenecek bir hatanın düzeltilmesinin zor olduğunu bilerek, aceleci eylemlerden uzak kalınmıştır.[304] Türkiye'nin bu dönemde savaşa girmemesi ve savaşın olumsuzluklarından ülkeyi korumak adına gereken çaba gösterilmiş ve bunda da başarı kazanmışlardı. Türkiye, savaş karşısında toprak bütünlüğünü korumak için gerekli olan bütün önlemleri almıştı.[305] Türkiye bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruma yönündeki amacına ulaşmak için bir politika ve bu politikayı uygulamak için de bir millî strateji belirlemişti. Bu millî strateji doğrultusunda politik, askerî, ekonomik stratejiler oluşturulmuştu. Bu bağlamda askerî stratejiler, stratejik savunma manevralarından oluşmuştur.[306] Türkiye'nin aldığı tedbirleri Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[307]

Savaş Avrupalı Devletler arasında şiddetli bir şekilde devam ederken Türkiye, savaş dışı kalmak yönünde çaba sarfetmişti. Ancak Müttefik Devletler Balkanlarda ikinci bir cephe açmak istemişler, Türkiye'nin yardımı olmadan bu cephenin açılma ihtimalinin bulunmadığını düşünmüşlerdi.[308]

Türkiye Balkanlarda güvenliği sağlamak amacıyla Bulgaristan ile beyanname imzalamış ve bu beyanname ile Bulgar Hükûmetinin sulh siyaseti bir kere daha kaydedilmiştir. Böylece Bulgaristan taarruzdan uzak durmaya karar vermişti.[309] İmzalanan Türk- Bulgar Beyannamesinden sonra Bulgaristan'ın Türkiye'ye karşı yaklaşımı değişmemiştir. Daimî dostluk sınırları içerisinde, daimî sulh ve dostane

---

[302] Güngör Cebecioğlu, "İkinci Dünya Savaşı ve Türk Silahlı Kuvvetleri", Altıncı Askerî Tarih Semineri Bildirileri I, İstanbul, 1997, s.335
[303] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 9 Mayıs 1940, sayı.228, s.3 (Bkz. Ek-100)
[304] Edward Weisband, *İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.24
[305] Hüner Tuncer, *a.g.e*, s.46
[306] Güngör Cebecioğlu, *a.g.m*, s.355
[307] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 Kanunusani 1941, sayı.266, s.8 (Bkz. Ek-101)
[308] SSCB Dışişleri Bakanlığı, *İkinci Dünya Savaşında Stalin, Roosevelt ve Churchill'in Türkiye Üzerine Yazışmaları*, (çev. Levent Konyar), Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.67
[309] *"Bulgar Başvekilinin Nutku"* Akşam, 3 Mart 1941, s.1

komşuluk münasebetleri ile yaşamayı amaçlamıştır. Ayrıca Bulgaristan'ın Türkiye'den hiçbir talebi olmamıştır.[310]

Balkan toprakları Mihver Devletleri tarafından ele geçirilmek istenmiş ve bu durum Türkiye'yi de yakından ilgilendirmiştir. Bulgar Başvekilinin Türkiye'ye yaptığı ziyarette tutumları belli olmuştur. Bu görüşmelerde Bulgar Başvekiline, Alman ve Macarların Romanya'ya saldırmaları halinde, Bulgaristan'da Dobruca bölgesine girerse Türkiye'nin Bulgaristan'a karşı harekete geçeceği anlatılmış; ancak Bulgaristan anlaşmazlıkları sulh yoluyla çözümlemeyi seçerse yardım edileceği bildirilmiştir. Ayrıca Bulgar Başvekili savaşın Balkanlara girmemesi için gayret göstereceğini belirterek Türkiye ile konuşmadan, anlaşmadan hareket edilmeyeceğine söz vermişti.[311]

1941 yılında Mihver Kuvvetleri Balkanları işgal etmiş, Bulgaristan sınırında Alman kuvvetleri yerleşmiş, Rus-Alman ilişkileri yeniden dostane olmuştu. Bu vaziyet karşısında Türkiye, Türk halkına tehlike işaretini vermiş ve bütün tedbirleri alarak orduyu savaşa hazır duruma getirmişti. Alman Büyükelçisi Von Papen ise Almanların Türkiye'ye saldırmak değil, Türklerle dost olmak istediğini bildirmiş, bir Türk-Alman dostluk anlaşması yapılmasını teklif etmiştir. Neticede iki taraf arasında bir dostluk antlaşması imzalanmıştır.[312]

Türkiye İkinci Dünya Savaşı döneminde bîtaraflık politikasını korumaya özen göstermişti. Başvekil Refik Saydam'ın İkinci Dünya Savaşı'na yönelik tutumu, dış politikada önemli bir yere sahipti. Mevcut tutumu *"Biz bu harbin haricindeyiz. Tedbirlerimiz ihtiyat tedbirleridir. Dış münasebetlerimiz dostanedir."* söyleminden anlaşılmıştır.[313] Ramiz Gökçe Türkiye'nin bîtaraflık politikasını çizdiği karikatürde.

[310] "*Türk -Bulgar"* Akşam, 7 Mart 1941, s.1
[311] Dışişleri Bakanlığı, *İkinci Dünya Savaşı Yılları*, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 1973, s.50
[312] Mahmut Goloğlu, *a.g.e*, s.111
[313] Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e*, s.74

"UMMANI HADİSATTA: TÜRK GEMİSİNİN ROTASI" başlığı altında *"Kaptan-Bocalamadan, yalpalamadan, pusulayı şaşırmadan açık yürüyoruz!"*[314] sözleriyle yorumlamıştır.

Refik Saydam'ın vefatından sonra yerine Başvekilliğe Şükrü Saraçoğlu tayin edilmişti.[315] Bu dönemde Türkiye'nin bilhassa Almanya'nın yanında savaşa katılması yönünde bir istek vardı. Ancak Türk Hükûmetinin Almanya'nın yanında savaşa katılmaya niyeti yoktu. Saraçoğlu, Türkiye'nin mutlak bir tarafsızlık politikasını takip etmesinin şart olduğunu belirtmişti. Bu durum Almanya'nın Türkiye'yi kendi tarafına çekme politikasının başarısızlığını gösteriyordu.[316]

30-31 Ocak 1943 yılında Adana Konferansı İsmet İnönü ve Churchill arasında yapılmıştı. Konferans'ta Türkiye'nin savaşa girmesi konusunu görüşmüşlerdi. [317] Adana görüşmelerinde İngiltere'nin önerilerinden bazılarını Türkiye reddetmişti. Bu önerilerin en önemlisi Türk topraklarından yararlanılması diğer bir ifadeyle üs verilmesi idi. İngiltere, verilecek üsler vasıtasıyla Romanya petrollerinin bombalanması konusunu gündeme getirmişler, Türkiye ise üs vermenin ülke için savaş tehlikesini de beraberinde getireceği düşüncesiyle ve var olan askerî teçhizatla da ordunun savaşamayacağı gerekçesiyle reddetmiştir. Adana Konferansında alınan askerî kararların uygulanması aşamasında uzun, çetrefilli ve çekişmeli bir yol izlenmiş, ayrıca iki ülke arasında yakın bir çalışma ortamının doğması konusunda da imkân sağlamıştır. Adana Konferansında alınan askerî kararların birinci maddesine göre, Türklerin deniz, kara ve hava sahalarındaki malzeme ihtiyacını gösteren bir liste oluşturulmuştur. Bu listeye "Adana Listesi" adı verilmiştir. Listenin düzenlenmesi görevinin ise, Türk askerî temsilcileri tarafından yapılmasına karar verilmişti.[318]

Daha sonra 1943 yılı içerisinde Kahire ve Tahran Konferansları düzenlenmişti. Kahire Konferansında Türkiye'nin savaşa girmesini istemişler; ancak İnönü, savaşa girmeyi reddetmişti.[319] ABD Başkanı Roosevelt, İngiltere Başkanı

[314] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 1 Mayıs 1941, sayı.279, s.3
[315] TBMM Zabıt Ceridesi, 3.8.1942, Devre:6, cilt:27, s.4
[316] Baskın Oran, *a.g.e*, s.419
[317] İsmet İnönü, Defterler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2020, s.263-264
[318] İzzet Öztoprak, "İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Askeri Yönü", Belleten Dergisi, Yıl:1999, Sayı: 237, s.597-618
[319] İsmet İnönü, *a.g.e*, s.285

Churchill ve Sovyet Rusya'nın Başkanı Stalin arasında Tahran Konferansı düzenlenmişti. Bu konferansta da Türkiye'nin savaşa katılması gündeme gelmişti.[320]

1943 yılında Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu İngiltere ile Kahire'de görüşmüş, İngiliz Dışişleri Bakanı Mr.Eden ile konuşmalar yaparken dünya basın ve radyolarında tahminler ileri sürülmüştü. Bu tahminler, Türkiye'nin Müttefiklerin tarafında savaşa girmek istemesi, Sovyet Rusya'ya üsler verilmesi şeklindeydi. Numan Menemencioğlu ise ileri sürülen tahminlerin yanlış olduğu yönünde açıklama yapmıştır.[321] Kahire Görüşmelerinde Türkiye ve İngiltere arasında sağlanan dostluk karşısında propaganda yapılmaya çalışılmasını Ramiz Gökçe resmetmiştir.[322]

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Türkiye savaş dışı kalma politikasını sürdürmüştü. Mihver Devletlerinin dış politikalarını daima güvensizlikle ve tehlikeli karşılayan Türkiye, 23 Şubat 1945 tarihinde Japonya ve Almanya'ya karşı bir savaş ilanı kararıyla bu konuyu neticelendirmişti. Bu kararın Türkiye'nin kendi selametiyle beraber diğer milletlerin selametleri bakımından da alabileceği en yerinde karar olduğu düşünülmüştür.[323] Türkiye'nin Japonya ve Almanya'ya savaş ilan etmesini Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[324]

Türkiye'de bütün dikkatler San Francisco'da toplanacak olan Birleşmiş Milletler Konferansı üzerinde toplanmış, bu konferansta Birleşmiş Milletler yasası tasarısı gündeme gelmiş ve burada büyük uluslarla küçük uluslar arasındaki anlaşmazlıklar, hep büyük ulusların zaferiyle sonuçlanmıştı. Çünkü bu görüşmeler, savaşta ön planda olan ülkelerin çizdikleri siyasal çerçeve içinde geçmişti.[325]

Potsdam Konferansında ise Boğazlar Meselesi gündeme gelmiş, Stalin boğazlarda Sovyet kara ve deniz üsleri inşa etmek isteğini belirtmiş, Amerika Cumhurbaşkanı Truman ise boğazların üç büyük devletten kurulu bir uluslararası otoritenin garantisi altında serbestleştirilmesini istemişti. Sonuç itibariyle boğazlar konusunda üç müttefik devlet arasında anlaşmaya varılamamış ve Montrö Sözleşmesinin günün şartlarına uymadığı ve yeniden gözden geçirilmesi konusunda

[320] Mahmut Goloğlu, a.g.e., , s.217
[321] "*Hariciye Vekilimiz Ankara'da"* Cumhuriyet, 11 İkinciteşrin 1943, s.1
[322] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 11 İkinciteşrin 1943, sayı.411, s.3 (Bkz. Ek-102)
[323] TC. Başbakanlık Arşivi, Belge no.: 490, 01, 5, 26, 7
[324] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 1 Mart 1945, sayı.479, s.3 (Bkz. Ek-103)
[325] Edward Weisband, *İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2002, s.296

ortak karar almışlardır.[326] Türkiye, Rusya'nın Türkiye'nin toprak bütünlüğünü ilgilendiren isteklerini geri çekmesi konusunda elinden geleni yapmış, her ne pahasına olursa olsun boyun eğmeme konusunda azimli olmuştur.[327]

1. İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye Ekonomik Etkileri

İkinci Dünya Savaşı başladığından beri Türkiye ekonomisi ciddi anlamda olumsuz bir şekilde etkilenmiş ithalat yarı yarıya azalmış, dış ticaret dengesi bozulmuş, üretim için gerekli hammadde sağlanamamıştı. Bu yüzden de üretim düşmüş, ekonomik faaliyetler daralmış ve enflasyon artmıştı. Bilhassa tüketim mallarında stokçuluk ortaya çıkmış, bazı kesimlerin haksız ve aşırı kazanç elde etmeleri kolaylaşmıştı.[328]

Savaşın başladığı ilk günlerden itibaren yaşanan ekonomik darlıklar sebebiyle veya karaborsaya düştükleri için temel tüketim maddeleri pahalılaşmaya ve piyasadan kaybolmaya başlamıştı. Ayrıca alınan önlemler yetersiz olduğu için problemler daha da artmıştır. Artan vergiler ve fiyat kontrollerinden dolayı tüketilen ürünlerin kalitesi de bozulmuştu.[329]

İkinci Dünya Savaşında gıda konusunda büyük sorunlar yaşanmıştı. Bu sorunlardan biri ekmek buhranının yaşanmasıydı. Bu dönemde halkın ekmek konusunda şikâyeti olmuştu. Ekmekçiler Cemiyeti özellikle İstanbul'un muhtelif semtlerinde bulunan fırınları kapatmış, pek çok fırını ekmek yapmaktan menetmişti. Ekmekçiler Cemiyeti'nin bu hareketi halkın zararına ve aleyhine olmuştu. Bu durumun önüne geçmek için gereken tedbirlerin alınması gündeme gelmişti.[330] Ekmek buhranının yaşanmasını Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[331]

Gıda konusunda yaşanan bir diğer sorun et fiyatlarının pahalı olmasıydı. Bu dönemde savaşın ekonomik açıdan yarattığı olumsuzluğa bağlı olarak genel anlamda

[326] Feridun Cemal Erkin, *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, Başnur Matbaası, Ankara, 1968, s.268
[327] Feridun Cemal Erkin, *a.g.e*, s.273
[328] Turgut İleri, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de İzlenen Ekonomi Politikaları", Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5, Sayı:19, Ocak 2018, s.302-316.
[329] Murat Metinsoy, *İkinci Dünya Savaşında Türkiye*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s.66
[330] TBMM Zabıt Ceridesi, 28.5.1940, Devre:6, Cilt:11, s.302
[331] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Eylül 1940, sayı.246, s.11 (Bkz. Ek-109)

gelirlerde düşme olmuş dolayısıyla toplam et tüketim miktarı da düşmüştür.[332] Et fiyatlarının yükselmesi konusunda İaşe Müdürlüğü tarafından incelemeler yapılmıştı. Fiyatların yükselme sebebi kışın fazlalığı, kar altında hayvanların yemsiz kalmış olmaları ve sevkiyatın zorlukla yapılmış olması etkili olmuştur.[333] Et pahalılığı konusunu Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde *"ET PAHALILIĞINDA:"* başlığı altında *"-Aman kasapcığım, dikkatli kes… -Sövüş mü olacak, fırına mı verilecek? -Hayır, düğün hediyesi verilecek!"*[334] sözleriyle resmetmiştir.

1942 yılının sonlarına doğru hükûmet fiyatları serbest bırakınca hayat pahalılığı ortaya çıkmıştı. Sekiz yıl içinde hayat pahalılığı beş kat artmıştı. Bu durum ürettiği malı daha pahalıya satan büyük tarım alanına ve yerli sanayiye sahip kişilerin işine yaramıştır. Hükûmet ise, tedavüldeki para miktarını çoğaltmıştır. Savaş yılları süresince tedavüldeki kâğıt para miktarı hayat pahalılığından daha da hızlı artmıştır.[335]

Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri devam ederken Türkiye'de ise gereken tedbirlerin alınmasının yanı sıra ziraatı desteklemeye yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Bunlardan birisi çiftçi mallarının korunması hakkında kanunun çıkarılması olmuştur. Bu kanun, esasen çiftçinin beklediği ve dilediği bir kanun olmuştu. Bu kanunun amacından birisi çiftçi mallarını korumak, zararı önlemek, zarara meydan vermemek. İkincisi ise, zarar meydana gelirse herhangi bir şikâyet ve müracaatı beklemeden bu işe el koyarak zararı karşılamak olmuştur.[336]

Savaş döneminde tarım konusunda çalışmalar yapılmış, boş arazide yiyecek maddelerinin yetiştirilmesi için halka tavsiye verilmiştir. Buna göre bağ, bostan, tarla ve hatta çiçek bahçelerinde bile daha ziyade besleyici yiyecek maddeleri yetiştirilmesi için halk teşvik edilmiş ve öğretici konferanslar verilmiştir.[337] Ramiz Gökçe bu konuyu çizgilerle yorumlamıştır.[338] Bu dönemde tüm yurtta ekim faaliyetleri artırılmış bunun için de ihtiyacı olan çiftçiye, ziraat alet ve vasıtaları temin etmek amacıyla Ziraat Vekâleti emrine para tahsis edilmişti.[339] Ramiz Gökçe

[332] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *İktisadî Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, c.2, s.287
[333] *"Et Fiyatları Yakında Ucuzlayacak"* Tan, 11 Nisan 1942, s.2
[334] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 13 Mart 1941, sayı.272, s.4 (Bkz. Ek-110)
[335] Stefanos Yerasimos, *Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye*, Belge Yayınları, İstanbul, 1992, s.148
[336] TBMM Zabıt Ceridesi, 16.6.1941, Devre:6, cilt:19, s.59
[337] *"Boş Arazide Yiyecek Maddeleri Yetiştiriniz"* Tan, 9 Şubat 1942, s.2
[338] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Şubat 1942, sayı.320, s.7 (Bkz. Ek-114)
[339] Resmî Gazete, 9 Mart 1942, sayı:5052, Kararname No:17456, s.2389

çizdiği karikatürde bu konuyu toprak ekim seferberliği olarak resmetmiştir.[340] Devlet, ziraat bölgelerini tespit etmiş, senelere göre toprak ekim işini planlamıştı. O zamana kadar alınmamış olan yeni ve esaslı tedbirlere girişileceği söylenmişti. Bu doğrultuda bütün memleketteki çiftçiler arasında bir iş birliği kurulmasına karar verilmişti.[341]

Dönemin bir diğer gelişmesi halkın iaşesini sağlamak amacıyla Toprak Mahsulleri Ofisi'nin kurulması idi. Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından memleketin ihtiyacı olan buğday, çavdar, arpa ve yulaf mahsullerinden stok yapılması hakkındaki karar yürürlüğe koyulmuştu.[342] Toprak Mahsulleri Ofisinin görevi Bakanlar Kurulu'nun belirleyeceği yerlerde, belirlenecek fiyatlarla stok oluşturmak ve satış yapmaktı. Savaş ortamında hükûmet Toprak Mahsulleri Ofisine çok ağır görevler vermişti. Buna göre ofis, satın aldığı gıda maddelerini muhafaza edip, malların tüketim merkezlerine gönderilmesini sağlamak görevlerini yerine getirecekti. Ancak ürünleri saklama ve stoklama konusunda sorunlar yaşanmıştı. Çünkü yeterli depolama alanı yoktu.[343] İstanbul'un iaşesini sağlama konusunda Toprak Ofisi ile belediye arasındaki iş birliği yapılmış ve bu durumu Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[344]

Gıda konusunda ortaya çıkan başka bir sorun limon kıtlığının yaşanmasıydı. Daha önceki yıllarda limon ithal edilmiş 1944 yılından sonra ise ithalat ortadan kalkmıştı. 1936 yılında Antalya Bahçe Kültürleri İstasyonu'nun kurulması sonrasında narenciye ağaçları sayısı 1944 yılında artmıştı.[345] Bu konuyu Ramiz Gökçe limonun değerinin altın ve zümrütle eş değer olacak şekilde resmetmiştir.[346]

Ekonomik koşullara bağlı olarak halkın zeytinyağına erişmesi konusunda sorunlar yaşanmış, pek çok yerde zeytinyağı satışı yapılmamıştır. Tarım-Satış Kooperatifi, normal fiyatlarla satış yaparak, zeytinyağı piyasasındaki yükselişi düşürmek istemiş var olan bir şubesinden başka yeniden şubeler açmayı

[340] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Mart 1942, sayı.324, s.8 (Bkz. Ek-115)
[341] "*Ziraî İstihsale Ait Yeni Tedbirler"* Tan, 5 Mart 1942, s.1
[342] Resmî Gazete, 5 Kanunuevvel 1940, sayı:4678, Kararname No:14710, s.129
[343] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *İktisadî Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, c.2, s.251
[344] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 22 Birinciteşrin 1942, sayı.356, s.3 (Bkz. Ek-118)
[345] İlhan Tekeli, Selim İlkin, İktisadî Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi, c.2, s.303
[346] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 31 Ağustos 1944, sayı.453, s.5 (Bkz. Ek-120)

düşünmüştü.[347] Zeytinyağı kıtlığının yaşanması konusunu Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[348]

Ankara, İstanbul ve İzmir şehirlerinde halka zeytinyağı dağıtımı yapılmıştı. Ancak üretim bölgelerinde yağ miktarının azalması sebebiyle talepleri karşılayamayacak bir duruma düşmüştü. Bu nedenle yağ dağıtım işlerinin yeni duruma göre düzenlenmesi gerekli olmuştur. Yapılan düzenlemeyle Ticaret Bakanlığı tarafından zeytinyağının karne ile dağıtılmasına karar verilmiştir. Bakanlık bu konuda gerekli tedbirleri almıştı. Bu tedbirler, yağ ihtiyacını emin bir şekilde karşılamayı sağlamak için alınmıştı.[349]

İkinci Dünya Savaşında yaşanan ekonomik sorunlar halkın temel gıda ihtiyaçlarını karşılaması konusunda zorluklar yaşamasına sebep olmuş, hatta bazı ürünlerde karne uygulamasına geçilmişti. Dolayısıyla temel gıda ürünlerinin dışında kalan her şey halk için büyük bir lüks olarak kabul edilmişti. Halkın temin etmekte güçlükler çektiği bazı zorunlu gıda maddelerini halkın ucuz bir şekilde temin edebilmesi için hükûmet yeni bir yöntem bulmuştu. Bu yönteme göre karneler hazırlanmış ekmek, şeker, yağlar, pirinç gibi gıda maddeleri için sayfalar ayrılmıştır. Bu defteri alanlar defter içinde bulunan gıda maddelerini belirlenen miktarda ve belirlenmiş fiyat üzerinden almıştı.[350] Savaş döneminde Türkiye'de şeker ihtiyacı dört fabrikanın üretimiyle karşılanmış bu nedenle bir yandan üretimi artıracak kampanyalara girmiş, öte yandan savunma harcamalarına kaynak temin etmek amacıyla fiyatları yükselterek aynı zamanda tüketimi azaltacak bir etki yaratmaya çalışmıştı.[351] Şeker karnesi konusunu Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde göstermiştir.[352]

1.1. İhtikâr ve Muhtekir

Savaşın Türkiye'de meydana getirdiği ekonomik koşullara bağlı olarak ihtikâr ve muhtekir kavramları başka bir ifadeyle karaborsa ve karaborsacı, savaşın ilk yıllarından itibaren çok fazla şikâyet konusu olan unsurlardan biri olmuştur.

---

[347] "*Zeytinyağı Hâlâ Ortada Yok!"* Son Posta, 10 Birincikanun 1944, s.2
[348] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 14 İlkkanun 1944, sayı.468, s.4 (Bkz. Ek-121)
[349] *"Zeytin ve Pamuk Yağları Karne ile Dağıtılacak"* Akşam, 16 Nisan 1945, s.2
[350] *"Ekmekten Başka Diğer Bazı Gıda Maddeleri de Karne Usulüne Tâbi Tutuluyor"* Son Telgraf, 1 Sonteşrin 1942, s.1
[351] İlhan Tekeli, Selim İlkin, İktisadî Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi, c.2, s.279
[352] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 7 Mayıs 1942, sayı.332, s.5 (Bkz. Ek-116)

Savaş yıllarında devlet ve kamuoyu ihtikâr kavramını her tür fiyat artışını ve darlığı tanımlamak için kullanmıştır.[353] İhtikâr savaş boyunca devam etmiş bir taraftan da genişlemiştir. Üzerinde ihtikâr yapılmayan yiyecek, giyecek ve hatta içecekte dahil hiçbir madde kalmamıştı.[354] Ayrıca ihtikâr altın piyasasını da etkilemiş bu dönemde Türkiye'de altın ve döviz rezervleri artış göstermişti.[355] Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde ihtikâr konusunu makara muhtekirine yer verecek şekilde göstermiştir.[356]

Avrupa'da yaşanan harp dolayısıyla Türkiye'de gıda ve diğer bazı maddelerin fiyatlarında yükselme baş göstermişti. Bunun üzerine hükûmet, ülkede her türlü gıda maddelerinin halkın ve ordunun ihtiyacını bir seneden fazla idare edecek kadar bol ve iyi olduğunu belirtmiş, alınan tedbirler dolayısıyla hiçbir bölgede gıda sıkıntısının olmayacağını, ihtikâr yapmak maksadıyla toptancılığa heveslenenleri gereksiz yere fiyat yükseltenleri takip edecekleri yönünde açıklamada bulunmuştur.[357] Ramiz Gökçe gittikçe artan hayat pahalılığı karşısında muhtekirlerin elindeki ürünleri bekletip pahalı bir şekilde satmaya yönelik teşebbüsünü resmetmiştir.[358]

İhtikâr dolayısıyla artan fiyatlara engel olmak için "Fiyat Tespit ve Murakabe Komisyonu" toplanmıştı. Burada alınan karara göre ihtikâra karşı geniş bir mücadele faaliyeti başlamıştır. Yapılan son vergi zamları neticesinde bazı esnafların bunu bahane edip ihtikâr yaptığı yönünde şikâyetler artmıştı. İhtikâr durumu ortaya çıktığı takdirde doğrudan adlî takibata geçilmesi konusunda karar alınmıştı.[359] Fiyat Murakabe Komisyonu iaşe maddelerine yönelik fiyatların denetlenmesi görevini yerine getirmiştir. Hayat pahalılığının gidişatını takip etmiş böylece özel ticaret üzerinde devletin denetimini sağlamaya çalışmışlardır.[360] Fiyat Murakabe Komisyonunu Ramiz Gökçe çizdiği kimi karikatürde komisyonun Üsküdar'da kurulması gerektiği[361] kimi karikatürde ise komisyonun peynirin fiyatını düşürmesi konularını içerecek şekilde resmetmiştir.[362]

---

[353] Murat Metinsoy, *a.g.e*, s.85
[354] "*İhtikâr!"* Tan, 30 Mayıs 1940, s.2
[355] Mahmut Arslan, "2.Dünya Savaşı ve Türkiye'de Savaş Ekonomisi", Aydın Toplum ve İnsan Dergisi, Yıl.2, Sayı.2, 2016, s.1-14
[356] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 21 Birincikanun 1939, sayı.208, s.4 (Bkz. Ek-104)
[357] TC. Başbakanlık Arşivi, Belge no.: 030, 01, 34, 204, 1
[358] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 16 Birinciteşrin 1941, sayı.303, s.3 (Bkz. Ek-108)
[359] "*Fiyat Tespit ve Murakabe Komisyonu Dün Toplandı"* Tan, 4 Haziran 1940, s.2
[360] İbrahim İnci, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de İhtikâr ve Enflasyonla Mücadele", Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:2013, Sayı:9, s.151-180.
[361] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 6 Haziran 1940, sayı.232, s.5 (Bkz. Ek-105)
[362] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 17 Teşrinievvel 1940, sayı.251, s.5 (Bkz. Ek-106)

Savaş dolayısıyla artmaya başlayan fiyatlarla ve ihtikârla mücadele etmek için Refik Saydam Hükûmeti kararlar almıştı. Böylece fiyatlarla ve muhtekirlerle mücadeleye başlamışlardı. Alınan kararlar daha sert kararları beraberinde getirmiş, birçok mallara el konulmuştu. Saraçoğlu Hükûmeti iktidara gelince ise, uygulaması daha kolay ve imkân dahilinde görülen yeni kararlar almıştı.[363]

Saraçoğlu, hükûmeti kurarken Refik Saydam döneminde ekonomi konusunda sert kararlar alındığını, çok sayıda mala el konulduğunu bunun sonucunda da bir kara pazarın yerleşmesine sebep olduğunu ifade etmiştir. Biraz serbestlik verilirse her şeyin daha iyi olacağını düşünmüş ancak bilhassa yiyecek ve giyecek maddelerinde fiyat yarışı ortaya çıkmıştı.[364]

Saraçoğlu Hükûmetinin fiyatları serbest bırakmasından sonra ihtikâr ve vurgun yapmaya çalışan fırsatçılar artmıştı. Bilhassa gıda maddeleri satışlarının serbest bırakılmasından sonra gizlenen bazı yiyecek maddeleri bir ara piyasaya çıkmış ve fiyatlarda kısmen düşmeye başlamıştı. Ancak muhtekirler tekrar harekete geçerek bazı maddelerin fiyatlarını yükseltmeye başlamışlardır.[365]

İhtikârla ve pahalılıkla mücadelede takip edilen yöntemlerin bazen eksik olması veya sürekli değiştirilmesi fiyat kontrolünü aksatmıştır. Ayrıca birbirleriyle çelişen politikalar olmuştu. Refik Saydam'ın katı fiyat politikasından sonra, Şükrü Saraçoğlu'nun uyguladığı serbest fiyat politikası ve ardından yeniden katı fiyat politikasına geçmiş olması hükûmetin ekonomi politikalarına olan güveni sarsmış ve fiyatlarda belirsizliğe sebep olmuştu. Yaşanan bu durum ise vurguncuların faaliyetlerinin artmasında etkili olmuştur.[366]

Vurguncular savaşın yarattığı olumsuz koşulları fırsata çevirmeye çalışmış bu durum İsmet İnönü'nün Meclisteki konuşmasıyla gündeme gelmiş burada vurguncunun elinden gelse teneffüs edilen havayı ticaret metaı yapmaya yeltendiğinden ve gözünün doymadığından bahsedilmiş hükûmetin buna izin vermemesi gerektiği konusunda karar verilmiştir.[367]

---

[363] TBMM Zabıt Ceridesi, 11.11.1942, Devre:6, Cilt:28, s.15
[364] İlhan Tekeli, Selim İlkin, İktisadî Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi, c.2, s.158
[365] "*Vurgunculara Dikkat!"* Yeni Sabah, 10 Ağustos 1942, s.2
[366] Murat Metinsoy, *a.g.e*, s.94
[367] TBMM Zabıt Ceridesi, 1.11.1942, Devre:6, cilt:28, s.4

Fiyat artışları ile mücadele etmek amacıyla kurulmuş olan Fiyat Murakabe Komisyonuna ait görevler Belediye Daimî Encümenlerine devredilmişti.[368] Bununla beraber Saraçoğlu Hükûmeti ülkenin her sınıftan halkını ilgilendiren bazı kararlar almıştı. Piyasada bulunan ve el koyulan bazı gıda maddeleri hakkında el koyma kararı kaldırılmıştı.[369] Alınan bu kararlar karaborsacıların aleyhine gelişen bir durum olmuştu. Hükûmetin kararı neticesinde karaborsacıların içinde bulunduğu vaziyeti Ramiz Gökçe resmetmiştir.[370]

1.2. Millî Korunma Kanunu

Türkiye'nin savaş döneminde ekonomisini yönetebilmek adına geliştirdiği temel aracın Millî Korunma Kanunu olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönemde temel gıda maddeleri üzerindeki talep artmış, büyük bir köylü nüfusun askere alınması dolayısıyla üretimde de büyük bir azalma yaşanmıştı. Bu nedenle üretim ve tüketim dengesinin yeniden kurulması gerekmiştir. Dolayısıyla dış ticaretin savaş sebebiyle yeniden yapılanması ihtiyacı önem kazanmıştır. Bir taraftan ithal edilen malların üretildiği ülkelerde fiyatların yükselmesi sebebiyle yeterli mal sağlanamayışı ve bu malların ülke içerisinde de bulunamayışından dolayı fiyatların artma eğilimi yüksekti. Diğer taraftan Türkiye'nin ihraç ettiği mallara yönelik artan yüksek fiyatlı dış talep, söz konusu malların piyasadaki dengelerin bozulmasına etki etmekteydi. Bu durumda dış ticaret, ülke içindeki üretim-tüketim dengesinin kurulmasını zorlaştırmıştı. Burada temel sorun savaş döneminin şartlarında dengenin yeniden kurulmasıydı. Bunun için de öncelikle ordunun ve şehirlerin belirli bir düzeyde beslenmesi sağlanmalı, bunu gerçekleştirirken haksız kazançlara yol açmamalı, büyük eşitsizlikler olmamalı ve gelecek yıllarda üretimin sürdürülmesini sağlayacak niteliklere sahip olunması gerekmekteydi. Millî Korunma Kanunu bu tür sorunları çözmek adına, devleti güçlü bir hale getirmek için çıkarılmıştı.[371]

Neticede Refik Saydam Hükûmeti döneminde artan fiyatlara karşı Millî Korunma Kanunu kabul edilmiş ve bu kanun ile ihtikârla mücadele etmek için birtakım hükümler yer almıştı. Bu hükümler azamî fiyatın tespit edilmesi ve fiyatın

[368] Resmî Gazete, 25 Temmuz 1942, sayı.5167, Kararname No:18387, s.3402
[369] *"İstanbul'un İaşesi Belediye'ye Devredildi."* Cumhuriyet, 28 Temmuz 1942, s.3
[370] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 Temmuz 1942, sayı.344, s.4 (Bkz. Ek-117)
[371] İlhan Tekeli, Selim İlkin, İktisadî Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi, c.2, s.84

kontrolü olmuştur.[372] Millî Korunma Kanunu ile artan fiyatlarla mücadele edilmesini Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[373] Daha sonra kanunda birtakım değişiklikler yapılmış bunlardan biri vurguncuların menkul ve gayrimenkul bütün mallarının müsaderesi ve o kişinin her türlü hizmet ve ticaret yapmaktan menedilmesi hususunda olmuştur.[374]

Hükûmetin iaşe politikasının asıl hedefi halkın ve millî müdafaanın ihtiyaçlarını karşılamak olmuştu. Hükûmet bu hedefe ulaşmak için iktisadî faaliyetlere müdahale etmiş ve bu faaliyetleri denetim altında bulundurma kararı almıştı.[375] Bu doğrultuda hükûmet ihtikârla mücadele konusunda tedbirlere sıkı bir şekilde devam etmiş ve Millî Korunma Kanununun değişmesi için Ticaret Vekâleti tarafından bir layiha hazırlanmıştı. Bu layihada muhtekirlerin cezalandırılması konusunda bir maddeye yer verilmişti.[376] Ramiz Gökçe çizdiği karikatürde bu konuyu *"İHTİKÂR MÜCADELESİNDE:"* başlığı altında *"Muhtekir-Ben müşteriyi vurayım derken, bana vurdular!"*[377] ifadeleriyle resmetmiştir.

Millî Korunma Kanununda 1942 yılında bir değişiklik yapılmış ve bu değişiklikler Başvekil tarafından halka duyurulmuştu. Buna göre; özellikle mal biriktirenler, spekülasyon ve ihtikâr yapmak isteyenler hakkındaki ağır hükümleri bildirmiştir.[378] Bu bağlamda istifçilik konusunu Ramiz Gökçe çizgilerle yorumlamıştır.[379] Ramiz Gökçe başka bir karikatürde ise bir karaborsacının paraları istif yapmasını ve hükûmetin buna engel olmaya çalışmasını göstermiştir.[380]

1942 yılının ocak ayında kanunda yapılan bu değişiklik Saydam Hükûmetinin kanunla ilgili yaptığı son düzenleme olmuş, 30 Ocak 1942 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmişti. Bu değişikliğe göre hükûmetin yetkileri daha da

[372] TBMM Zabıt Ceridesi, 25.12.1940, Devre:6, cilt:15, s.157
[373] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 9 Kanunusani 1941, sayı.263, s.3 (Bkz. Ek-107)
[374] "*Millî Korunma Kanunu"* Yeni Sabah, 4 Birincikanun 1942, s.1
[375] TBMM Zabıt Ceridesi, 1.11.1941, Devre:6, cilt:21, s.4
[376] *"Millî Korunma Kanununda Yapılacak Tadilat"* Yeni Sabah, 15 Sonteşrin 1941, s.2
[377] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 20 İkinciteşrin 1941, sayı.308, s.4
[378] "*Millî Korunma Kanunu"* Cumhuriyet, 6 Şubat 1942, s.1
[379] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Şubat 1942, sayı.320, s.3 (Bkz. Ek-111)
[380] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 6 Ağustos 1942, sayı.345, s.1 (Bkz. Ek-112)

artırılmıştı. Böylece hükûmet gerekli gördüğü takdirde sanayi ve maden işletmeleriyle birlikte un fabrikaları ve değirmenlere bile el koyabilecekti.

Refik Saydam'ın başbakanlığı döneminde uygulamaya konulmuş Millî Korunma Kanunuyla ülkenin içinde bulunduğu yokluk ve yaşadığı sıkıntılar düzeltilememiş; hatta bunun aksine kanunun uygulanması aşamasında doğan aksaklıklar, savaşın ağır şartları ile bir araya gelince ekonomik buhran artmıştı. İthalatta yaşanan sorunlar, üretim imkânı sınırlı olan ülkede fiyatların aşırı bir şekilde artmasına sebep olmuştu. Bunun yanında Millî Korunma Kanununun ziraat alanındaki uygulamalarında buğday ve hububatın düşük tutulan fiyatı köylünün sıkıntı yaşamasına neden olmuştu. Köylü üretimden kaçmış, eldeki ürünlerini devlete vermemek için her yola başvurmuştu.

Şükrü Saraçoğlu Hükûmeti döneminde ise Millî Korunma Kanunundan doğan sıkıntıları ortadan kaldırmak ve vatandaşı az da olsa rahatlatmak için önemli adımlar atılmıştı. Bu adımlardan ilki Ticaret Vekilini değiştirmek olmuştu. Böylece yeni hükûmetin öncekinden farklı bir politika izleyeceği yönünde bir mesaj vermişti. Saraçoğlu, yeni hükûmeti kurduktan sonra Millî Korunma Kanunu kapsamında ilk olarak köylü vatandaşın sıkıntılarına yönelmek istemiş buna bağlı olarak hükûmet buğdayın fiyatını artırmış, halkın ve millî savunmanın ihtiyaçları için köylünün elindeki ürünü alıp stok yapmış ve köylüyü elinde kalan mahsulü satma konusunda ise serbest bırakmıştı.[381]

Türkiye savaşa girmemesine rağmen üretimde yaşanan düşüş dolayısıyla iktisadi anlamda zorluklar yaşanmıştı. Savaşla birlikte ihtikâr diğer tabirle karaborsanın yanı sıra vurgunculukta başlamıştı. Vurgunculuk, kıtlık ve hayat pahalılığının bir neticesi olarak ortaya çıkmıştı.[382] Hükûmet bu dönemde Millî Korunma Kanunu ile ekonomiyi düzenlemeye yönelik önlemler almaya çalışmıştı. Ancak kanunun uygulanmasının sıkı bir şekilde yerine getirilmesine rağmen fiyat artışları ve karaborsa tamamen engellenememişti.[383] Vurgunculuk konusunu Ramiz Gökçe hükûmetin vurgunculukla mücadelesine yer verecek şekilde resmetmiştir.[384]

[381] Mehmet Korkud Aydın, "Millî Korunma Kanununun Hayata Geçirilişi (1940) ve Tek Parti Dönemi Uygulamaları", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 2019, Sayı:1, s.413-428
[382] İbrahim İnci, *a,g,m,* s.151-180
[383] Turgut İleri, *a.g.m,* s.302-316
[384] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Haziran 1942, sayı.336, s.5 (Bkz. Ek-113)

Millî Korunma Kanunu, savaş döneminde millî savunma ve halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanmıştı. Ancak uygulama aşamasında dar gelirlilerin, işçi, çiftçi ve benzeri çalışanların aleyhine işlemişti. Alınan bütün önlemler pahalılığa engel olamamış, memleket genelinde yiyecek ve giyecek sıkıntısı baş göstermişti. Bu vaziyet, karaborsacılığın artmasına ve vurgunculuğa sebep olmuştu. Ortaya çıkan olumsuzluklarla zabıta tedbirleri ile mücadele edilmeye çalışılmış; ancak bunun yetersiz olduğunu düşünen bazı milletvekilleri İstiklâl Mahkemelerinin kurulmasını önermişti.[385]

1.3. Varlık Vergisi

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sürecinde üzerinde en çok konuşulan vergilendirmesi Varlık Vergisi Yasası'dır. Bu verginin katkısı sadece 1942 yılı için önemli olmuş, bu yıl içindeki harcamaların yüzde otuzunu karşılamıştı. 1942 yılı Türkiye için savaş dönemi politikaları bakımından önemli bir yere sahiptir. 7 Temmuz 1942'de Dr. Refik Saydam'ın ölümünden sonra yeni başbakan Şükrü Saraçoğlu olmuştu. Dolayısıyla yeni başbakan savaş içinde yeni bir politika izlemeye başlamıştı. Bu dönemde bir taraftan fiyatlar hızla artmış diğer taraftan tedavüldeki para miktarı da hızla artmış ve dolayısıyla bu duruma engel olmak ülkenin gündemindeki en büyük problem haline gelmişti.[386] Bu dönemde kâr sağlamaya çalışan vurgunculara karşı çok büyük bir öfke duyulmuştu. Hükûmet bu durum üzerine Kasım 1942'de Varlık Vergisini çıkarmıştı.[387]

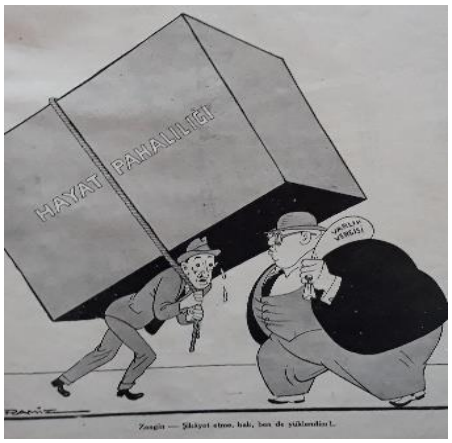

Yaşanan fiyat artışları, hayat pahalılığı ve ihtikâr gibi sebeplerden dolayı hükûmet tedavüle çıkan paranın bir kısmını vergi olarak geri çekmeyi düşünmüş ve bu geri alış harp yıllarında çok para kazanmış olanlardan yapılmıştır. Vergi alınacak kesimler ise, tüccarlar, emlâk ve akar sahipleri, büyük çiftçiler olmuştur.[388] Ramiz Gökçe çizdiği

[385] Mehmet Korkud Aydın, a.g.m, s.413-428
[386] İlhan Tekeli, Selim İlkin, İktisadî Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi, c.2, s.39
[387] Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s.290
[388] TBMM Zabıt Ceridesi, 11.11.1942, Devre:6, cilt:28, s.21

karikatürde Varlık Vergisi konusunu *"Zengin- Şikâyet etme, bak, ben de yüklendim!"*[389] sözüyle yorumlamıştır. Başbakan Şükrü Saraçoğlu Varlık Vergisi Kanununun aynı zamanda bir devrim kanunu olduğunu söylemiş, verginin ekonomik bağımsızlık kazandıran bir fırsat olduğunu belirterek piyasaya hâkim olan yabancıları ortadan kaldırıp Türk piyasasını Türklerin eline vereceklerini açıklamıştı.[390] Varlık Vergisi konusunu karikatürist Ratip Tahir de çizgilerle yorumlamıştır.[391]

Varlık Vergisi Kanunu, savaş yıllarında elde edilen aşırı miktarda kazançların bir kısmına el koymak maksadıyla çıkarılmış bir kanundur. Bu kanunla hem savunma harcamaları için ek gelir sağlanmaya çalışılmış hem de enflasyona engel olmak amaçlanmıştır. Varlık Vergisi ile ithalat ve iç ticaretten kısa zamanda büyük servete sahip olmuş azınlıklar hedef alınmış ve vergi alımının büyük bir kısmı İstanbul'da yapılmıştır.[392]

Alınacak vergiler oluşturulacak komisyonlar tarafından 1941 kayıtlarına göre belirlenecekti. Komisyonlar il ve ilçelerde en büyük mülki amirin başkanlığında, mal müdürü ile ticaret odaları ve belediyeler tarafından seçilecek ikişer üyeden oluşacaktı. Ticaret odası olmayan yerlerde ticaret ve tarımda olmayan belediye meclisi üyeleri seçilecekti. Komisyonlar vergi miktarını on beş gün içinde belirleyecekti. Komisyonların kararı ise kesindi. Vergi için belirtilen miktarı on beş gün içinde ödemeyenler bu defa zorunlu çalışmaya tabi tutulacaktı. Çalışma karşılığında ise ödenen ücretin yarısı vergi borcuna kesilecekti. Elli beş yaşın üzerinde olan erkek ve kadınlar ise çalışmayabilecekti.[393] Daha sonra Varlık Vergisinin müsbet sonuçları alınmış ve gerek gıda fiyatları gerekse giyim eşyası fiyatlarında gittikçe düşüş yaşanmıştır. Fiyatlardaki bu düşüş vurguncuların etkisini kaybetmesinde rol oynamıştır. [394]

Hükûmet Varlık Vergisi Kanununu, ihtikâr, vurgunculuk ve karaborsacılık gibi faaliyetlerde bulunarak haksız kazanç sağlayan kişilerle mücadele etmek için çıkarmış olsa da bu kanun bir müddet sonra beklenen neticeyi vermemişti.

---

[389] Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 İkinciteşrin 1942, sayı.360, s.3
[390] Necdet Ekinci, "İnönü Dönemi ve II.Dünya Savaşı Yılları", Türkler, c.16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.703-745
[391] Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 26 İkinciteşrin 1942, sayı.361, s.8 (Bkz. Ek-119)
[392] Mahmut Arslan, a.g.m, s.1-14
[393] Necati Aksanyar, Murat Biçer, "II. Dünya Savaşında Çıkarılan Varlık Vergisinin Türk Basınında ve Kamuoyunda Yansımaları", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı.21, Ağustos 2008, s.379-400
[394] "*Varlık Vergisi"* Yeni Sabah, 24 Birincikanun 1942, s.1

Karaborsacılık, pahalılık ve ihtikâr bitmemişti. Hatta ekonomideki bu sorunların önüne geçmek için TBMM'de pek çok vekil İstiklâl Mahkemelerinin kurulmasını istemişti.[395]

[395] Necati Aksanyar, Murat Biçer, a.g.m, s.379-400

5. SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı bütün dünyayı derinden sarsmış tarihte bilinen en önemli savaşlardan biri olmuştur. Mihver ve Müttefik Devletler arasında yaşanan bu savaş devletler arasındaki menfaat ve çıkar çatışmalarının bir ürünü olmuştur. Birinci Dünya Savaşından sonra Almanya ile yapılan Versay Antlaşması İkinci Dünya Savaşı'nın tetikleyen faktörlerden biri olmuştu. Almanya Versay Antlaşması ile kaybettiği saygınlığı tekrar elde edebilmek için faaliyetlere başlamış, kurulan Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisinin başına Adolf Hitler'in geçmesi ile Nazizm bütün Almanya'yı etkisi altına almıştı. Almanya'nın hayata geçirdiği Nazi Politikası ile İkinci Dünya Savaşı 1939 yılında başlamıştı.

Almanya'nın yanında yer alan İtalya, siyasî arenada söz sahibi olmaya, sömürgelerine ulaşmaya çalışmıştır. İtalya için Akdeniz oldukça önemli bir yere sahip olmuştu. Hedefe ulaşmanın Almanya'nın yanında yer alarak mümkün olabileceğini düşünmüştür. Bu doğrultuda İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte İtalya'da Faşizm rejimi ortaya çıkmış ve Mussolini'nin iktidara gelmesiyle rejim daha fazla yayılım alanı bulmuştur. Savaş boyunca Nazizm ve Faşizm bütün dünyayı etkisi altına almaya çalışmış bu durum Müttefik Devletlerin korkulu rüyası haline gelmiştir.

İtalya'nın hedefi Akdeniz'e hâkim olup bir imparatorluk kurmaktı. Mussolini bu amaç doğrultusunda Almanya'nın yanında savaşa katılmıştı. Ancak Müttefiklerin saldırılarına daha fazla dayanamayan İtalya, 1943 yılında savaştan çekilmişti. Almanya'da ise 1945 yılında Adolf Hitler'in intihar etmesinin ardından yerine yönetimin başına geçen Amiral Dönitz Müttefiklere teslim olduklarını resmen bildirmişti. Savaşın sonunda İtalya Akdeniz'deki emellerine ulaşamamış Müttefik Kuvvetler İtalya topraklarının büyük bölümünü ele geçirmişti. Almanya ise ele geçirdiği topraklarda Nazileştirme politikası konusunda istediği başarıya ulaşamamıştı. Müttefiklerin anlayışına göre Almanya'nın yayılım gösterdiği bilhassa Avrupa ve Balkan toprakları Nazi etkisinden kurtarılmalı bu bölgelerde demokratik bir anlayış hâkim olmalıydı. Toplanan Potsdam Konferansında da İngiltere, Amerika ve Sovyet Rusya'nın temsilcilerinin aldığı kararlar neticesinde kurulacak Nuremberg Mahkemelerinde savaş suçlularının yargılanmasına karar verilmişti.

Japonya ise, “Asya Asyalılarındır” ideolojisiyle İkinci Dünya Savaşı’na Almanya ve İtalya’nın yanında yer alarak katılmış Uzakdoğu’daki menfaatlerine uygun bir şekilde hareket etmeye çalışmıştır. Japonya’nın İkinci Dünya Savaşındaki temel amacı Uzakdoğu’nun tamamına hâkim olmak ve Batılı Devletlerin bu bölgedeki faaliyetlerine engel olmaktı. Nitekim Almanya, İtalya ve Japonya’nın bir araya gelmesiyle Mihver Devletler oluşmuştu.

Mihver Devletlere karşı aynı safta olan İngiltere ve Sovyet Rusya, Almanya ve İtalya’nın emellerine ulaşmasına engel olmaya çalışmış, ABD’nin de kendi saflarında yer alması ile bu isteklerine ulaşmışlardı. Japonya’nın Pearl Harbour’daki ABD deniz üslerine saldırması ile de ABD resmen savaşa katılmıştı. Böylece İkinci Dünya Savaşı’nın seyri Müttefik Devletlerin lehine değişmişti. Amerika, totaliter düzeni savunan Almanya ve İtalya’ya karşı demokrasiyi savunmuş, dünyanın Nazizm ve Faşizm ’in etkisi altına girmesine engel olmuştur.

1939-1945 yılları arasında yaşanan İkinci Dünya Savaşı dönemin karikatürlerinde de konu olarak işlenmiştir. Türkiye’de yayımlanan karikatür dergilerinden biri olan Karikatür Dergisinde Ramiz Gökçe, Ratip Tahir ve Togo’nun karikatürlerinde bu dönemin konularına yer verilmiştir. Almanya’nın “Hayat Sahası” ekseninde doğuda Rus topraklarında yerleşmesi, ayrıca Avrupa’ya, Balkanlara yayılmaya çalışması, propaganda vasıtasıyla Nazi politikasını toplumlara aşılamaya çalışması, İtalya ve diğer devletlerle olan siyasî münasebetler karikatürlerin konusunu meydana getirmiştir. Bilhassa Almanya’nın İtalya ile Afrika toprakları üzerinde kurduğu ittifaklar ve kendi siyasî gayelerini benimsetmeye çalışmaları karikatürlere yansıyan önemli konular olmuştur.

Almanya’nın hedefi özellikle Balkanlar ve Avrupa’da Nazi ideolojisini hayata geçirmek olmuş ve bu doğrultuda Rusya ve İngiltere ile mücadeleler yaşamıştı. Dolayısıyla dönemin karikatürlerinde bu konuların da mevcut bulunduğunu görebiliriz. Amerika’nın savaşa girmesi ile de savaşın seyrini değiştiren bu gelişme karikatürlerde konu olarak yer almıştır.

Türkiye ise, İkinci Dünya Savaşı başladığı andan itibaren savaşın dışında kalmış, tarafsız kalmak istediğini savaşan devletlere her fırsatta açıklamaya çalışmış; ancak her ne kadar tarafsız kalmaya çalışsa da İngiltere, Fransa ve Almanya ile yapılan dostluk antlaşmalarıyla tam anlamıyla tarafsızlık sağlanamamıştır. Ramiz

Gökçe, Ratip Tahir ve Togo tarafından bu dönemde çizilen karikatürlerde Türkiye'nin tarafsızlık siyaseti yer alan önemli konulardan biri olmuştur. Savaş, Türkiye'yi en fazla ekonomik bakımdan etkilemiştir. Dolayısıyla dönemin karikatürlerinde ekonomi konusuna çok fazla yer verilmiştir. Bu dönemin ekonomisini ifade eden karikatürlerde genellikle ihtikâr, muhtekir, vurguncu, istifçi ve fırsatçı gibi kavramlara rastlamak mümkün olmuştur.

Türkiye, ekonomiyi düzene koymak amacıyla Millî Korunma Kanunu, Varlık Vergisi Kanunu, Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu gibi birtakım kanunlar çıkarmıştı. Bu kanunlarla ortaya çıkan ekonomik sorunların ve yaşanan mağduriyetlerin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Hayat Pahalılığı dolayısıyla halkın yaşadığı ekonomik sıkıntıları en aza indirgemek için Fiyat Murakabe Komisyonunun kurulması ise bu dönemde iktisadî açıdan bir diğer önemli faktör olmuştu. İkinci Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği tüm bu gelişmeler karikatürlerde mizah unsuru haline gelmiş ve halkın içinde bulunduğu ekonomik zorluklar karikatürist Ramiz Gökçe, Ratip Tahir ve Togo'nun karikatürlerinde mizah ögesi olarak yer alırken aynı zamanda halkı güldürürken düşündürmüştür.

İkinci Dünya Savaşı'nın karikatürler üzerindeki etkisinin incelenmesi neticesinde, Mihver ve Müttefik Devletlerin siyasî arenada sergilediği faaliyetler, bilhassa Almanya'nın uyguladığı Nazi Politikası ve bu politikaya bağlı olarak ortaya çıkan "Hayat Sahası" anlayışı, İtalya'nın sergilediği faşist politika ve bunun sonucunda gerçekleştirmeye çalıştığı yayılma siyaseti ulaşılan başlıca bilgiler olmuş, bu devletlerin uyguladığı politika karşısında Müttefik Devletlerin sergilediği demokratik tutum ve bu doğrultuda Mihver Devletler ile yaşanılan mücadele özellikle ABD'nin savaşa girmesi ile savaşın gidişatının değişmesi ulaşılan bir başka bilgi olmuştur. Ayrıca söz konusu karikatürlerle İkinci Dünya Savaşı sürecinin Türkiye'nin siyasî ve ekonomik durumuna yansıması sonucuna ulaşılmıştır. Bu dönemde Türkiye'de yaşanan hayat pahalılığı, bilhassa Türkiye'nin yaşadığı ekonomik zorluklarla mücadele etmek amacıyla yürürlüğe koyduğu "Varlık Vergisi" ve "Millî Korunma Kanunu" gibi uygulamalar ulaşılan önemli sonuçlar arasında yer almıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

-TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Tarihi Daire Başkanlığı Arşivi

Belge no.: 030, 01, 34, 204, 1

Belge no.: 030, 10, 247, 670, 1

Belge no.: 030, 10/232, 561, 4

Belge no.: 490, 01, 605, 93, 7

Belge no.: 490, 01, 5, 26, 7

Belge no.: 030, 01, 34, 2041

2. Zabıt Cerideleri

TBMM Zabıt Ceridesi, 1.11.1942, Devre:6, cilt:28, s.4

TBMM Zabıt Ceridesi, 1.11.1941, Devre:6, cilt:21, s.4

TBMM Zabıt Ceridesi, 11.11.1942, Devre:6, cilt:28, s.21

TBMM Zabıt Ceridesi, 11.11.1942, Devre:6, cilt:28, s.15

TBMM Zabıt Ceridesi, 25.12.1940, Devre:6, cilt:15, s.157

TBMM Zabıt Ceridesi, 28.5.1940, Devre:6, cilt:11, s.302

TBMM Zabıt Ceridesi, 3.8.1942, Devre:6, cilt:27, s.4

TBMM Zabıt Ceridesi, 16.6.1941, Devre:6, cilt:19, s.59

3. Kitaplar

AKARCALI, Sezer, *İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, İmaj Yayınevi, 2003, Ankara

AKŞİN, Sina, *Kısa Türkiye Tarihi,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007, İstanbul

ALSAÇ, Üstün, *Türkiye'de Karikatür, Çizgi Roman ve Çizgi Film*, İletişim Yayınları, 1994, İstanbul

ARMAOĞLU, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Kronik Kitap, 2018, İstanbul

ATAÖV, Türkkaya, *İkinci Dünya Savaşı*, Birey ve Toplum Yayınları, 1985, Ankara

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *İkinci Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1967

BALCIOĞLU, Semih, *Cumhuriyet'in 75.Yılında Türk Karikatürü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, İstanbul

BRUMMETT, Palmira, *İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm (1908-1911)*, İletişim Yayınları, 2003, İstanbul

CAPLAN, Jane, *Hitler Almanyası*, İnkılâp Kitabevi, 2018, İstanbul

CARTIER, Raymond, *İkinci Dünya Savaşı*, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, 1976, İstanbul

CHURCHİLL, Winston S., *2.Dünya Savaşı Hatıraları Tek Başımıza Mücadele 1940*, Örgün Yayınevi, 2005, İstanbul

CIANO, Kont Galeazzo, *Savaş Günlükleri 1939-1943*, çev. Selçuk Uygur, Kronik Kitap, 2020, İstanbul

ÇEVİKER, Turgut, *Karikatür Üzerine Yazılar*, İris Yayıncılık, 1997, İstanbul

DAVIES Norman, *Avrupa Tarihi*, İmge Kitabevi, (çev. Burcu Çığman, Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya.), 2011, Ankara

DERİNGİL, Selim, *Denge Oyunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994, İstanbul

Dışişleri Bakanlığı, *İkinci Dünya Savaşı Yılları,* T.C. Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 1973

ERKİN, Behiç, Hâtırat, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2010, Ankara

ERKİN, Feridun Cemal, *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, Başnur Matbaası, 1968, Ankara

ESMER, Ahmet Şükrü, SANDER, Oral, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, c.1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1977, Ankara

GEREDE, Hüsrev, *Harb İçinde Almanya*, ABC Ajansı Yayınları, 1994, İstanbul

GOLOĞLU, Mahmut, *Millî Şef Dönemi*, Kalite Matbaası, 1974, Ankara

GUDERIAN, General Heinz, *Bir Askerin Anıları,* Kastaş Yayınevi, 2020, İstanbul

GÜRÜN, Kâmuran, *Türkiye'yi II.Dünya Savaşı'na Sokma Çabaları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, Ankara

HART, B.H.Liddell, *Hitler'in Generalleri Konuşuyor*, çev. Selçuk Uygur, Kronik Kitap, 2020, İstanbul

HART, Basil Liddell, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, İstanbul

İNÖNÜ, İsmet, *Defterler*, Yapı Kredi Yayınları, 2020, İstanbul

JACOBSEN, Hans-Adolf, *1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı*, Genelkurmay Basımevi, 1989, Ankara

KARABEKİR, Kâzım, *Ankara'da Savaş Rüzgarları*, Emre Yayınları, 2000, İstanbul

KARPAT, Kemal H., *Kısa Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, 2012, İstanbul

KEEGAN, John, *İkinci Dünya Savaşı*, Say Yayınları, 2016, İstanbul

KOÇAK, Cemil, *Türkiye'de Millî Şef Dönemi*, İletişim Yayınları, 1996, İstanbul

MCMEEKIN, Sean, *Stalin'in Savaşı İkinci Dünya Savaşı'nın Yeni Tarihi*, (çev. Zeynep Demir), Kronik Kitap, 2021, İstanbul

METİNSOY, Murat, *İkinci Dünya Savaşında Türkiye*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, İstanbul

ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası*, İletişim Yayınları, 2009, İstanbul

ÖNGÖREN, Ferit, *Türk Mizahı ve Hicvi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1973, Ankara

PARKER, R.a.c., *II.Dünya Savaşı*, Dost Kitabevi, 2005, Ankara

SANDER, Oral, *Siyasî Tarih (1918-1994)*, İmge Kitabevi, 1996, Ankara

SERTEL, Sabiha, *II.Dünya Savaşı Tarihi*, Cumhuriyet Kitapları, 2009, İstanbul

SHIRER William L., *Nazi İmparatorluğu*, c.1, İnkılâp Kitabevi, 2002, İstanbul

SHIRER, William L., *Nazi İmparatorluğu*, c.2, İnkılâp Kitabevi, 2002, İstanbul

SHIRER, William L., *Nazi İmparatorluğu*, c.3, İnkılâp Kitabevi, 2002, İstanbul

SSCB Dışişleri Bakanlığı, *İkinci Dünya Savaşında Stalin, Roosevelt ve Churchill'in Türkiye Üzerine Yazışmaları*, (çev. Levent Konyar), Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 2000, İstanbul

TAYLOR, A.j.p. *İkinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri*, çev. Hakan Abacı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2015, İstanbul

TEKELİ, İlhan, İLKİN, Selim, *Dış Siyaseti ve Askerî Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi,* c.I, İletişim Yayınları, 2013, İstanbul

TEKELİ, İlhan, İLKİN, Selim, *İktisadî Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi,* c.2, İletişim Yayınları, 2016, İstanbul

TOPUZ, Hıfzı, *Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü*, İnkılâp Kitabevi, 1997, İstanbul

TUNCER, Hüner, *İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950)*, Kaynak Yayınları, 2012, İstanbul

UÇAROL, Rıfat, *Siyasî Tarih*, Der Yayınevi, 2006, İstanbul

WEISBAND, Edward, *İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, Örgün Yayınevi, 2002, İstanbul

WEISBAND, Edward, *İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 2000, İstanbul

YERASIMOS, Stefanos, *Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye*, Belge Yayınları, 1992, İstanbul

ZURCHER, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, 1995, İstanbul

4. Makaleler

AKSANYAR, Necati, BİÇER, Murat, *II. Dünya Savaşında Çıkarılan Varlık Vergisinin Türk Basınında ve Kamuoyunda Yansımaları*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı.21, Ağustos 2008, s.379-400

ARSLAN, Mahmut, *2.Dünya Savaşı ve Türkiye'de Savaş Ekonomisi*, Aydın Toplum ve İnsan Dergisi, Yıl.2, Sayı.2, 2016, s.1-14

AYDIN, Mehmet Korkud, *Millî Korunma Kanununun Hayata Geçirilişi (1940) ve Tek Parti Dönemi Uygulamaları*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:2019, Sayı:1, s.413-428.

CEBECİOĞLU, Güngör, *İkinci Dünya Savaşı ve Türk Silahlı Kuvvetleri*, Altıncı Askerî Tarih Semineri Bildirileri I, İstanbul, 1997, s.335

EKİNCİ, Necdet, *İnönü Dönemi ve II.Dünya Savaşı Yılları*, Türkler, c.16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.703-745

İLERİ, Turgut, *II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de İzlenen Ekonomi Politikaları*, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5, Sayı:19, Ocak 2018, s.302-316.

İNCİ, İbrahim, *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de İhtikâr ve Enflasyonla Mücadele*, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:2013, Sayı:9, s.151-180.

ÖZTOPRAK, İzzet, *İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Askeri Yönü*, Belleten Dergisi, Yıl:1999, Sayı: 237, s.597-618

5. Süreli Yayınlar

-Akşam Gazetesi

"Alman Harp Propagandasının Yalan Haberleri" Akşam Gazetesi, 26 Şubat 1940

"Almanya'ya Son Darbe Gelecek Ay İndirilecek" Akşam Gazetesi, 15 Şubat 1945

"Amerika Harbe Girmeye Mecbur Kalacaktır" Akşam Gazetesi, 17 Eylül 1941

"Amerikan Bitaraflık Kanunu Kalkıyor" Akşam Gazetesi, 1 Teşrinievvel 1941

"Bulgar Başvekilinin Nutku" Akşam Gazetesi, 3 Mart 1941

"İngiliz Millî Müdafaa Nazırının Nutku" Akşam Gazetesi, 18 Şubat 1940

"İtalya Vichy'ye Nota Verecek" Akşam Gazetesi, 25 Mayıs 1942

"İtalya'nın Vaziyeti" Akşam Gazetesi, 19 Teşrinisani 1939

"Müttefikler, Himmlerin Talebini Bir Şartla Kabule Hazır" Akşam Gazetesi, 30 Nisan 1945

"Roosevelt Mühim Bir Nutuk Söyledi" Akşam Gazetesi, 2 Eylül 1941

"Spezia'ya Büyük Bir Hava Akını Yapıldı" Akşam Gazetesi, 6 Haziran 1943

"Türk -Bulgar" Akşam Gazetesi, 7 Mart 1941

"Üçler Toplantısı Tam Anlaşma ile Neticelendi" Akşam Gazetesi,13 Şubat 1945

"Zeytin ve Pamuk Yağları Karne ile Dağıtılacak" Akşam Gazetesi, 16 Nisan 1945

-Anadolu Gazetesi

"Almanlar Çok Ağır Zayiat Veriyorlar" Anadolu Gazetesi, 9 Temmuz 1941

"İtalya Artık Büyük Devlet Değildir" Anadolu Gazetesi, 28 İkincikanun 1941

-Bugün Gazetesi

"İtalyan Filosu Sıkıştırıldı" Bugün Gazetesi, 30 Mart 1941

-Cumhuriyet Gazetesi

"Amerikan Azmi" Cumhuriyet Gazetesi, 18 Birincikanun 1940

"Hariciye Vekilimiz Ankara'da" Cumhuriyet Gazetesi, 11 İkinciteşrin 1943

"İkinci Cephe" Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mayıs 1944

"İkinci Cephe" Cumhuriyet Gazetesi, 3 Haziran 1944

"İstanbul'un İaşesi Belediye'ye Devredildi." Cumhuriyet Gazetesi, 28 Temmuz 1942

"Japonya'nın Durumu" Cumhuriyet Gazetesi, 23 Ocak 1945

"Millî Korunma Kanunu" Cumhuriyet Gazetesi, 6 Şubat 1942

"Moskova Konferansı" Cumhuriyet Gazetesi, 18 Ağustos 1942

"Mussolini Kaçmış mı?" Cumhuriyet Gazetesi, 27 Temmuz 1943

"Pasifik'te Üç Gün Süren Büyük Bir Deniz Muharebesi Oldu" Cumhuriyet Gazetesi, 26 Birinciteşrin 1944

"Roosevelt Amerika'da Fevkalâde Ahval İlânını ve Ordunun Emre Hazır Bulunmasını Kongreden Talep Etti" Cumhuriyet Gazetesi, 23 Temmuz 1941

"Sicilya'da İlk Meydan Muharebesi" Cumhuriyet Gazetesi, 14 Temmuz 1943

"Yardım Kanunu" Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 1941

-En Son Dakika Gazetesi

"Bir Ayda Japonlar 44 Müttefik Gemi Batırdılar" En Son Dakika, 4 Mart 1942

"Giraud ile De Gaulle Anlaştı." En Son Dakika, 23 Haziran 1943

"Japon Üsleri Şiddetle Bombalanıyor" En Son Dakika, 16 Mart 1944

-İkdam Gazetesi

"Afrika'da İngilizler Sollum ve Capuzzo'yu Zaptetti" İkdam, 18 Birincikanun 1940

"Bir Şey Halledildi Fakat Pek Çok Şey Halledilmedi" İkdam, 25 Ağustos 1943

"Chamberlain'in Çok Mühim Beyanatı" İkdam, 3 Nisan 1940

"İngiliz Ordusu Trablus Varoşlarına Girdi" İkdam, 23 İkincikanun 1943

"Skajarak'ta Büyük Bir Deniz Muharebesi Oluyor" İkdam, 17 Nisan 1940

"Trablusgarp Limanı Bombardıman Edildi" İkdam, 25 Birincikanun 1940

-Resmî Gazete

Resmî Gazete, 25 Temmuz 1942, sayı.5167, Kararname No:18387, s.3402

Resmî Gazete, 5 Kanunuevvel 1940, sayı:4678, Kararname No:14710, s.129

Resmî Gazete, 9 Mart 1942, sayı:5052, Kararname No:17456, s.2389

-Son Posta Gazetesi

"Dün Gece Yarısı Roma'da Nümayişler Yapıldı" Son Posta, 27 Temmuz 1943

"Dün Sicilya ve Sardenya'ya En Şiddetli Hava Akını Yapıldı, İtalya Cenubundaki Bütün Şehirler Tahliye Ediliyor" Son Posta, 20 Haziran 1943

"İkinci Cephe Ne Zaman Açılacak" Son Posta, 24 Ağustos 1942

"Japonlar Çine Tekrar Asker Çıkardılar" Son Posta, 24 Mart 1942

"Japonya Muntazaman Bombalanacak" Son Posta, 25 İkinciteşrin 1944

"Konsey Anlaşmazlıkla Sona Erdi" Son Posta, 3 Ekim 1945

"Lübnan'da Süratle Asayiş İade Edilmezse İngiliz ve Amerikan Kıtaları Müdahalede Bulanacaklar" Son Posta, 15 İkinciteşrin 1943

"Rusya'ya Yardım Yolları" Son Posta, 5 İkinciteşrin 1941

"Tunus'ta Mihver Mukavemeti Bitiyor" Son Posta, 12 Mayıs 1943

"Zeytinyağı Hâlâ Ortada Yok!" Son Posta, 10 Birincikanun 1944

-Son Telgraf Gazetesi

"Ekmekten Başka Diğer Bazı Gıda Maddeleri de Karne Usulüne Tâbi Tutuluyor" Son Telgraf, 1 Sonteşrin 1942

"M. Stimson Diyor Ki: Harbi Düşman Topraklarına Götüreceğiz." Son Telgraf, 18 Mart 1942

"Mısır Meydan Muharebesi" Son Telgraf, 29 Haziran 1942

-Tan Gazetesi

"İngilizler Bingazi Sahilinde" Tan, 1 İlkkanun 1941

Zekeriya Sertel, *"Amerika Harbe Girecek mi?"* Tan, 18 Haziran 1941

"İtalya Bir İstilâ İhtimaline Karşı Tedbirler Alıyor" Tan, 23 Sonteşrin 1942

"İhtikâr!" Tan, 30 Mayıs 1940

"Fiyat Tespit ve Murakabe Komisyonu Dün Toplandı" Tan, 4 Haziran 1940

"Churchill Son Vaziyeti İzah Etti" Tan, 21 Ağustos 1940

"Londra'ya Dün de Birkaç Akın Yapıldı" Tan, 28 Ağustos 1940

"Boş Arazide Yiyecek Maddeleri Yetiştiriniz" Tan, 9 Şubat 1942

"Ziraî İstihsale Ait Yeni Tedbirler" Tan, 5 Mart 1942

"Et Fiyatları Yakında Ucuzlayacak" Tan, 11 Nisan 1942

-Ulus Gazetesi

"İtalya'daki Adaların İstilâsı Yakın mı?" Ulus, 6 Haziran 1943

"Pantellaria Adası Dün Teslim Oldu" Ulus, 12 Haziran 1943

-Vakit Gazetesi

"Libya'da Şiddetli Çarpışma Başladı" Vakit, 21 İkinciteşrin 1941

-Vatan Gazetesi

"Görice Zaptedildi" Vatan, 23 İkinciteşrin 1940

-Yeni Asır Gazetesi

"Mihverin Gayesi Çok Açık" Yeni Asır, 23 Sonteşrin 1942

"Yeni Cephe Açılmalı" Yeni Asır, 24 Temmuz 1942

"Yeni Cepheler mi? Japon Şehirlerine Hava Hücumları Hazırlandı" Yeni Asır, 29 Mayıs 1942

-Yeni Sabah Gazetesi

"Hindistan Meselesi" Yeni Sabah, 7 Nisan 1942

"İngilizler Bingazi Önlerinde" Yeni Sabah, 25 İkincikanun 1941

"İtalyan Ric'ati Devam Ediyor" Yeni Sabah, 14 İlkkanun 1940

"Millî Korunma Kanunu" Yeni Sabah, 4 Birincikanun 1942

"Millî Korunma Kanununda Yapılacak Tadilat" Yeni Sabah, 15 Sonteşrin 1941

"Mr. Churchill Amerika'da" Yeni Sabah, 20 Haziran 1942

"Suriye'de Mütareke İmzalandı." Yeni Sabah, 14 Temmuz 1941

"Varlık Vergisi" Yeni Sabah, 24 Birincikanun 1942

"Vurgunculara Dikkat!" Yeni Sabah, 10 Ağustos 1942

"Yeni İngiliz Zaferleri" Yeni Sabah, 28 İkincikanun 1941

-Yenigün Gazetesi

"Churchill Haftalardan Beri Beklenen Nutkunu Dün Söyledi" Yenigün, 27 Sonkanun 1942

6. Online Kaynaklar

https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ramiz-gokce/
https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ratip-tahir-burak/
https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/kozma-togo/

EKLER

EK-1. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 5 Birinciteşrin 1939, sayı.197, s.6

"MİHVER DÖNÜYOR!"

"Almanya- Sağ kalmak için biraz da sola gidelim!"

EK-2. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 Birinciteşrin 1939, sayı.199, s.1

"Uzaktan baktıkları için beni herkes korkunç görüyor, halbuki aynada ben kendimi olduğum gibi görüyorum!.."

EK-3. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 28 Birincikanun 1939, sayı.209, s.11
"ŞİMAL SPORLARINDAN: KAYAK!"

EK-4. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 5 Birinciteşrin 1939, sayı.197, s.1

"RUS-ALMAN ANLAŞMASINDAN SONRA"

"-Hey gidi hey! Günün birinde bu külahı giyeceğimi kim ümit ederdi."

EK-5. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 14 Eylül 1939, sayı.194, s.4
"Harp isteyenler: İlerliyorlar!!!"

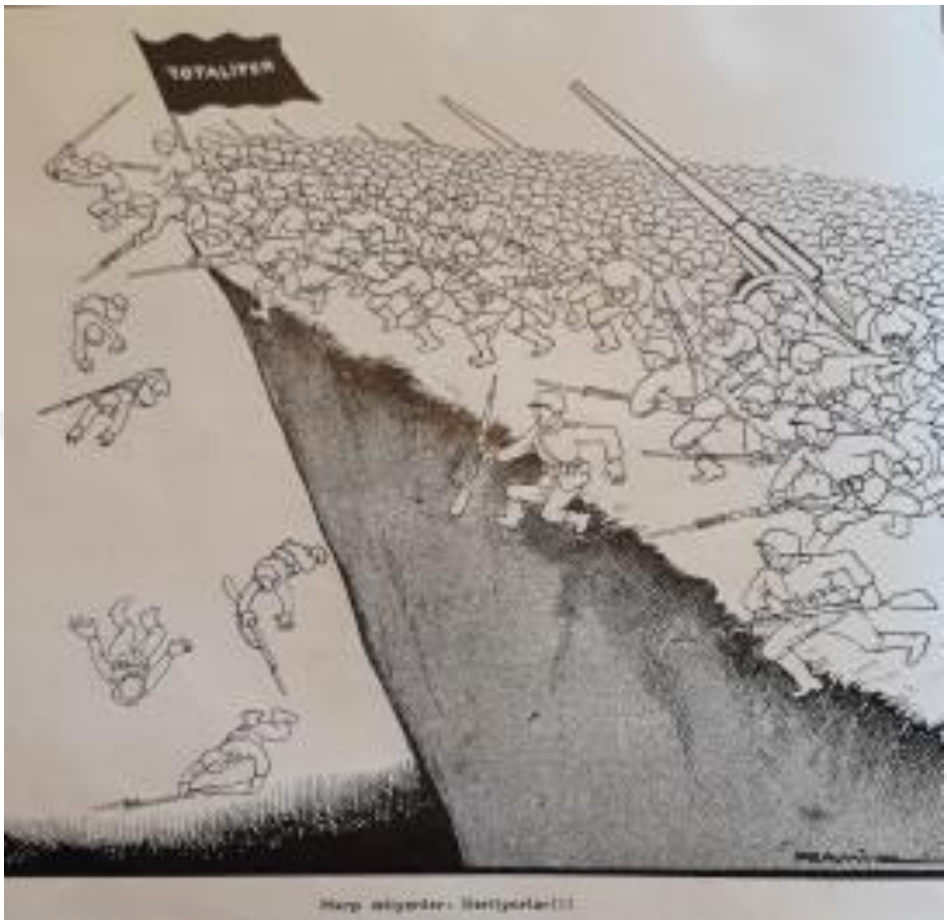

EK-6. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 15 Şubat 1940, sayı.216, s.3

"Vakitsiz başlayan ilkbahar nakaratı!.."

"harp edeceğiz, taarruz edeceğiz, istila edeceğiz"

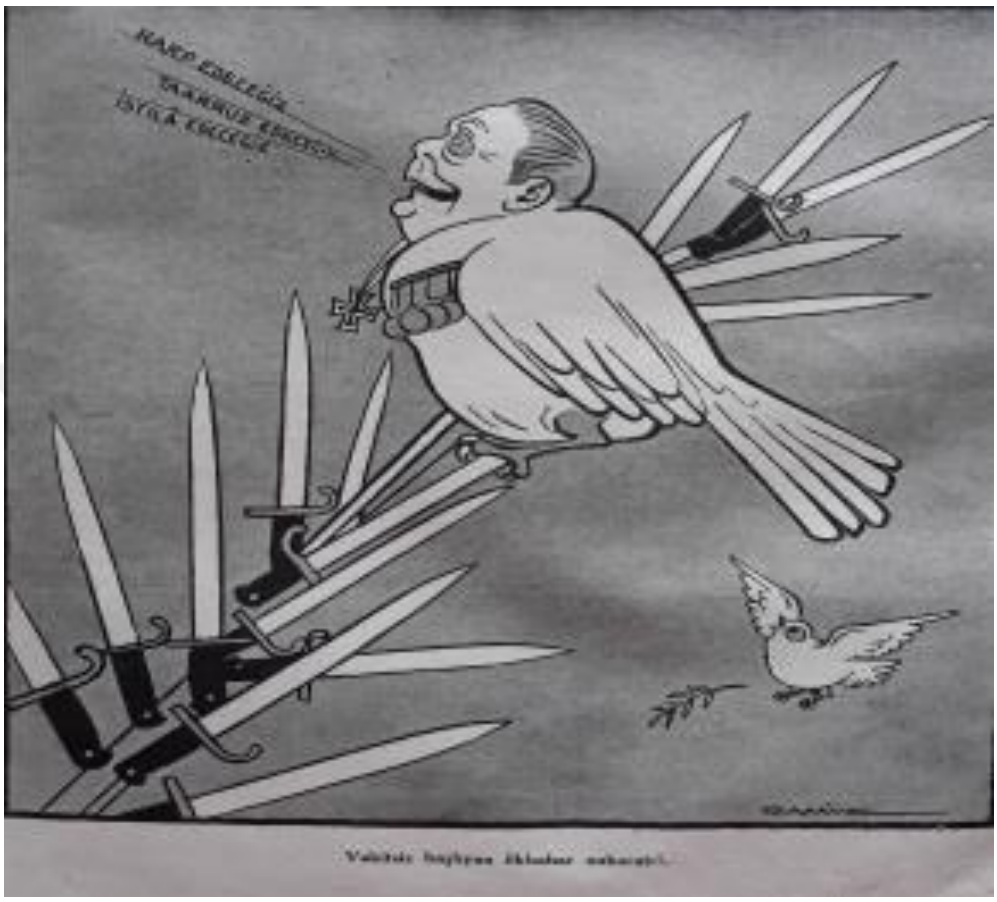

EK-7. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 1 Şubat 1940, sayı.214, s.6

"-Petrolü buldum, artık dünyanın istikbali parlaktır."

EK-8. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Şubat 1940, sayı.218, s.1

"RUS- NEDİR BU ÇEKTİĞİM?

ALMAN-SENİNKİNİ BİLMEM BEN PETROL ÇEKİYORUM."

EK-9. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Nisan 1940, sayı.223, s.3

"ABLUKA ŞİDDETLENDİKTEN SONRA"

"Ateş çemberi içinde kalan akrep!.."

EK-10. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 9 Mayıs 1940, sayı.228, s.1

"YENİ ŞİŞİRİLEN HARP BALONU"

"Ha patladı ha patlayacak!.."

EK-11. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 20 Haziran 1940, sayı. 234, s.3
"Birbirine bel bağlayan bitişik kardeşler yürüyorlar."

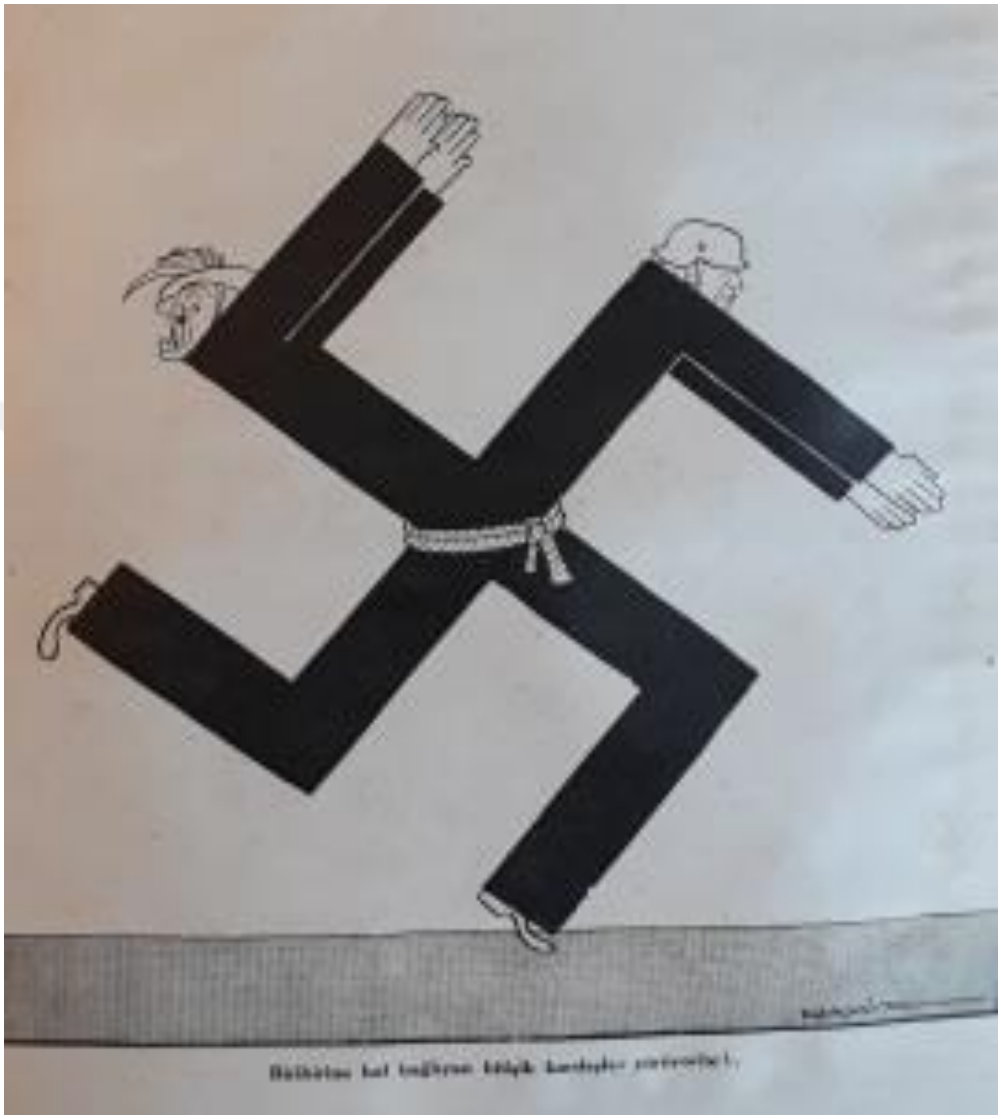

EK-12. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 7 teşrinisani 1940, sayı.254, s.3
"USTA VE ÇIRAĞIN ESERLERİ"
"Kopya!"

EK-13. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 23 İkinciteşrin 1939, sayı.204, s.3

"BAL-KAN ÖNÜNDE İTALYA"

"Arı- Ötekinden fayda yok, işin tatlı tarafına gitmeli"

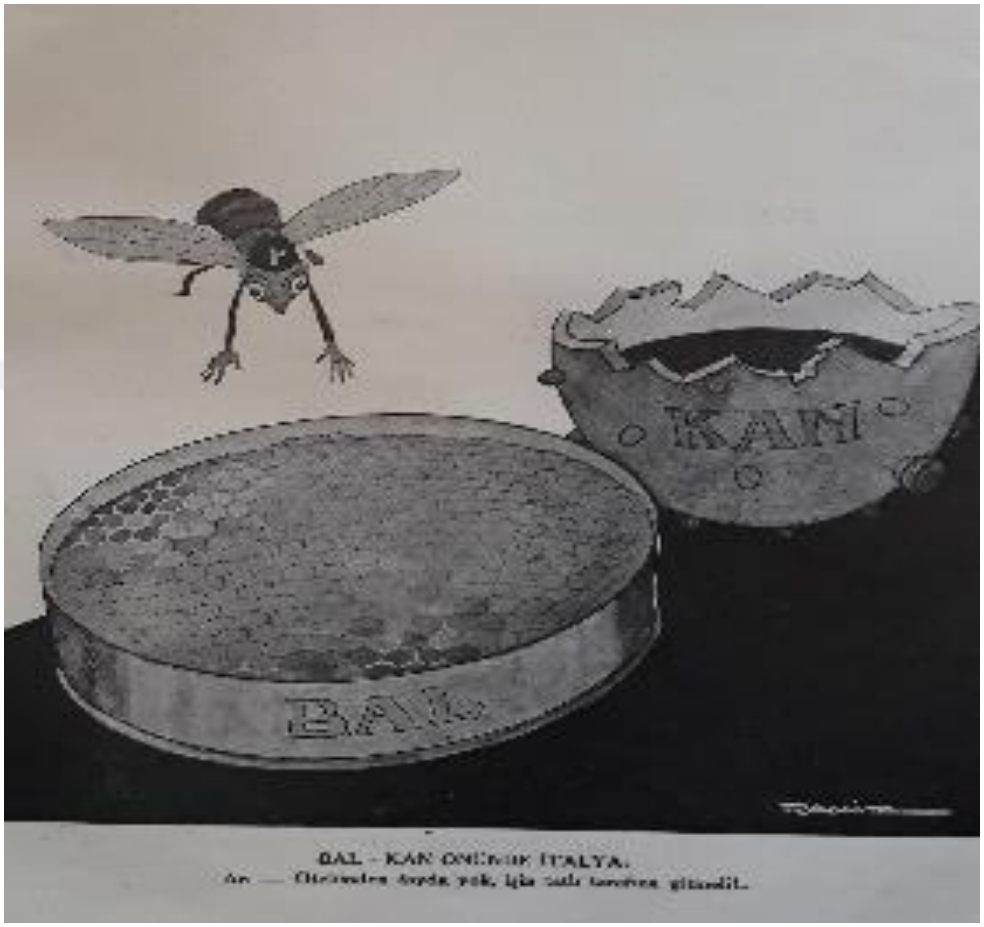

EK-14. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 Kanunuevvel 1940, sayı.260, s.7
"MAKARNA ZİYAFETİ"
"-Bu kadar haşlama yememiştim, bakalım nasıl hazmedeceğim."

EK-15. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 24 Teşrinievvel 1940, sayı.252, s.8

"Metaksas- Sinyor, boş yere kollarını sıvama. Bizim eldiven senin eline geçmez."

EK-16. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 28 Teşrinisani 1940, sayı.257, s.1

"Yunan- Ciğerimi istiyordun, lazım mı?

İtalya- Hayır, bana artık yürek lazım."

EK-17. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 İkinciteşrin 1939, sayı.205, sayfa.1
"ALMANYA İNGİLİZ ABLUKASINDA"
"Çemberlayn- "Sulh" demesini öğreninceye kadar sana yiyecek vermeyeceğim."

EK-18. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Ağustos 1940, sayı.244, s.5

"İngiliz- Onlar vızır vızır geliyor ama, bana da vız geliyor!"

EK-19. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 Kanunuevvel 1940, sayı.260, s.8

"AKDENİZDE İNGİLİZ GALEBESİNDEN SONRA"

"-Galibiz amiralim… -Nereden anladın Coni?

-Görmüyor musunuz? İtalyan gemilerine duman attırıyoruz!"

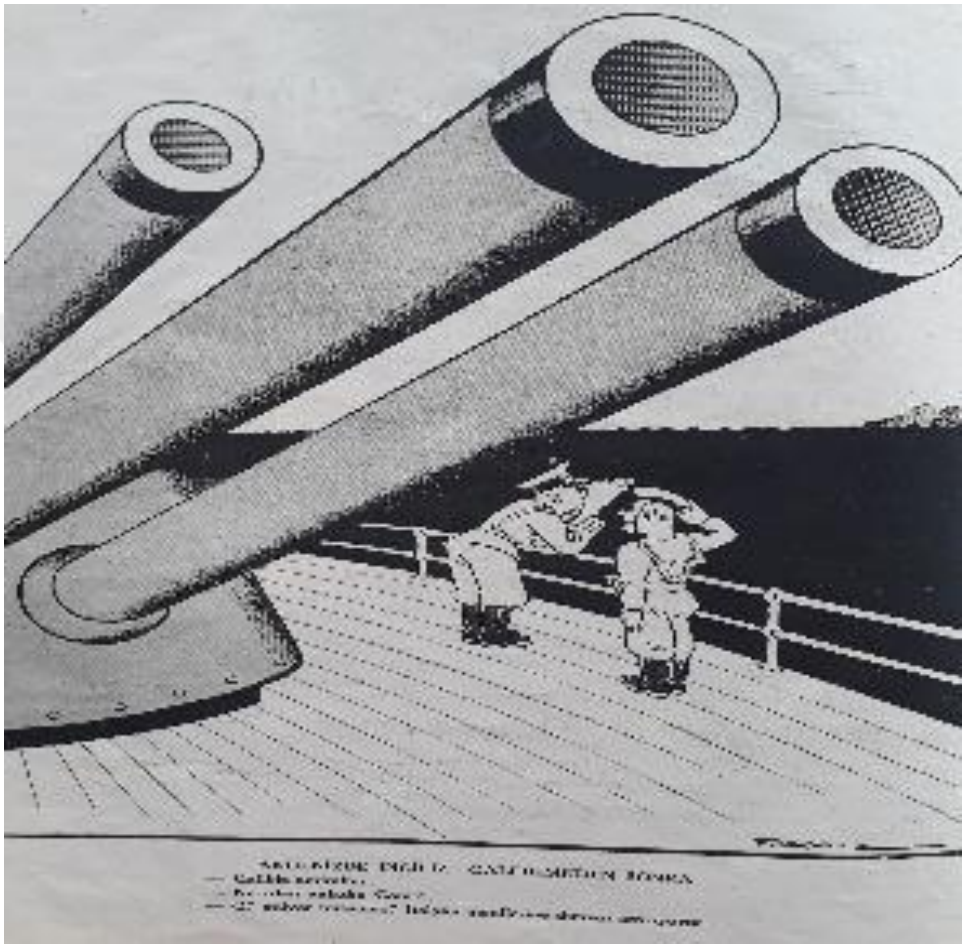

EK-20. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 26 Kanunuevvel 1940, sayı.261, s.4

"MİSTER ÇÖRÇİLİN ESERİ"

"-Akdeniz'de gurup tablosunu tahmin ettiğim kadar çabuk ve muvaffakiyetle bitirdim!"

EK-21. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Nisan 1940, sayı.223, s.1
"DİZ BAĞI NİŞANI!"

EK-22. Ramiz Gökçe, Karikatür, 19 Kanunuevvel 1940, sayı.260, s.1

"İngiliz-Elimde böyle su varken önüme çıkanı ıslatırım.!"

EK-23. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 18 Nisan 1940, sayı.225, s.11

"İNGİLİZLER ISKAJARAK VE KATEGAT BOĞAZLARINI MAYIN İLE KAPATTILAR"

"Mister Çemberlayn- Az oldu ama, kusura bakma güzelim, inşallah ileride boğazına daha çok diziler takarım."

EK-24. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 10 Nisan 1941, sayı.276, s.9

"Napolyon'un ruhu- Benim ordularım da bu çıkmaz yoldan yürümüşlerdi!.."

EK-25. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 10 Temmuz 1941, sayı.289, s.1

"UKRAYNA TARLALARINDA"

"Rus- Bu telaş ne için? Alman- Fazla koparmak için!"

EK-26. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 17 Temmuz 1941, sayı.290, s.1

"Alman- Şu Moskof toprağı kılıcımı ya aşındıracak ya parlatacak."

EK-27. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 3 Eylül 1942, sayı.349, s.3

"AŞAĞI KESİMDE TEHLİKELİ VAZİYET..."

"Yakında birinin başına gelecek var amma, acaba hangisinin?"

EK-28. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 5 Haziran 1941, sayı. 284, s.8

"Dünya- Bazı yerlerden fazla aldın, başka tarafa dokunma!"

EK-29. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 30 Kanunusani 1941, sayı.266, s.11
"BİR İMPARATORLUĞUN TARİHİ"

EK-30. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 3 Nisan 1941, sayı.275, s.3

"Doktor- Bu kadarla geçmiş olsun.

Hasta- Mersi doktorcuğum, eliniz çok çabukmuş!"

EK-31. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Birincikanun 1941, sayı.310, s.8

"İtalya-Hey, dikkat et yahu! Yine nasırıma bastın.

İngiliz- Sen de ayağını buralardan çek!"

EK-32. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 6 Şubat 1941, sayı.267, s.11
***"**-Kimseden etmem şikâyet, ağlarım ben halime."*

EK-33. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 Kanunusani 1941, sayı.266, s.6

"HABEŞİSTAN AYAKLANDI"

"İğreti ata binen tez iner."

EK-34. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 15 Mayıs 1941, sayı.281, s.1

"HABEŞİSTAN'IN MERDANE HAREKETİ"

"İtalya- Dur yahu, beni yufka mı zannettin?"

EK-35. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 27 İkinciteşrin 1941, sayı.309, s.1

"AFRİKA ÇÖLLERİNDE KOVALAMACA BAŞLADI"

"-Dön baba dönelim, hacılara gidelim."

EK-36. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 Kanunusani 1941, sayı.266, s.3

"AKDENİZDE İNGİLİZ HAREKETİ"

"Çımacı- Seydi Barani, Bardiya, Tobruk, Derne, Bingazi, Trablus'tan aktarma doğru Sicilya!"

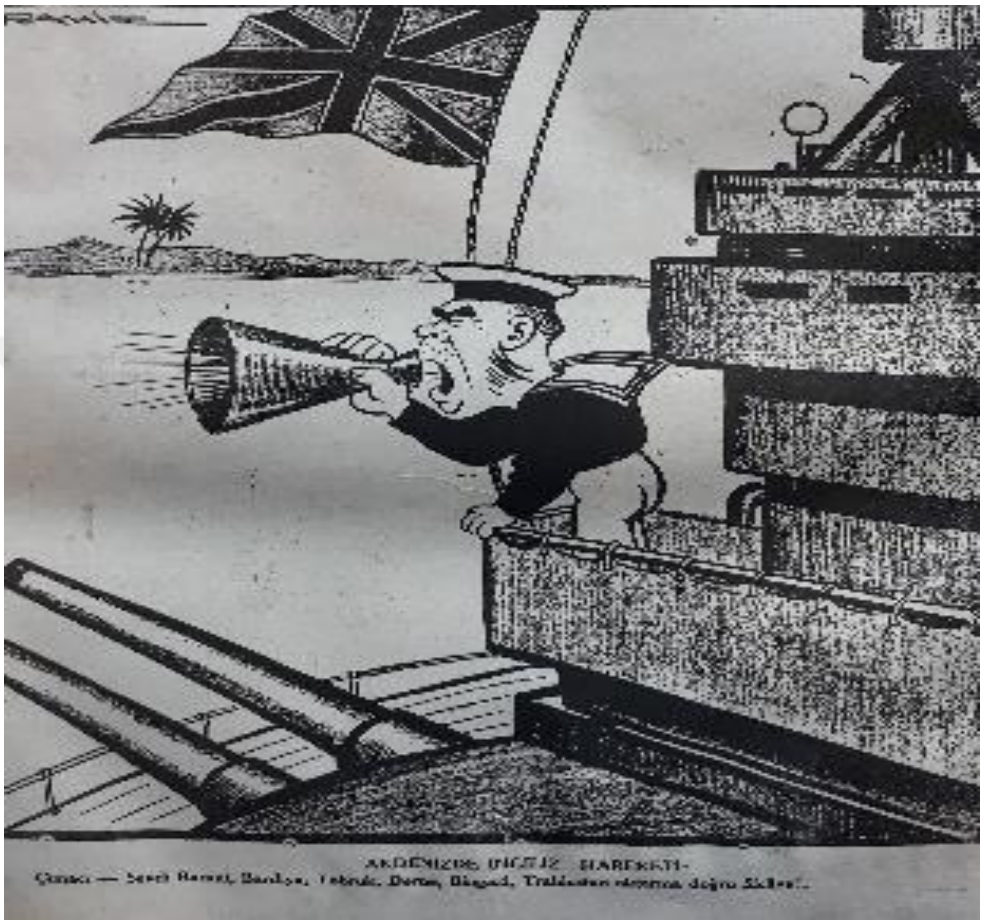

EK-37. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 10 Temmuz 1941, sayı.289, s.8

"İngiliz- Ekmeğime tereyağ değil, Rus havyarı bile sürüldü!"

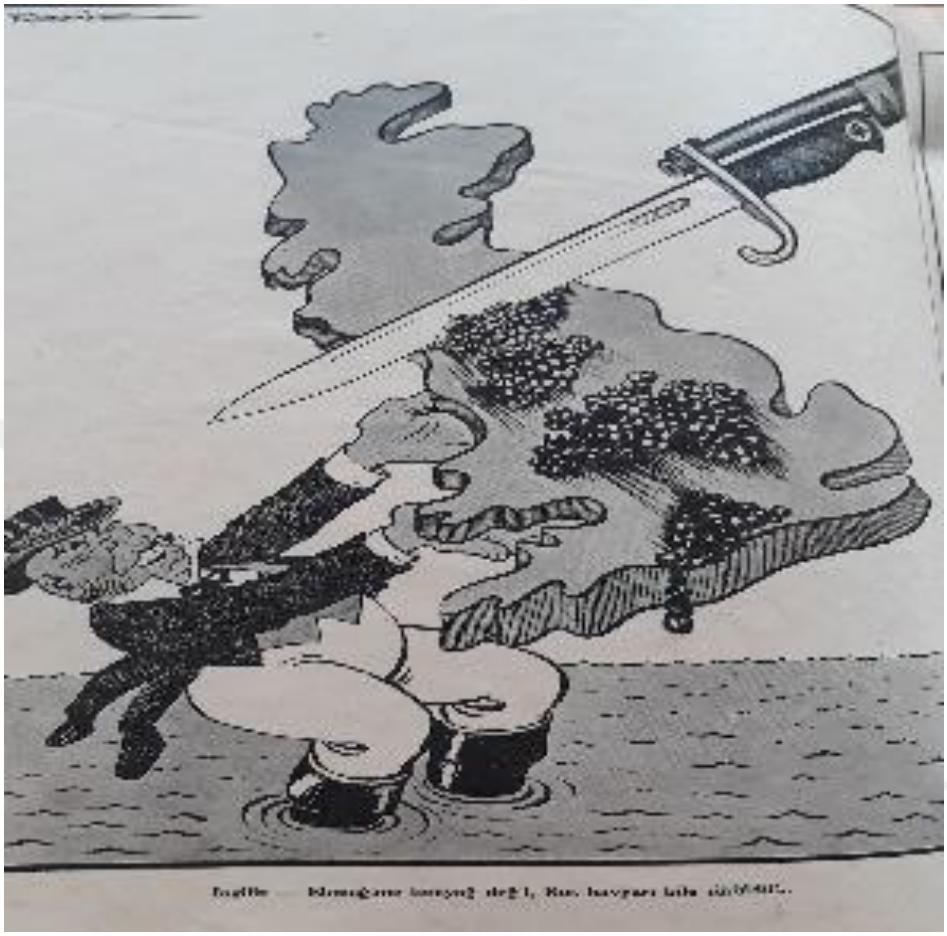

EK-38. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 17 Temmuz 1941, sayı.290, s.3

"BOLŞEVİK RUSYA DEMOKRAT İNGİLTERE İLE DOST OLDU"

"İngiliz- Hâlâ sol musun? Rus- Evet ama, artık sağ olmak istiyorum."

EK-39. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 Haziran 1941, sayı.286, s.8
"AMERİKA BATARYASI ÖNÜNDE" "
İngiliz- Bu sefer kurusıkı değil, sahiden ateş alacak galiba!"

EK-40. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 24 Temmuz 1941, sayı.291, s.1

"Harp- Dönere buyurun bayım, dönere. Amerika- Teşekkür ederim, şimdilik karnım tok!"

EK-41. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Eylül 1941, sayı.297, s.8

"İngiliz- Biraz çabuk ol bayım, pek sona kaldın. Amerika- Merak etme, bu yarışta en arkaya kalan kazanacak!"

EK-42. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 18 Eylül 1941, sayı.299, s.8

"-Haşmetlü harp hazretleri kapıya geldiler. Kabulünü rica ediyorlar.

-Biraz beklesin, hazırlanayım!"

EK-43. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 2 Birinciteşrin 1941, sayı.301, s.4

"İNFİRATÇILARIN KAZIĞI"

"Ruzvelt- Hele biraz daha fayrap edeyim, tam yol kumandasını verince nasıl olsa Lindbergin bağı çözülür!"

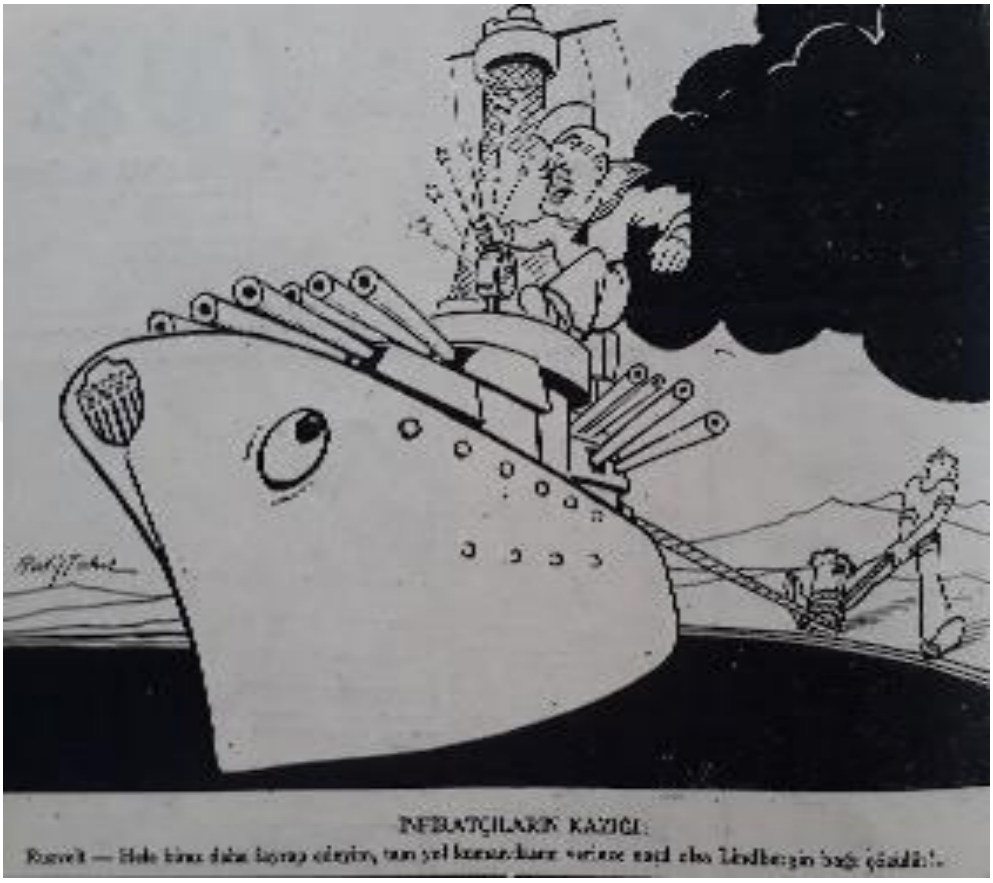

EK-44. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 20 İkinciteşrin 1941, sayı.308, s.5
"Amerika- Ayinei devran bize galiba bu sureti gösteriyor!"

EK-45. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 13 Mart 1941, sayı.272, s.7
"TEPEDEN İNME!"

EK-46. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 20 Mart 1941, sayı.273, s.1

"İngiltere- Ne sihirdir ne keramet, El çabukluğu marifet!"

EK-47. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 20 Mart 1941, sayı.273, s.3
"AMERİKA'NIN 7 MİLYARLIK YARDIMINDAN SONRA:"
"İngiliz- Mihvere karşı yaptığım en kuvvetli paraj!"

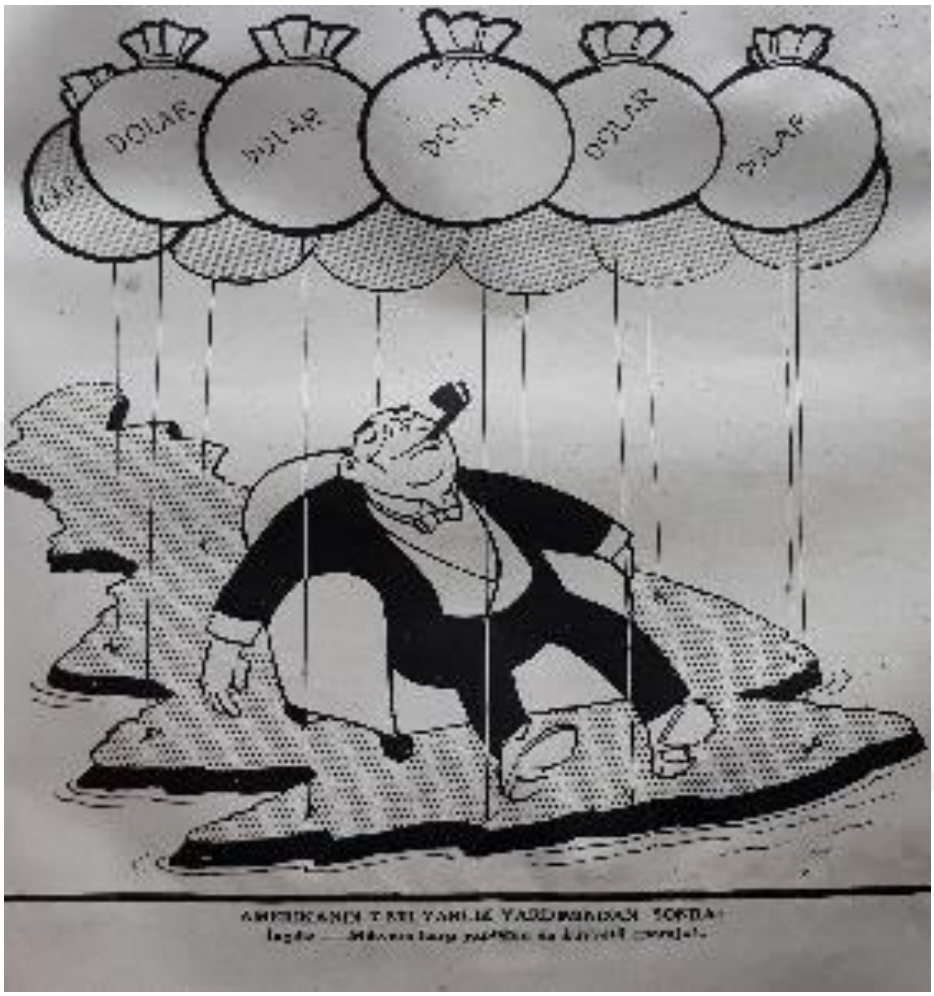

EK-48. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 31 Temmuz 1941, sayı.292, s.7

"AMERİKA ATIP TUTUYOR:"

"Kovboy- İpin ucunu kaçırmamak şartıyla istediğim kadar atıp tutarım."

EK-49. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 Birinciteşrin 1941, sayı.305, s.8
"AMERİKA TAZYİKİ ALTINDA JAPON BOMBASI:"
"Ha patladı ha patlayacak!"

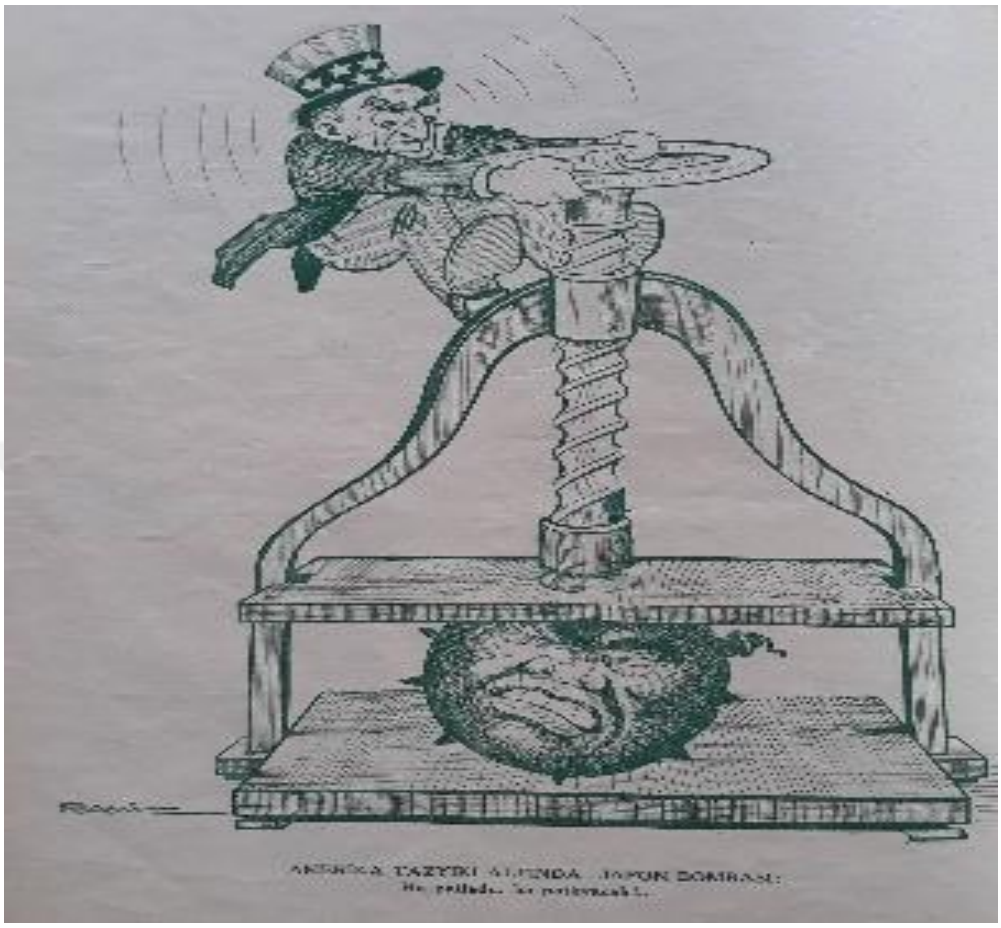

EK-50. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 4 Birincikanun 1941, sayı.310, s.3
"Harp- Beni karşıya götür diyorum, hâlâ yerinde sayıyorsun!"

EK-51. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 3 Temmuz 1941, sayı.288, s.1

"SİYASÎ KAZASKA"

"Sovyet Rusya- Tehlikeli amma, bıçakla oynamaya alışkınım!"

EK-52. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 6 İkinciteşrin 1941, sayı.306, s.3

"Rus- Arkadaş, sen uzağı iyi görürsün, bak bakalım Amerika yardımı geliyor mu?"

EK-53. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 2 Kanunusani 1941, sayı.262, s.8

"FRANSIZ DONANMASI AFRİKA YOLUNDA:"

"Fransız bahriyelisi- Yaya kaldın, Mihver ağası!"

EK-54. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 15 Mayıs 1941, sayı.281, s.12

"FRANSIZ SAHİLLERİNDE KARAYA VURAN BALIKLAR:"

"- Görüyorsunuz ya, İngilizler artık gemilerimizi batıramıyorlar!"

EK-55. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Haziran 1941, sayı.285, s.3

"SURİYE AYNASINDA FRANSA:"

"Maryan- Biraz düzelir gibi olmuştum, hatlarım yeniden bozulmaya başladı!"

EK-56. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 17 Temmuz 1941, sayı.290, s.8

"SURİYE ÜSTÜNDE İNGİLİZLERLE FRANSIZLAR MÜTAREKE YAPTILAR:"
"Suriye- Yahu, birbirinize çok yaklaşmayın, aranızda ben kayboluyorum!"

EK-57. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 24 Eylül 1942, sayı.352, s.3
"Alman- Bir düşse! Rus- Bir düşse!"

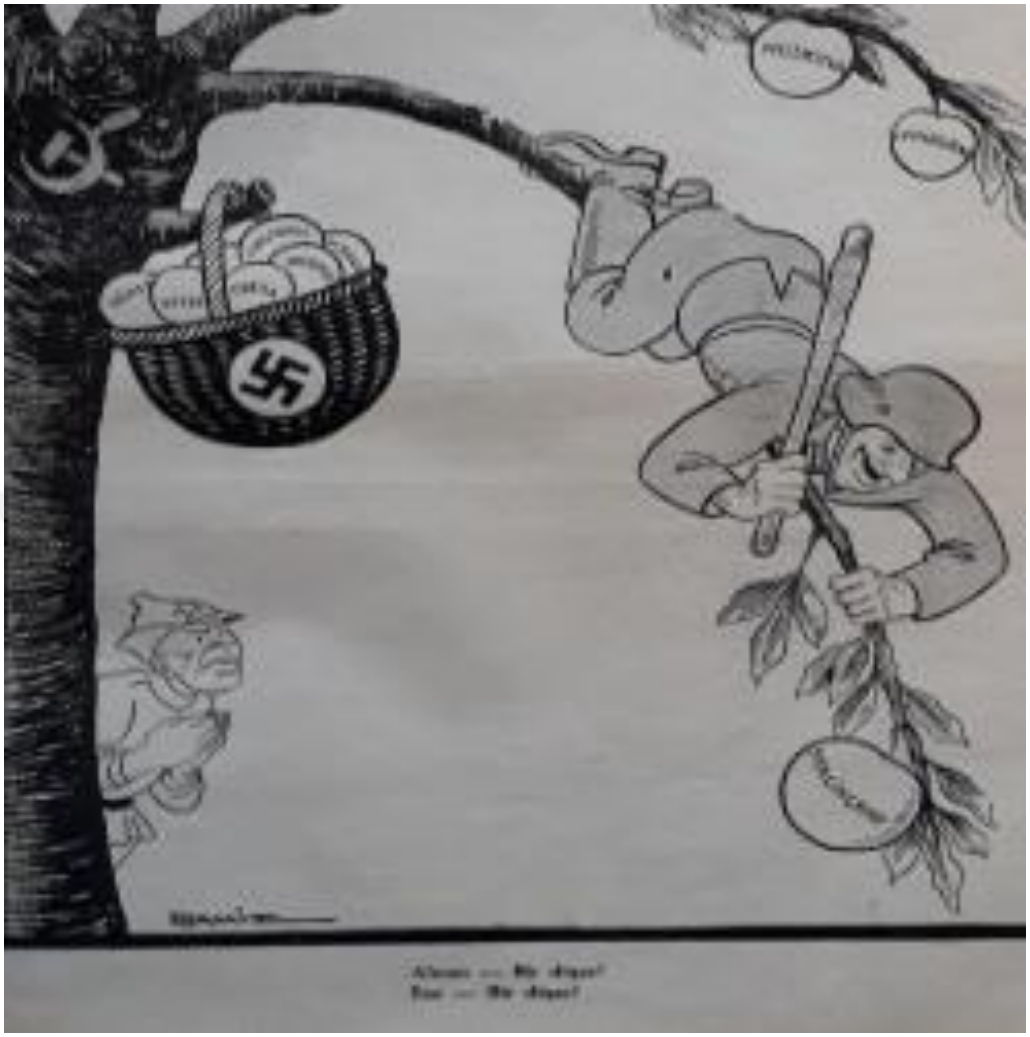

EK-58. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 25 Haziran 1942, sayı.339, s.1

"AFRİKA CEPHESİNDE"

"Alman- Biraz daha çekil, sıra benim"

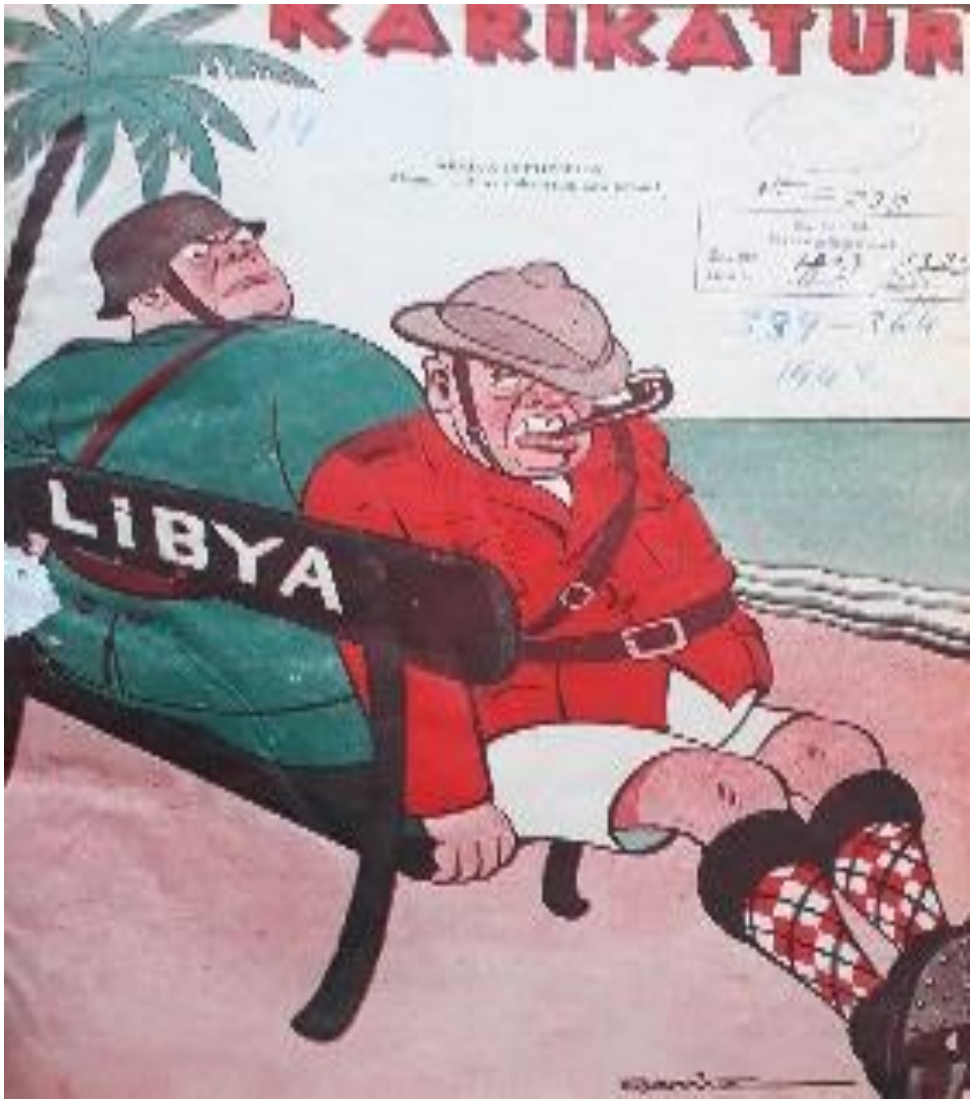

EK-59. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 2 Temmuz 1942, sayı.340, s.1

"AFRİKA TRAŞ OLUYOR."

"Alman- Aldıkça çıkıyor, buna makine mi dayanır!"

EK-60. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 26 İkinciteşrin 1942, sayı.361, s.1

"ŞİMALİ AFRİKA'DA MİHVER DEVESİ"

"Yolcular- Ya bu deveyi gütmeliyiz ya bu diyardan gitmeliyiz."

EK-61. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Birinciteşrin 1942, sayı. 357, s.7

"ORTA ŞARKTA"

"İtalya- *Ustacığım, Dimyata pirince giderken galiba evde ki bulgurdan olacağız."*

EK-62. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 19 İkinciteşrin 1942, sayı.360, s.7
"İLAHİ DEVEKUŞU!"
"İtalya- Ben başımın çaresine baktım, Almanlar kendilerini düşünsünler!"

EK-63. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 İkincikanun 1942, sayı.318, s.1

"M.ÇÖRÇİL YENİ OYUNLAR HAZIRLIYOR"

"-Elimde bu kadar kuvvetli taşlar olduktan sonra eninde sonunda karşımdakini mat ederim!"

EK-64. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Mart 1942, sayı.324, s.3
"AMERİKA HARP MASRAFLARINI TRİLYONA ÇIKARDI:"
"Ruzvelt- Deliler azıttı, zinciri büyütmek lazım!"

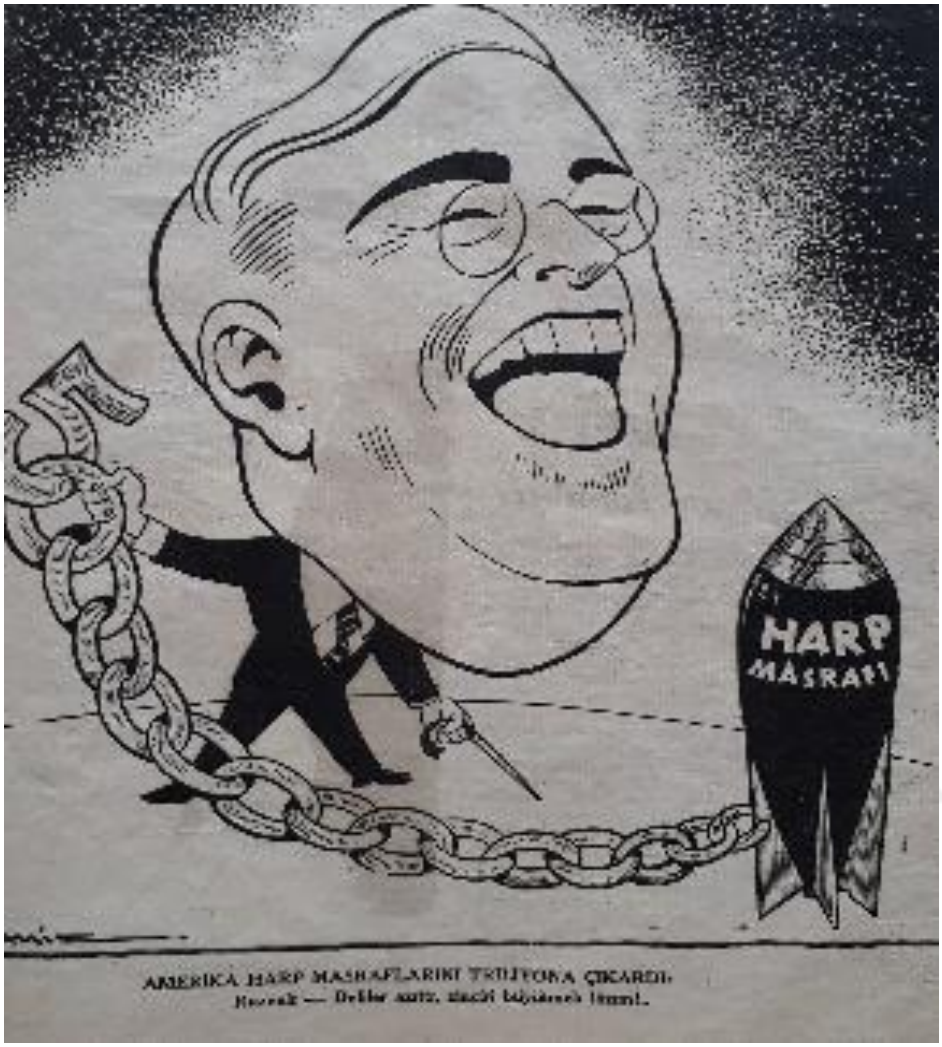

EK-65. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 28 Mayıs 1942, sayı.335, s.8
"Ruzvelt- Dur hele, evvela senin yuvanı bozanların yuvasını yapayım!"

EK-66. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 5 Mart 1942, sayı.323, s.8

"PASİFİKTE FIRTINA"

"Çörçil- Bu da geçer yahu!"

EK-67. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 9 Nisan 1942, sayı.328, s.3
"JAPONYA HİNDİ AVLAMAK NİYETİNDE"
"-Geh bili bili bili!"

EK-68. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 26 Mart 1942, sayı.326, s.4
"Mister Çörçil- Doğudan başlayan Japon istilası nereye varacak?
Mister Ruzvelt- Batıya!

EK-69. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Haziran 1942, sayı.336, s.1

"AMERİKA İKİNCİ CEPHE AÇMAK İÇİN AVRUPAYA GELİYOR"

"Amerika- Yolculuk var yarına, sevenler diyarına, yoldaş olmak ne mutlu, gönlümün uyarına, yolculuk var…"

EK-70. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 25 Haziran 1942, sayı.339, s.3

"RUZVELT- ÇÖRÇİL MÜLAKATINDAN SONRA PATLAYIP PATLAMAYACAĞI BELLİ OLMAYAN TEHLİKELİ OYUNCAK"

"-Haydi açsana -Hayır siz açınız!"

EK-71. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 23 Temmuz 1942, sayı.343, s.1

"İKİNCİ CEPHE OYUNU"

"-Açıl cephem açıl- Açılmaz- Anahtarı nerede- Suya düştü- Su nerede- Mihver içti- Mihver nerede- Şarka gitti- Şark nerede- Yandı kül oldu- Külü nerede- Savruldu- Vay benim köse sakalım… Vay benim köse sakalım!"

EK-72. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 13 Ağustos 1942, sayı.346, s.1

"Rus-Hâlâ açmadılar. Acaba duymadılar mı?"

EK-73. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 20 Ağustos 1942, sayı.347, s.8
"-Artık kışa kadar erimez!"

EK-74. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 28 Mayıs 1942, sayı.335, s.3

"FRANSIZ MÜSTEMLEKELERİ İŞPORTADA:"

"Harp- Haydi alan kazanıyor, alan kazanıyor!"

EK-75. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 14 Birinciteşrin 1943, sayı.407, s.2
"MEVSİM FIRTINALARINDAN"
"Yaprak dökümü!.."

EK-76. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 14 Birinciteşrin 1943, sayı.407, s.3
"Alman- Hay Allah Tatlı zafer rüyalarımdan uyandırdılar!.."

EK-77. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 25 Mart 1943, sayı.378, s.3

"ONLAR BENLİK KAVGASI EDEDURSUNLAR"

"Almanya- Avrupa benimdir! Rusya- Hayır benimdir!"

EK-78. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 17 Haziran 1943, sayı.390, s.9
"Pantellaria Adasını kaybettim, hükmü olmadığını ilan ediyorum."

EK-79. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 10 Haziran 1943, sayı.389, s.1
"*(SARDONYA) ADASI İNGİLİZ BOMBALARI ALTINDA"*
"İtalya-Güvendiğim dallar da elimde kalmayacak."

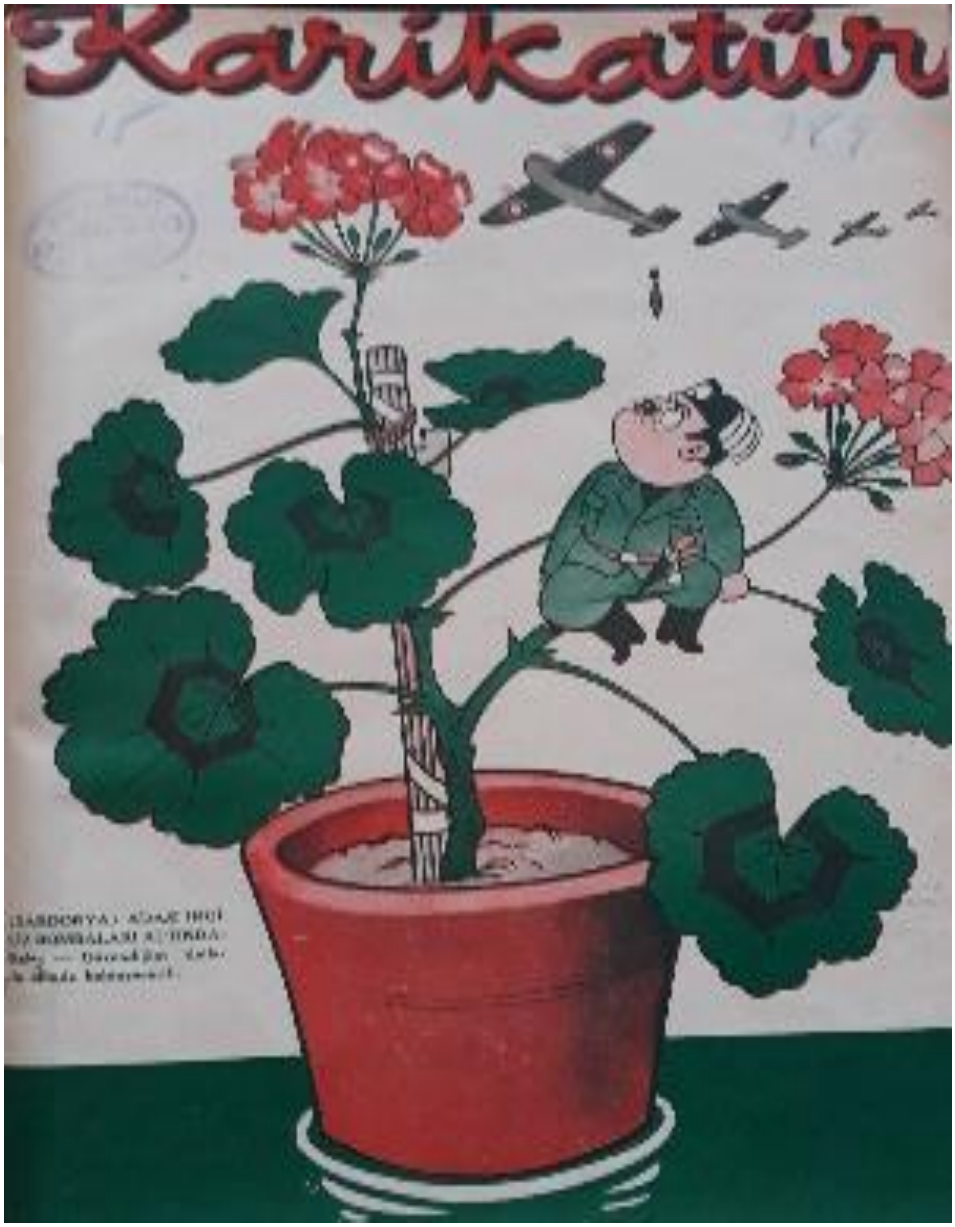

EK-80. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 15 Temmuz 1943, sayı.394, s.7
"Çörçil- Kolu kanadı kırıldı."

EK-81. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Temmuz 1943, sayı.396, s.8

"Mussolini- Allo… Orası Mihver Palas mı? Zafer ziyafetinde beni beklemeyiniz, mâni çıktı, gelemeyeceğim."

EK-82. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 29 Temmuz 1943, sayı.396, s.7

"BERLİNİN HAYALİ ÖNÜNDE"

"Londra'ya gidemedim, bari buraya gidebilsem."

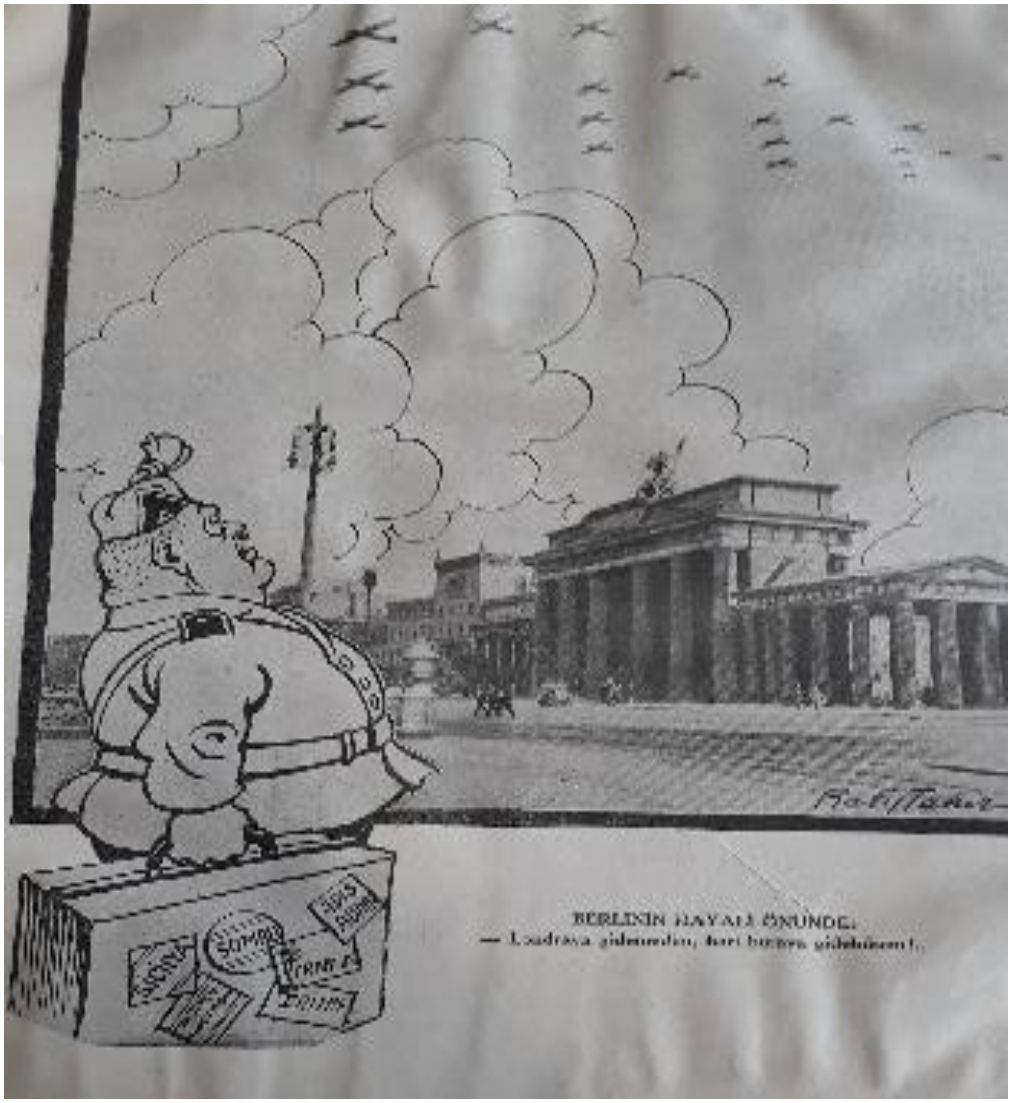

EK-83. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 9 Eylül 1943, sayı.402, s.3

"ÇİZMENİN ALTI GİTTİKTEN SONRA"

"İtalya- Bir şey değil, tabansızlığım meydana çıktı.!"

EK-84. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 7 Birinciteşrin 1943, sayı.406, s.1
"Kül etmeden bırakmayacağım!"

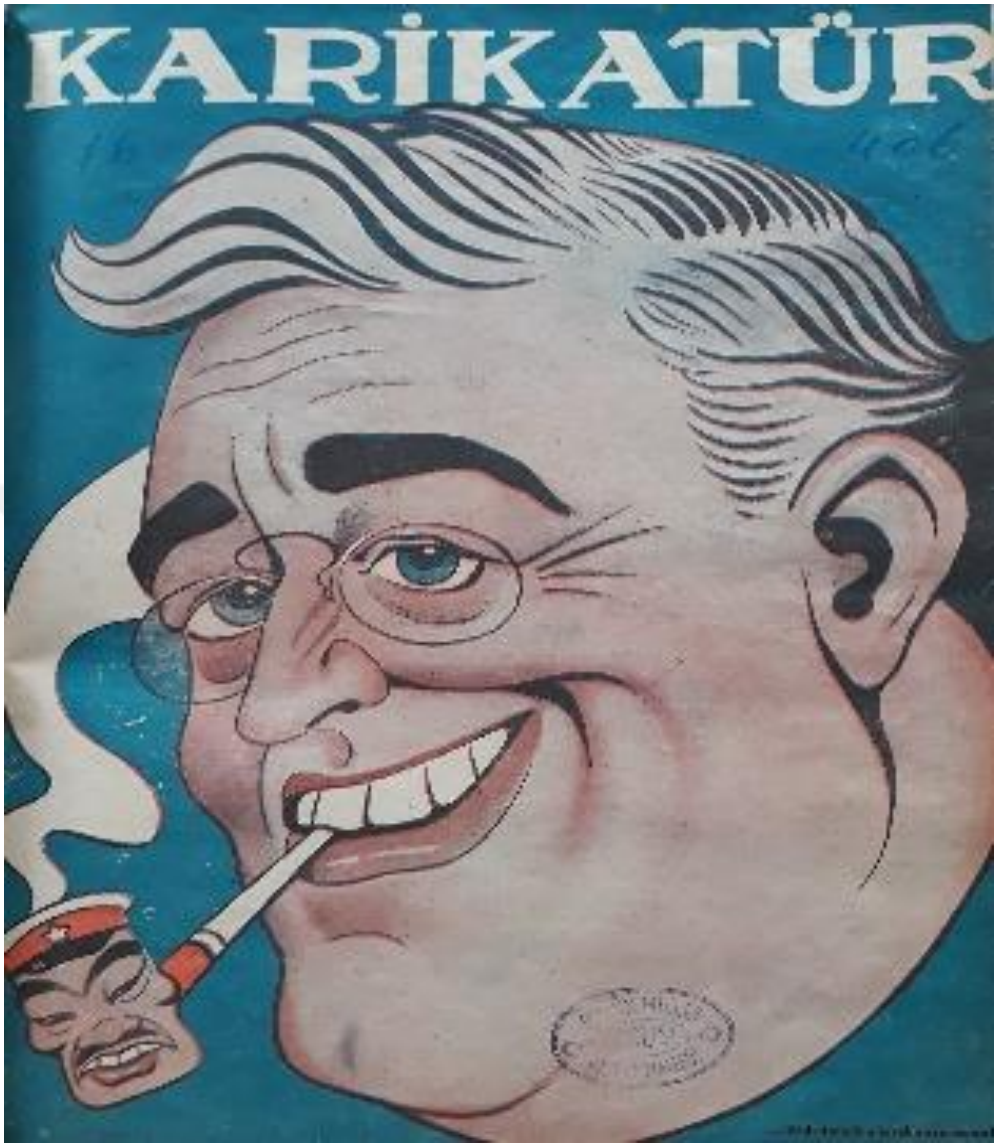

EK-85. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 21 Birinciteşrin 1943, sayı.408, s.1

"PASİFİK TURŞUSU:"

"Amerika- Yenilmesi için biraz daha beklemek lazım!"

EK-86. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 14 İkincikanun 1943, sayı.368, s.1
"Afrika Fransa'nın kulaklarına küpe!"

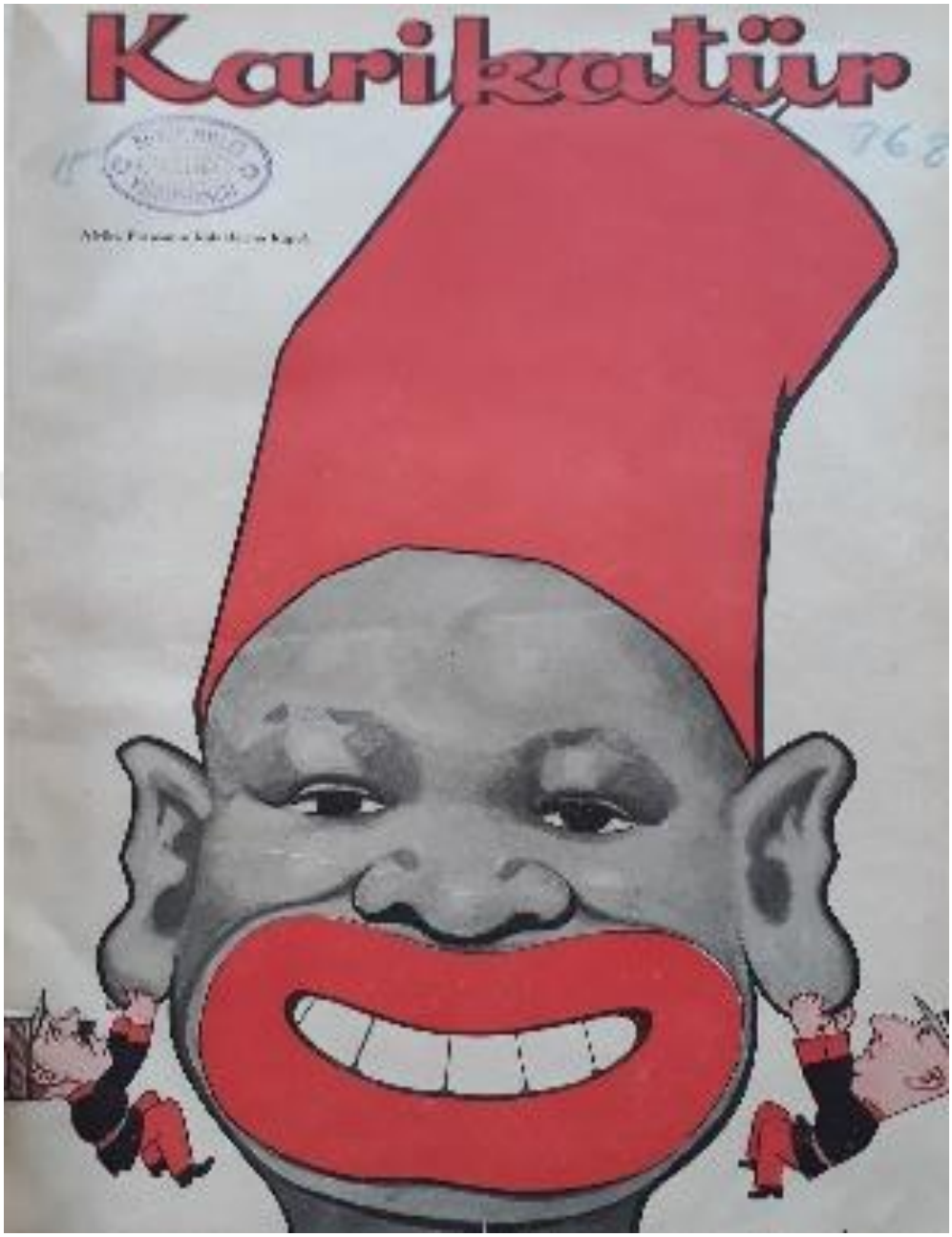

EK-87. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 24 Haziran 1943, sayı.391, s.1
"SAVAŞAN FRANSA!"

EK-88. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 18 İkinciteşrin 1943, sayı.412, s.7

"LÜBNANDA KURT VE KUZU HİKÂYESİ:"

"-Biz de güvenip sürüyü emanet etmiştik, meğer kurtmuş!"

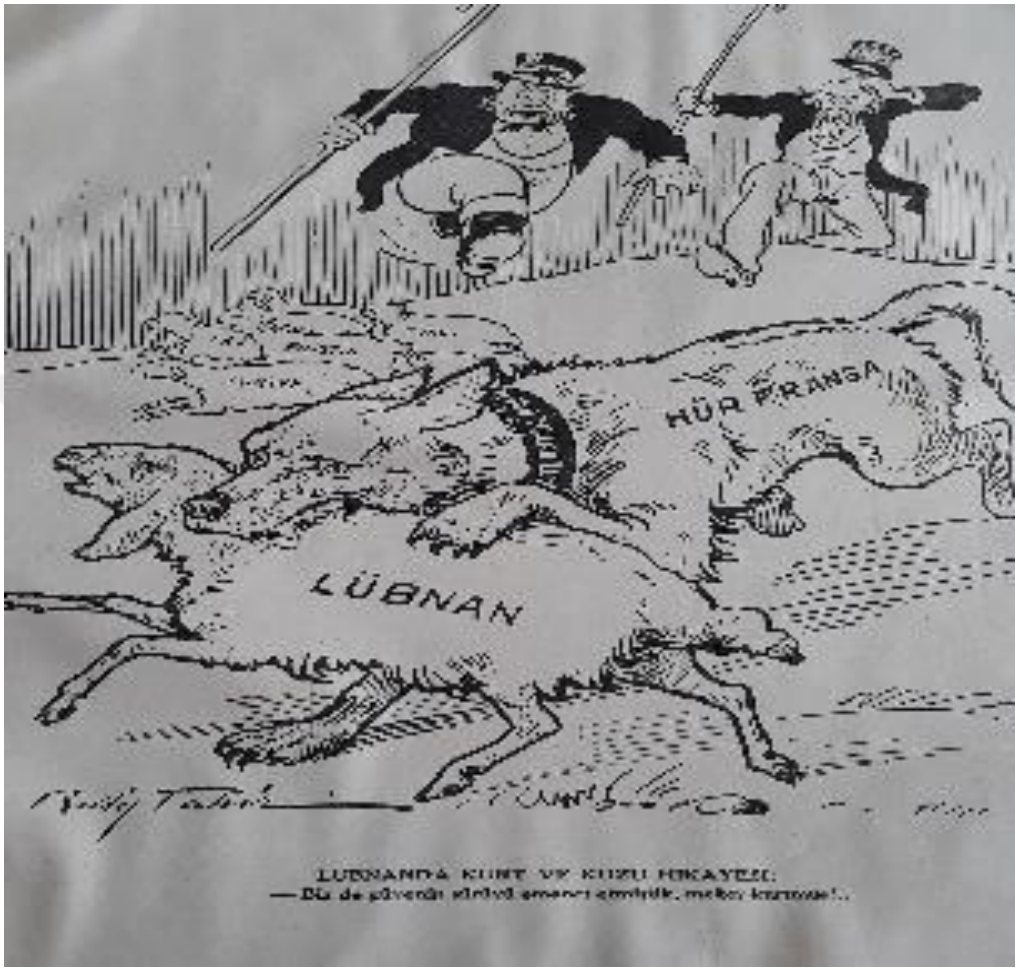

EK-89. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 26 Nisan 1945, sayı.487, s.3

"MEŞHUR DİKTATÖR FİLMİNDEN"

"Komik- Sayın seyirciler, komedimiz bitmiştir."

EK-90. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 22 Şubat 1945, sayı.478, s.1

"Almanya- Bu ateşler arasında erimemeye imkân var mı?"

EK-91. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi,16 Mart 1944, sayı.429, s.3

"AMERİKA, UZAK ŞARKTA JAPONYADAN ADALARI BİRER BİRER KOPARIYOR:"

"Papatya falı!"

EK-92. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 26 İlkteşrin 1944, sayı.461, s.3

"AMERİKALILAR FİLİPİNLERDE JAPONLARI AVLADILAR:"

"Ada tavşanı- Ah bu avcı… Avrupa'da kartal avın da zannediyordum… Meğer ensemde imiş…"

EK-93. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 25 Ocak 1945, sayı.474, s.1
"AMERİKAN CİKLETİ!"

EK-94. Kozma Togo, Karikatür Dergisi, 25 Ocak 1945, sayı.474, s.2
"PASİFİKTE YENİ AMERİKAN- JAPON BİRDİRBİR OYUNU…"

EK-95. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 14 Eylül 1939, sayı.194, s.8

"-Memet, Allahaısmarladık, askere gidiyom… -Ne mutlu bize, desene vatan için ben ekeceğim, sen biçeceksin!"

EK-96. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 21 Eylül 1939, sayı.195, s.12

"BODRUMLAR SIĞINAK OLUNCA:"

"-Çocuklar, artık biz buralarda barınamayız, tavan arasına göç etmekten başka çaremiz yok!"

EK-97. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 1 Şubat 1940, sayı.214, s.3

"ALMANYA, BALKANLARDAKİ SEFİRLERİNE TÜRKİYE İLE İNGİLTEREYİ AYIRMAK VAZİFESİNİ VERDİ!"

"Almanya- Haydi aslanlar, göreyim sizi, şunları birbirinden ayırın!"

EK-98. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 29 Şubat 1940, sayı.218, s.3

"Nazi propagandasının Türkiye'de gördüğü hüsnü kabul! MART İÇERİ, PİRE DIŞARI!"

EK-99. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 7 Mart 1940, sayı.219, s.1

"ÇOCUK OYUNCAKLARI:"

"Göbbels- Çeşit çeşit balonlarımız var, istemez misiniz?

Türk- Karşındakini çocuk mu zannettin!"

EK-100. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 9 Mayıs 1940, sayı.228, s.3

"Balkanlı şirin kızlar- Başkalarının Majino gibi hatları varsa bizim de Mehmetçik gibi Ferhatlarımız var. Ona gönül bağlamakta ne kadar haklıyız!"

EK-101. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 Kanunusani 1941, sayı.266, s.8
"-Tetikteyiz. -Yalnız kendimiz değil, ellerimiz de tetikte!"

EK-102. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 11 İkinciteşrin 1943, sayı.411, s.3
"Kahire konuşmalarının semeresi!"

EK-103. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 1 Mart 1945, sayı.479, s.3

"Türk- Aranızda bana da yer var mı? Müttefikler- Siz ki meclise gelirsiniz, yer mi bulunmaz… Baş üzere yeriniz var."

EK-104. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 21 Birincikanun 1939, sayı.208, s.4

"Ne Sihirdir Ne Keramet, El Çabukluğu Marifet"

"Makara muhtekiri: çarşamba günü elimde bulunan bir makara… perşembe günü bir benzin varili. Cuma günü bir bisiklet. Cumartesi günü bir otomobil oldu!"

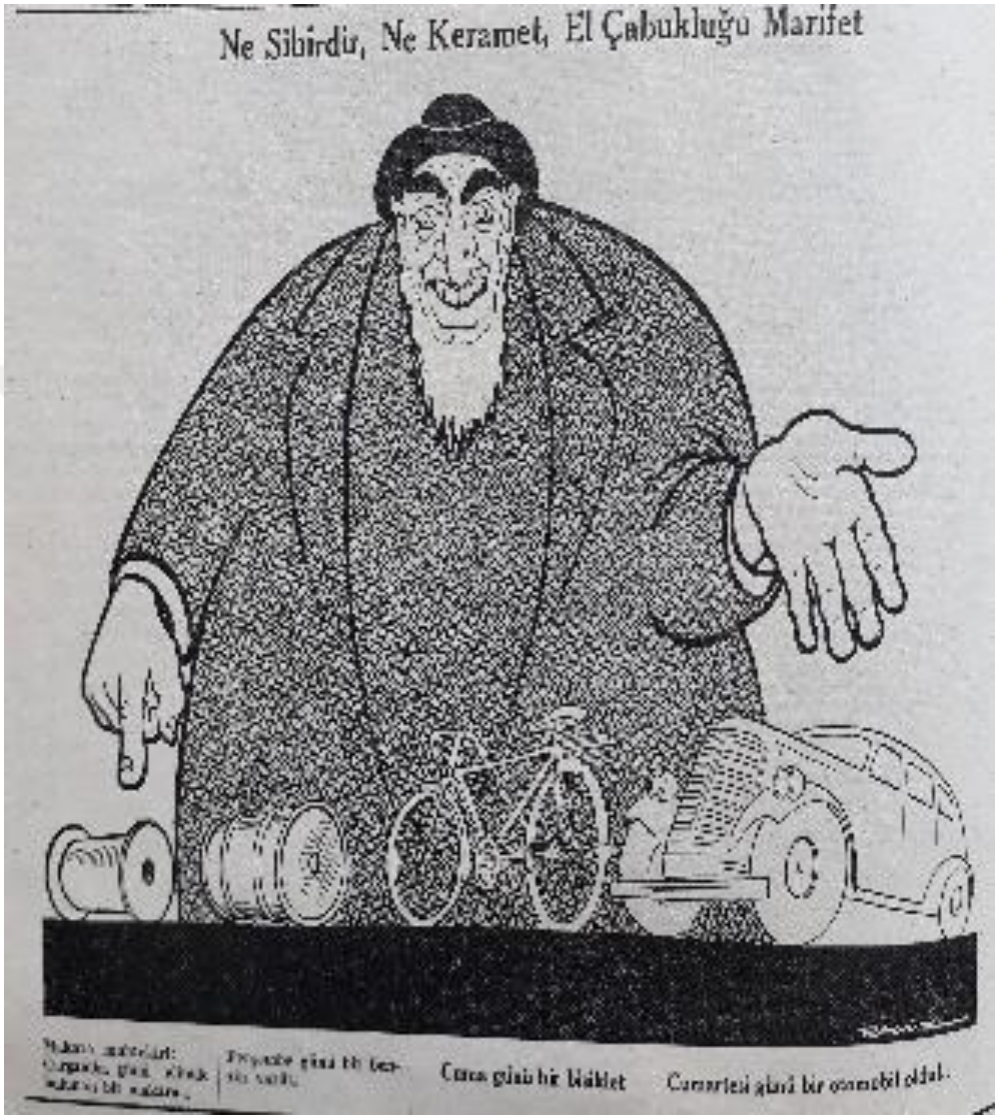

EK-105. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 6 Haziran 1940, sayı.232, s.5

"-Şu ihtikâr komisyonu Üsküdar tarafında kurulmalı.

– Orada ihtikâr fazla mı?

-Hayır, fakat atı alan Üsküdar'ı geçiyor da!"

EK-106. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 17 Teşrinievvel 1940, sayı.251, s.5

"FİYAT MURAKABE KOMİSYONU PEYNİRİ DÜŞÜRECEK!"

"Tilki esnaf- Ah benim gozel gomisyonum, o, yanıh sesinle elli, gırh ne diye ötersen öt… seni dinlemeyeceğim!"

EK-107. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 9 Kanunusani 1941, sayı.263, s.3
"Başvekil- Halkın selâmeti namına, başından kesiyorum!"

EK-108. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 16 Birinciteşrin 1941, sayı.303, s.3

"MALLARIN GÜN GEÇTİKÇE PAHALILAŞTIĞINI BİLEN MUHTEKİR ZEKÂSININ YENİ KEŞFİ:"

"-Yasef, Salamon dükkanın kapısını neden kapıyor böyle? -Mallar elinden çabuk çıkmasın diye!"

MALLARIN GÜN GEÇTİKÇE PAHALILAŞTIĞINI BİLEN MUHTEKİR ZEKÂSININ YENİ KEŞFİ:
— Yasef, Salamon dükkanın kapısını neden kapıyor böyle?
— Mallar elinden çabuk çıkmasın diye!..

EK-109. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Eylül 1940, sayı.246, s.11

"-Ekmek buhranı ihdas eden fırıncılar ve değirmenciler ceza göreceklermiş.

–Desene, unun içinden bile yüz karası ile çıkıyorlar!"

RAMİZ
— Ekmek buhranı ihdas eden fırıncılar ve değirmenciler ceza göreceklermiş..
— Desene, unun içinden bile yüz karası ile çıkıyorlar!..

EK-110. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 13 Mart 1941, sayı.272, s.4

"ET PAHALILIĞINDA:"

"-Aman kasapcığım, dikkatli kes… -Sövüş mü olacak, fırına mı verilecek? -Hayır, düğün hediyesi verilecek!"

EK-111. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Şubat 1942, sayı.320, s.3

"BAŞVEKİLİN NUTKUNDAN SONRA:"

"Altın istifçisi- Eyvah, benim de istifimi bozdular!"

EK-112. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 6 Ağustos 1942, sayı.345, s.1
"Karaborsacı- İstifim bozuldu!"

EK-113. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 4 Haziran 1942, sayı.336, s.5
"HÜKÛMET VURGUNCULUK İLLETİ İLE MÜCADELEDE:"
"Doktor mikropları ayıklıyor!"

EK-114. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Şubat 1942, sayı.320, s.7

"EV BAHÇELERİNE ÇİÇEK YERİNE SEBZE DİKİLMESİ TAVSİYE EDİLİYOR:"
"Bayan- İki arşın bahçeyi hâlâ ekemedin, ben olsaydım çoktan bitirmiştim. Bay- Kolay mı karıcığım? Zerzevat ekiyorum, senin gibi darı değil!"

EK-115. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 12 Mart 1942, sayı.324, s.8

"EKİM SEFERBERLİĞİNDE:"

"- Ne dersin, ekmek azalacak mı? -Korkma, ekmek çoğaldıkça ekmek azalmaz!"

EK-116. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 7 Mayıs 1942, sayı.332, s.5

"Çiçek- Dur bakalım, öyle yağma yok... Şeker karnen var mı?"

Çiçek — Dur bakalım, öyle yağma yok... Şeker karnen var mı?!..

EK-117. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 30 Temmuz 1942, sayı.344, s.4

"HÜKÛMET BİRÇOK MADDELER ÜZERİNE KOYDUĞU ELİ KALDIRDI."
"Karaborsacı- Eyvahlar olsun, artık el altından iş yapamayacağız!"

Hükûmet eli
RAMİZ
HÜKÛMET BİRÇOK MADDELER ÜZERİNE KOYDUĞU ELİ KALDIRDI.
Kara borsacı — Eyvahlar olsun, artık el altından iş yapamayacağız!..

EK-118. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 22 Birinciteşrin 1942, sayı.356, s.3

"Toprak Ofisi- Korkma, arkanda ben varım.

Belediye reisi- Yükün altında olmayıp arkada olsam ben de korkmayacağım!"

EK-119. Ratip Tahir Burak, Karikatür Dergisi, 26 İkinciteşrin 1942, sayı.361, s.8
"Can kurtaran!"

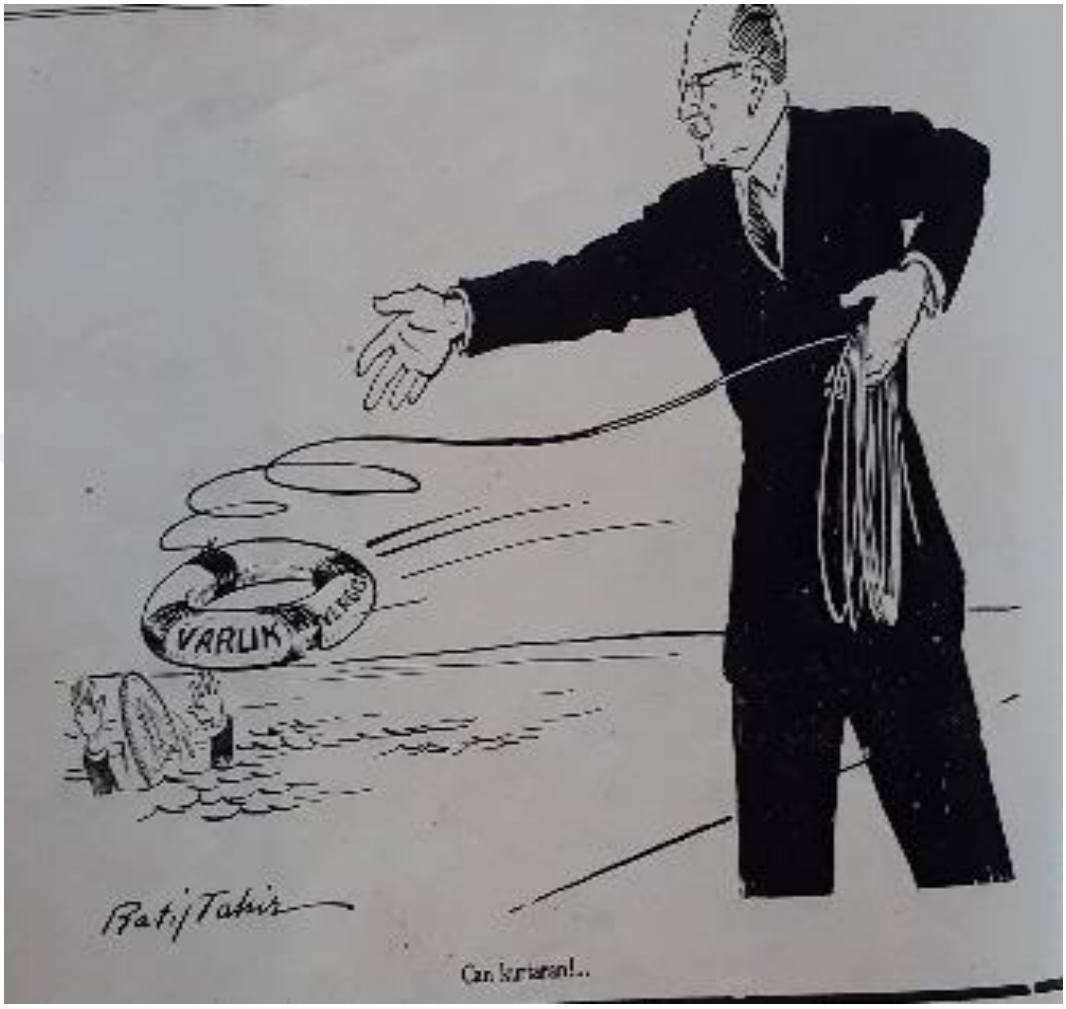

EK-120. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 31 Ağustos 1944, sayı.453, s.5

"ZAMANIN EN KIYMETLİ HEDİYESİ:"

"Kadın- Ah ne kibar ne cömertsin! Kıymetli hediyene bayıldım. Altın mı, zümrüt mü?
Erkek- Hayır sevgilim, bayılacağını bildiğim için limon getirdim!"

ZAMANIN EN KIYMETLİ HEDİYESİ:
Kadın — Ah ne kibar, ne cömertsin! Kıymetli hediyene bayıldım. Altın mı, zü
Erkek — Hayır sevgilim, bayılacağını bildiğim için limon getirdim!.

EK-121. Ramiz Gökçe, Karikatür Dergisi, 14 İlkkanun 1944, sayı.468, s.4

"Ressam- Sulh güvercini tablomu beğendiniz mi?

-Güzel. Yalnız bizim bildiğimiz, sulh güvercini dünyaya ağzında zeytin dalı getirir.

-Onun modası geçti, şimdi dünya zeytinyağı bekliyor!"

Ressam — Sulh güvercini tablomu beğendiniz mi?
— Güzel. Yalnız bizim bildiğimiz, sulh güvercini dünyaya ağzında zeytin dalı getirir.
— Onun modası geçti, şimdi dünya zeytinyağı bekliyor!